

**Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
KOSOVA MİSYONU**

İnsan Hakları ve Topluluklar Departmanı

Topluluklar Haklarına dair Değerlendirme Raporu

Aralık 2009

İÇERDEKİLER

KISA ÖZET	6
1. ÖNSÖZ	7
2. ÇÖZÜMLER VE HUKUKUN EGEMENLİĞİ.....	9
2.1. Etnik içerikli vakalar hakkında cezai davalar ve sorgulamalar hakkında bilgilerin toplanması	9
2.2. I Cezadan muaf olma, etnik içerikli vakalar hakkında davalar ve hoşgörüsüzlük hakkında günlük bilgiler	11
2.3. Mahkemeler tarafından azınlık topluluklarına ait kişilerin işe alınmaları ve mahkemelerde temsil edilmeleri	13
2.4. Ombudsperson Kurumunun yerel bir kuruma transferi	14
3. DÖNÜŞ SÜRECİ VE GÜVENLİK	15
3.1. Sürdürülebilir dönüş, güvenlik, mülkiyetleri geri alma, gelir sağlayan etkinlikler için şartları yaratmak	15
3.2. Dönüş yardımı şemaları ve ikamet yeri hakkında özgürce karar vermek.....	18
3.3. Geri gönderilen kişilerin entegrasyonu	19
3.4. Kosova'nın kuzeyindeki kamplarda yaşayan Romların kömür kirliliğinden dolayı sağlık durumları konusunda sorunları çözmek için önlemler	20
4. KÜLTÜR VE MEDYA KONULARI	21
4.1. Kültür miraslarının korunması ve yeniden yapılanması: bölgelere ayırma önlemleri; kültürel miras listesine dahil edilmeleri.....	21
4.2. Sayıları bakımında küçük sayılan toplulukların kültürlerini desteklemek.....	23
4.3. Çoğunluk konumunda olmayan toplulukların yayınlarını desteklemek için önlemler ve kapasiteler	25
5. DİLLERİN KULLANIMI	27
5.1. Yasamanın onaylanması, uygulanması ve izlenmesi.....	27
5.2. Çoğunluk dili olmayan dillerin kamu alanlarında kullanımı.....	31
6. EĞİTİM	33
6.1. Kosovalı Arnavut ve Kosovalı Sırp öğrenciler arasında iletişim kurma olanakları ve dil engellerinin ortadan kaldırılması (eliminasyonu).....	33

6.2. Çoğunluk toplumu konumunda olmayan kişilerin eğitim konusunda endişelerini karşılamak için önlemler.....	34
6.3. Çoğunluk konumunda olmayan topluluklara ait öğrencilerin için ulaşım.....	35
6.4. Sayıları bakımında küçük olan topluluklar için müfredat, ders kitapları ve kalifiyeli öğretmenlerin sağlanması	36
6.5. Rom, Aşkale ve Mısırlı topluluklara ait çocukların eğitime erişimlerini artırmak ve eğitimlerini tamamlamaları için önlemler	38
6.6. Goralı topluluğunun eğitime erişimlerini sağlamak için önlemleri almak	39
7. KATILIM.....	40
7.1. Nüfus sayımı ve çoğunluk konumunda olmayan toplulukların katılımı.....	40
7.2. Topluluk bağlantıları hakkında kişisel bilgiler.....	42
7.3. Toplulukların Kosova sivil hizmetlerine katılımı.....	43
7.4. Kosova Meclisinde Topluluk Hakları ve Çıkarları Komitesi be Bakanlıklar arasında diyalog.....	44
7.5. Toplulukların katılımına dair mekanizmalar.....	46
7.6. Ekonomik ve sosyal hayata etkili katılım	48
8. KARARLAR.....	51
9. ÖNERİLER.....	53
EKLENTİ 1. Kosova'nın etnik kompozisyonu	55

KISALTMALAR VE KISALTMALI SÖZCÜKLER LİSTESİ

Danışma Konseyi'nin Düşüncesi: Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesi hakkında Danışma Konseyi, Kosova'da Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesinin Uygulanması hakkında Düşünce

Komite: Dönüş ve Topluluk Hakları ve Çıkarları Komitesi

Avrupa Konseyi Önerisi: Kosova'da Anlaşma Çerçevesinin uygulanmasına dair Avrupa Konseyi'nin Bakanlıkları Konseyi

Danışma Konseyi: Topluluklar için Danışma Konseyi

EULEX: Avrupa Birliğinin Hukukun Üstünlüğü Misyonu

Anlaşma Çerçevesi: Milli Azınlıkların Korunmasına dair Avrupa Konseyi'nin Anlaşma Çerçevesi

İMİK: İskân ve Mülkiyet İddiaları Komisyonu

İMM: İskân ve Mülkiyet Müdürlüğü

UİK: Uygulamayı İzleme Konseyi

UİO: Uluslararası İzleme Operasyonları

Bağımsız Komisyon: Sırp Dilinde Eğitim Malzemelerini Gözden Geçirmek için Bağımsız Komisyon

Kurum: Anıtların Korunması için Kosova Kurumu

KMKK: Kültür Mirası hakkında Kosova Konseyi

KMA: Kosova Mülkiyet Acentesi

KTGA: Kosova Güven Acentesi

Medya Komisyonu: Kosova Bağımsız Medya Komisyonu

ÇAPB: Çevre ve Alan Planlaması Bakanlığı

TBTB: Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı

Kültür Bakanlığı: Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

KÖA: Kosova Özelleştirme Acentesi

KMK: Kosova Mülkiyet İddiaları Komisyonu

GÖK: Geçici Özyönetim Kurumları

Basın Konseyi: Kosova Basın Konseyi

Yeniden Yapılanma Komisyonu: Sırp Ortodoks Kilisesi Binalarının Yeniden Yapılanmasını Uygulama Komisyonu

KRT: Kosova Radyo Televizyonu

SOK: Sırp Ortodoks Kilisesi

TŞ: Toplumsal Şirketler

GSÖT: Birleşmiş Milletlerin Genel Sekreterinin Özel Temsilci

Statikler Dairesi: Kosova İstatistikler Dairesi

BMMYK: Birleşmiş Milletlerin Mülteciler için Yüksek Komisyoneri

UNMIK: Birleşmiş Milletlerin Kosova Geçici Yönetimi

BMKP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

KISA ÖZET

Bu rapor Ocak 2008 – Haziran 2009¹ yılları arasındaki dönemde Avrupa Konseyi'nin Milli Azınlıkların Korunmaları için Çerçeve Anlaşmasına² (Çerçeve Anlaşması) dair özel standartların uygulanması için Kosova kurumları tarafından kaydedilen ilerlemeye odaklanmaktadır. Rapor, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının Kosova Misyonu (AGİT) tarafından yerel ve merkezi düzeydeki yetkililer, topluluklar ve sivil toplum kuruluşları temsilcileriyle yapılan görüşmelere dayanarak hazırlanmıştır.

Rapor, topluluk haklarının korunması ve tanıtımına dair kapsamlı yasal çerçevenin yürürlükte olmasına rağmen yasaların uygulanmasının yetersiz kaldığı ve çoğunluk konumunda olmayan topluluk³ üyelerinin hayatlarına yeterli pozitif değişiklikleri getirmediğini tespit etmektedir. Kosova Arnavut ve Kosova Sırp topluluklarının zor ilişkileri ve aralarındaki ayrımlar çok etnikli bir toplumun kalkınması için en önemli meydan okumayı (sorunu) teşkil etmektedir. Ancak rapor, diğer engelleri ve müdahalelerin yapılması gereken alanları da tespit etmektedir. Özellikle hukuki ve güvenlik sistemlerinde en büyük eksiklikler etnik içerikli suçları sınıflandırmak, araştırmak konularındaki eksikliklerdir, çünkü suç işleyen kişilerin cezalardan muaf olmamaları (cezalandırılmamaları) duygusu, çoğunluk konumunda olmayan toplulukların bu kurumlara yönelik güven kazanmalarına katkıda bulunmamaktadır. Oysa geri dönüş konusunda, özellikle mülkiyetlerin geri iade edilmesi, yeniden yapılanma ve ekonomik entegrasyon konuları dahil, sürdürülebilir geri dönüş için uygun şartların olmadığı aşıkardır. Mevcut olan politikaların uygulanması için bütçelerin ayrılması ve geri gönderilen kişilerinin sayısının artmasıyla artan ihtiyaçları karşılamak, yerel yönetimler için büyük bir meydan okumayı teşkil etmeye devam etmektedir. Toplulukların haklarını korumak ve tanıtmak için daha fazla çabaların gösterilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu yayın hizmetlerinde toplulukların temsil edilmesini geliştirmekle birlikte, kültürel ve dini mekânların korunmasına dair yasalarla uygunluğu sağlamak için adımların atılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

İnsani ve maddi kaynaklara dair kısıtlamalar, Dillerin Kullanımına dair Yasa'nın⁴ uygulanması ve kamu hizmetlerinde çok dilli hizmetlerin sunulmasını riske atmaktadır. Dil Komisyonunun yasanın uygulanmasını denetlemek ve ihlaller konusunda çözümleri sağlamasına dair kapasiteleri ve bağımsızlığı artırılmalıdır. Ayrı eğitim sistemlerin devamlıca mevcut olması Kosova Arnavut ve Kosova Sırpı arasında diyalog ve entegrasyonu engellemektedir. Çok etnikliği ve çok dilli toplumu tanıtmak için acilen önlemler alınmalı ve eğitim reformları yapılmalıdır. Her iki resmi dilde eğitimin tanıtılması ve farklı topluluklara ait olan öğrenciler arasında dil ve fiziki engellerin kaldırılması öncelik taşıyan bir konu olmaya devam etmektedir. Bunun dışında Rom, Aşkali ve Mısırlılara özel ilgi göstererek, korumasız durumda olan topluluklara ait eğitim konusundaki endişeleri ortadan kaldırmak için gereken önlemlerin onaylanması ve bütçenin ayrılması gerekmektedir.

¹ Bazı güncel bilgiler dahil edilmiştir ve raporun hazırlanışı dönemi dışında meydana gelen bazı olaylara atıfta bulunmaktadır.

² Milli Azınlıkların Korunmasına dair Avrupa Konseyi'nin Anlaşma Çerçevesi (Anlaşma Çerçevesi), Strasbur, 1 Şubat 1995, Avrupa Konseyi'nin Anlaşma Dizileri, N. 157.

³ Kosova'da belediyeler düzeyinde sayısal açıdan azınlıkları oluşturan topluluklar Raporda çoğunluk konumunda olmayan topluluklar olarak belirtilmektedirler.

⁴ UNMIK'in 2006/51 No'lu Yönetmeliğiyle ilan edilen Dillerin Kullanımına dair Yasa (Diller hakkında Yasa), 20 Ekim 2006.

Rapor ayrıca, topluluk katılımı mekanizmaların eşgüdüm ve işlevselliğine dair ilerlemelere ihtiyaç duyulduğunu ve kamu kurumlarında, özellikle kıdemli görevlerde çoğunluk konumunda olmayan toplulukların temsil edilmelerinin artması gerektiğini tespit etmektedir. Çoğunluk konumunda olmayan toplulukların kültür, sosyal ve ekonomi hayatına ve de kamu işlerine entegre olmalarına dair etkili ve kapsamlı politikaların uygulanması sürdürülebilir çok etnikli bir toplumu yaratmak için en önemli konuyu oluşturmaktadır.

1. ÖNSÖZ

2008 Yılında, Kosova Meclisi hemen hemen aynı dönemde⁵ onayladığı Anayasa'ya dayalı çoğunluk konumunda olmayan toplulukların hak ve çıkarlarıyla⁶ ilgili bir dizi yasamayı onaylamıştır. Aynı dönem içerisinde Birleşmiş Milletlerin Geçici Yönetimi Misyonu (UNMİK) konfigürasyonunu değiştirerek personel sayısını 5.000'den 500'e azalttı. Aralık 2008 yılında Avrupa Birliğinin Hukukun Egemenliği Misyonu (EULEX)⁷ Kosova yerleşmiştir, oysa NATO barış gücü KFOR, Kosova'da kalmaya devam etmiştir ve görevini yerine getirmeyi devam etmektedir.

Kosova'da mevcut olan yasal çerçeve toplulukları, Kosova'da çoğunluk konumunda olmayan ve geleneksel olarak yaşayan bir milli, etnik, kültürel, dili ya da dini grup olarak tanımlamaktadır ve bu tür topluluklara⁸ ait olan kişilere özel hakları tanımaktadır. Kosova Sırp, Kosova Türk, Kosova Boşnak, Romlar, Aşkali, Mısırlı ve Foralı toplulukları açıkça tanınmaktadır. Diğer topluluklar (örnek olarak Kosova Hırvatları ve Kosova Karadağlıları) ve azınlık olarak yaşadıkları belediyelerde Kosova'da çoğunluk topluluğu üyeleri (mesela kuzey Mitroviça, Leposaviç, Zveçan, Ştriptse, Mamuşa'da yaşayan Kosova Arnavutları) yasada⁹ ifade edilen haklara sahiptirler. Ayrımcılığa karşı, dillerin kullanımı, eğitim, kamu işlerinde toplulukların katılımına dair garanti, dini özgürlükler ve kültürel mirasın korunmasına dair yasalar

⁵ 15 Haziran 2008 tarihinde Kosova Meclisi Anayasayı onayladı.

⁶ Kosova Meclisi 15 Haziran 2008 tarihinde Kosova'da Toplulukların ve Topluluk Üyelerinin Haklarının Korunması ve Tanıtımına dair Yasayı (topluluklar hakkında uygulanmakta olan yasa), yerel özyönetim hakkında yasayı, (yerel özyönetimler için uygulanmakta olan yasa), belediyelerin idari sınırları için yasası (belediye sınırları için uygulanmakta olan yasa), Kosova'da resmi bayramlar için yasa (resmi bayramlar için uygulanmakta olan yasa), Kosova belediyelerinde eğitim hakkında yasa (belediye eğitimi hakkında uygulanmakta olan yasa), özel korunmuş bölgeler hakkında yasa (özel olarak koruma altında olan bölgeler hakkında uygulanmakta olan yasa).

⁷ EULEX 9 Kasım 2008 tarihinde Birleşmiş Milletlerin Güvenlik Konseyi'nin 1244 Kararı çerçevesi içerisinde çalışmalarına başlamıştır. EULEX Kosova kurumlarına ve özellikle polis, adalet ve sınırlar olmak üzere kanunun hakimiyeti konusunda yardımcı olmaktadır.

⁸ Madde 4 (1), Anayasal Çerçeve, UNMİK 2001/9 Yönetmeliği, 15 Mayıs 2001 ve sonraki düzeltmeler; Madde 57(1), anayasa. Madde 1(4), topluluklar haklarına dair uygulanmakta olan yasa.

⁹ Madde 1(4), topluluklar haklarına dair uygulanmakta olan yasa.

yürürlüktedir¹⁰ ve Çerçeve Anlaşması ve uluslararası insan hakları anlaşmaları Kosova'da¹¹ doğrudan doğruya uygulanmaktadır.

Bundan dolayı, Avrupa Konseyi'yle¹² 2 Haziran 2005 tarihinde yapılan Anlaşma'dan sonra UNMİK Kosova'da¹³ Anlaşma Çerçevesinin uygulanmasına dair ilk resmi raporunu teslim etti. Ağustos 2005 yılında, Avrupa Konseyi aynı zamanda Kosova toplulukları¹⁴ temsilcileri tarafından hazırlanan gölge raporunu da kabul etti. 25 Kasım 2005 tarihinde, Danışma Konseyi Düşünce¹⁵ raporunu yayınladı ve 21 Haziran 2006 tarihinde Avrupa Konseyi'nin Bakanlar Konseyi Kosova'da Çerçeve Anlaşmasının¹⁶ uygulanmasına dair Kararı onayladı. 21 Temmuz 2008¹⁷ yılında UNMİK konuyla ilgili ilerleme raporunu sundu.

İnsan haklarının korunması, izlenmesi ve tanıtımı AGİT'in temel görevlerini temsil etmektedir. Bununla beraber AGİT devamlı olarak Çerçeve Anlaşmasının uygulanmasını desteklemektedir ve UNMİK'in ilerleme raporlarının hazırlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca AGİT çoğunluk konumunda olmayan topluluklar temsilcilerinin Çerçeve Anlaşmasına dair Gölge Raporunun sunulmasını mümkün kılan projeyi maddi açıdan desteklemiştir. Bunun dışında 1999 ve 2002 yılları arasında Birleşmiş Milletlerin Mülteciler için Yüksek Komiseriyle işbirliği

¹⁰ 20 Ağustos 2004 tarihinde UNMİK'in 2004/32 Yönetmeliğiyle ilan edilen Ayrımcılık karşı Yasası; 31 Ekim 2002 tarihinde UNMİK'in 2002/19 Yönetmeliğiyle ilan edilen Kosova'da İlkokul ve Ortaokul Eğitimine dair Yasa; 12 Mayıs 2003 tarihinde UNMİK'in 2003/14 Yönetmeliğiyle ilan edilen Kosova'da Yüksek Öğrenime dair Yasa; Bölümler 9.1(3), 9.1(12), 9.1(17) ve 9.3(5), Anayasal Çerçeve; madde. 64(2), 65(2), 96 (3)' ten (5). maddeye kadar; 6 Kasım 2006 tarihinde UNMİK'in 2006/52 Yönetmeliğiyle ilan edilen Kültür Mirası Yasası; 24 Ağustos 2006 tarihinde UNMİK'in 2006/48 Yönetmeliğiyle ilan edilen Kosova'da Dini Özgürlük Yasası..

¹¹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İnsan Hakları hakkında Avrupa Anlaşması, Sivil ve Siyasi Haklar hakkında Uluslararası Anlaşma (Sözleşme), Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesi, Her Çeşit Irksal Ayrımcılığı Yok etme hakkında Anlaşma, Kadınlara Yönelik Her Tür Ayrımcılığı Yok etmek hakkında Anlaşma, Çocuk Haklarına dair Anlaşma, İşkence ve İnsanlık Dışı Muamelelere ve Cezalara karşı Anlaşma, Bölgesel ve Azınlık Dilleri hakkında Avrupa Anlaşması ve yerel Özyönetim hakkında Avrupa Anlaşması. madde 22 ve 58(2) ve 123, anayasa. Ancak, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları konusunda Uluslararası Anlaşmanın olduğu gibi tanınmamasına dair endişeler mevcuttur.

¹² Kosova'da Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesindeki teknik düzenlemeler konusunda Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletlerin Kosova'da Geçici Misyonu (UNMİK) arasındaki anlaşma, 23 Ağustos 2004.

¹³ Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesi ile ilgili UNMİK ve Avrupa Konseyi Anlaşmasının 2.2 maddesine uyumlu olarak UNMİK tarafından sunulan rapor, rapor 2 Haziran 2005 tarihinde kabul edilmiştir.

¹⁴ Kosova'da Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesinin uygulanması hakkında Gölge Raporu, Priştine, Kasım 2004 – Ağustos 2005. İşbu rapor AGİT danışmanı tarafından koordinasyon sağlanarak ve Avrupa Konseyi tarafından eğitim verilerek topluluklara ait çalışma gurubu ve Uluslararası İnsan Hakları uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

¹⁵ Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesi hakkında Danışma Konseyi, Kosova'da Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesinin uygulanması hakkında Düşünce (Danışma Konseyi'nin Düşüncesi), ACFC/OP/I(2005)004, Strasbur, 2 Mart 2006.

¹⁶ Avrupa Konseyi, Bakanlar Konseyi, Kosova'da (Sırbistan Cumhuriyeti) Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesinin uygulanması hakkında karar CMN(2006), Bakanlar Konseyi, Bakan Yardımcılarının 969. toplantısı, 21 Haziran 2006, Strasbur.

¹⁷ UNMİK, Kosova'da Milli Azınlıkların Korunmasına dair Anlaşma Çerçevesinin Uygulanması hakkında Kosova'da Birleşmiş Milletlerin Geçici Misyonu (UNMİK) tarafından sunulan rapor (İlerleme Raporu), rapor 21 Temmuz 2008 tarihinde Kabul edilmiştir ACFC(2008)001. Bu rapor genellikle 2007 yılına kadar gelişmeleri kapsamaktadır.

içerisinde Kosova’da Etnik Azınlıkların Durumuna¹⁸ dair on (10) Değerlendirme Raporu hazırlamıştır. AGİT’in 2008 ve 2009 yıllarında hazırlamış olduğu raporlar Çerçeve Anlaşmasının uygulanması için alakalı olan sürdürülebilir geri dönüş ve geri gönderilen kişiler için politikaların hazırlanması ve uygulanması, hareket özgürlüğü, eğitim ve kamu hayatına katılım¹⁹ alanlarına odaklanmıştır.

Bu rapor, Ocak 2008 ve Haziran 2009 dönemini kapsamaktadır. Kosova’da Çerçeve Anlaşmasının uygulanması (Avrupa Konseyinin Önerileri) için Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin hukukun egemenliği, geri dönüş süreci ve güvenlik, kültür ve medya, dillerin kullanımı, eğitim ve katılım alanlarına dair vermiş oldukları önerilere dayanmalıdır. Her bir alt bölüm için metin kutusu içerisinde, normatif çerçeve ve politikalara, yasaların uygulanmasına, yasaların çoğunluk konumunda olmayan topluluklara etkileri ve kaydedilen ilerlemeler ve beklemede olan meydan okumalara odaklanmadan önce, ilgili önerileri hatırlatmaktadır. Bu rapor, karar ve önerileri içermektedir.

2. ÇÖZÜMLER VE HUKUKUN EGEMENLİĞİ

2.1. Etnik içerikli vakalar hakkında cezai davalar ve sorgulamalar hakkında bilgilerin toplanması

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 5: Etnik içerikli davalar ve araştırmalar hakkında bilgileri toplamak için daimi bir sistemin kurulması.

Normatif Çerçeve

Adalet Bakanlığı, tüm topluluklar üyelerinin hukuki sistemlerine²⁰ adaletli ve eşit bir şekilde erişmelerini sağlamak için politikaları geliştirmek ve uygulamak, savcılık

¹⁸ Kosova’da Etnik Azınlıkların Durumu hakkında Ön Değerlendirme UNHCR/AGİT, 26 Temmuz 1999; Kosova’da Etnik Azınlıkların Durumu hakkında İkinci Değerlendirme, UNHCR/AGİT, 6 Eylül 1999; Kosova’da etnik Azınlıkların Durumu hakkında Genel Görüş, UNHCR/AGİT, 3 Kasım 1999; Kosova’da Etnik Azınlıkların Durumu hakkında Değerlendirme (Kasım 1999’dan Ocak 2000 dönemini kapsamaktadır), UNCHR/AGİT, 11 Şubat 2000; UNHCR/AGİT Kosova’da Etnik Azınlıkların Durumu hakkında Güncel Bilgiler (Şubat – Mayıs 2000 yılını kapsayan dönem), UNHCR/AGİT 31 Mayıs 2000; Kosova’da Etnik Azınlıklar Durumu hakkında Değerlendirme (Haziran – Eylül 2000 dönemini kapsamaktadır), UNHCR/AGİT, 23 Ekim 2000; Kosova’da Etnik Azınlıklar Durumu hakkında Değerlendirme (Ekim 2000 – Şubat 2001 tarihlerini kapsayan dönem), UNHCR/AGİT, 26 Mart 2001; Kosova’da Etnik Azınlıkların Durumu hakkında Dokuzuncu Değerlendirme (Eylül 2001 – Nisan 2002 dönemini kapsamaktadır), UNHCR/AGİT, Nisan 2002; Kosova’da Etnik Azınlıkların Durumu hakkında Onuncu Değerlendirme (Mayıs 2002 – Aralık 2002 dönemlerini kapsamaktadır), UNHCR/AGİT, Mart 2003.

¹⁹ Misyon, 2008 ve 2009 yıllarında aşağıdaki raporları yayınladı: ‘Kosova Belediyeleri tarafından Dillerin Kullanımına dair Yasanın Uygulanması’ (temmuz 2008); ‘Azınlıkların Ulaşımı için Hümaniter Otobüs’ (2007-2008 esnasında I, II, III ve IV rapor); ‘Özgeçmişle ilgili Rapor: Mitroviça’da Rom topluluğunu etkilen kurşun kirliliği’ (Şubat 2009); ‘Kosova’da İlkokul ve Ortaokul Eğitim Sistemlerinde Çoğunluk konumunda olmayan Topluluklar’ (Nisan 2009); ‘Kosova Toplulukları Profilleri’ (Temmuz 2009); ‘Kosova Belediyeleri tarafından geri gönderilen kişiler ve onların entegrasyonu hakkında Stratejini Uygulanması’ (Kasım 2009); ‘Kosova’da Topluluk Haklarının Korunması ve Tanıtılmasına dair rapor: yerel Düzeydeki Katılım Mekanizmaları’ (Kasım 2009). 2007- 2008 yılına ait “Kosova’da İnsan Hakları, etnik ilişkiler ve Demokrasi.” Hakkında Misyon Raporuna topluluk unsuru, ve özellikle eğitim, sağlık, katılım ve paralel strüktürler dahil edilmiştir.

²⁰ UNMİK’in Kosova’da Geçici Özyönetim Kurumları’nın İcra Birimleri hakkında 2001/19 No’lu Yönetmeliğini düzenleyen UNMİK’in 2005/53 No’lu Yönetmeliği, Eklenti XV, (viii) ve (xii), 20 Kasım 2005.

sistemi ve düzenleyici hizmetler hakkında bilgileri sağlamak konusunda görevlidir. Suçlarla ve nefret verici vakaları sınıflandırmak için Kosova polisinin özel politika ve tanımlamaları²¹ bulunmaktadır. Ağustos 2005 yılında Genel Sekreterin UNMIK Özel Temsilcisi, etnik içerikli muhtemel vakalar²² hakkında rapor vermek için kriter ve prosedürleri belirlemiştir, bu kriter ve prosedürlere göre mağdur: korumasız topluluğa ait olmalıdır; suç işleyen kişi belli olmayan bir topluluğa yada mağdur edilen kişinin topluluğundan olmamalıdır (diğer topluluk üyesi); ve işlenen suçların sonuçları etnik içerikli vakaları açığa çıkarmalıdır. Bu kriterlerin çerçevesinde, ekonomik açıdan (yağmalama, hırsızlık ve soygunculuk dahil) ya da komşular arasında çıkan kavgalar artık etnik içerikli vakalar olarak sınıflandırılmamalıdır.

Uygulama/Alandaki durum

Olsun ki bu tür vakalar (saldırıları), etnik içerikli vakalar²³ olarak gereklice sınıflandırılmıyor, Kosova Sırp ve Rom topluluğuna ait üyelere yönelik saldırılar meydana gelmeye devam ediyor.²⁴ Kosova Polisi, belli sayıda meydana gelen saldırıların etnik içerikli saldırılar (Şubat 2008 ve Mayıs 2009 dönemi arasında 82 vaka) olarak sınıflandırmasına rağmen, bu tür vakaların cezai takibati hakkındaki bilgileri sağlamak çok zordur. Aslında, Kosova Mahkemelerine ait kayıt defterleri genel olarak kişilerin etnik yapısı hakkındaki bilgileri içermiyor. Bunun dışında, etnik içerikli vakalar (saldırıları) özel defterlere kayıt edilmiyor, diğer vakalarla birlikte defterlere kayıt ediliyor. Gerekli zaman, mahkeme memurları kayıt defterlerinden gereken bilgileri açığa çıkarmaktadırlar. Mevcut durumda EULEX, durumu izlemek ve polise danışmanlık yapmaları için her bir bölgeye topluluklar arası suçlarla ilgili ikiye danışmanını görevlendirmiştir.

Genel Değerlendirme

Mahkemelerde bilgisayarla donatılan bilgilerin olmaması ve sanıkların etnik yapılarına göre sınıflandırılmamaları, etnik içerikli vakalara dair bilgilerin müsait olmasını önlemektedir. Avrupa Komisyonunun, Davaların Yönetimi hakkında Bilgilendirme Sistemini oluşturmak için projeleri, eğer polis, yargıçlar ve savcılar

²¹ Nefret suçu: “bir birey ya da bir grup insana yönelik duyduğu nefret ya da önyargılarından dolayı ırk, din, etnik yapısı, cinsiyet oryantasyonu ya da engelli olduğundan dolayı korkutmak, zarar vermek, sakatlamak, rahatsız etmek gibi yasadışı ya da kanun dışı eylemler` nefret edici saldırıları oluşturmaktadır: “[...] nefret ya da önyargıyla motive olarak bir birey ya da grup tarafından gerçekleştirilen ve cezalarla ilgili suçları düzeyine varmayan eylemler.” Kosova Polis Hizmetleri Politikaları ve Prosedürleri, Nefret Suçları ve Etnik Suçlar, P-4.29, 22 Temmuz 2002, 19 Şubatta 2003’te gözden geçirilmiş, bölüm III. Tanımlamalar, A ve B.

²² UNMIK GSÖT, Etnik İçerikli Olası Vakalar hakkında Rapor yazmak için Kriter ve Prosedürler, 10 Ağustos 2005, A ve C eklentileri dahil.

²³ Mesela 2008 yılının Temmuz ve Ekim aylarında BM’ye ait Hümaniter otobüsle çoğunluk toplumuna ait kişileri Arnavutların yaşadığı yerler üzerinden veya İpek ve Glogovça bölgelerinde ulaşımını sağlarken idi seferine taşlanmıştır. Ancak, bu vaka etnik içerikli saldırı olarak değerlendirilmemiştir. Olsun ki otobüsün sıralı seferleri vardı ve kolayca tespit edilebilir durumdaydı, polis saldırıda bulunan kişilerin otobüsteki yolcuların etnik yapılarını hakkında bilgilerinin olup olmadığını tespit edememiştir.

²⁴ AGİT Haziran – Ağustos 2009 yılları arasında Sırp'lara karşı yapılan saldırıların arttığını raporlarına eklemiştir (mezarlıklarına saygısızlık, geri dönenlerin evlerine girmek, arabaları taşlama, hırsızlık, hakaretler, tehditler ve ölümler dahil) ayrıca bunların dışında Klina (geri dönen bir yaşlı adam tarım alanında çalışırken dövüldü) ve Gilan (yaşlı karı koca evlerini içinde vurulmuştur) belediyesinde iki ciddi vaka yaşanmıştır. 2009 yılının Temmuz-Ağustos ayları esnasında Gilan Belediyesinin ek asbaşkanı tarafından da doğrulandığı gibi Abudallah Preşevo semtinde yaşayan bir Rom Kosovalı Arnavut toplumun ait kişiler tarafından sözlü ve fiziki saldırıya uğramıştır. Bu tür vakalar mülkiyet konularıyla bağlantılı olabilir ve etkilenen topluluk üyelerinin geri dönüşünü etkileyebilir.

etnik içerikli vakalarla ilgili bilgileri paylaşırsa, etnik içerikli vakaları takip etmek için iyi bir olanağı sunmaktadır.

2.2. I Cezadan muaf olma, etnik içerikli vakalar hakkında davalar ve hoşgörüsüzlük hakkında günlük bilgiler

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi 8: Hukukun egemenliği içerisinde etnik içerikli suçları araştırmaya öncelik tanıyarak cezadan muaf olma algılamaları duygusuna çözüm sağlayınız ve hoşgörüsüzlüğe dair vakaları rapor etmek için adımların atılmasını teşvik ediniz.

Normatif çerçeve

Kosova'nın Geçici Suçlar Yönetmeliği (Suçlarla ilgili Yönetmelik), milliyet, ırk, dini ya da etnik nefret, ayırım, hoşgörüsüzlük²⁵ açıdan kışkırtmaları cezalandırmaktadır. Görevleriyle ilgili yetki avantajlarını kullanarak sistematik olarak işlenen suçlar, güvenliğin tehlikeye atılması, milliyet, ırk, etnik yapı, dini semboller konusunda küçük düşürme, diğer kişiler ait olan eşyaları zarar verme, ya da anıtlara ve mezarlara saygısızlık etme, ya da yapılan suçlar şiddet, düzenin ve mezarların bozulmasına²⁶ sebebiyet verecek suçlar için cezalandırmalar, hapis cezası ve cezaların artırılmasını öngörmektedir. 2006 Yılına ait Adalet Bakanlığının iç Genelgesi²⁷ çoğunluk konumunda olmayan topluluklarla ilgili davaları çözüme kavuşturmak için öncelik tanımaktadır.

Uygulama/Alandaki durum

Birçok konuda etnik içerikli ceza davaları sanıkların verdikleri demeçlere dayanmaktadır. Çoğu defa sanıklarla işbirliğinin olmaması ya da düşüncelerini değiştirmeleri ceza davalarını zayıflatmaktadır. Etnik içerikli davalar için yüksek öncelik²⁸ verdiklerine dair beyanlarda bulunan yargıç ve savcılar, çoğu defa işlenen suçların arkasındaki etnik içerikli motifleri göz önünde bulundurmaya göz ardı etmektedirler. Ekim 2008 yılında yerlerinden edinmiş Kosova Sırp bir mezarlığı ziyaret ederken Kosova Arnavutları tarafından kendilerine silah çekilmiş ve tutuklanan Kosovalı Arnavut için ruhsatsız silah taşıma²⁹ suçunda dolayı dava yürütülmüş ve 600 avro cezasına çarptırılmıştır. Mahkemenin göz ardı ettiği³⁰ özellikle muhtemel etnik içerikli saldırılar için belki de farklı bir cezanın³¹ ya da daha şiddetli bir cezanın³² verilmesi için tartışmalar yapılmadı. Bundan dolayı etnik içerikli saldırıları cezayı artırıcı bir faktör olarak dikkate almayı başaramazken sonunda işlenen suç için de yasaların gerektirdiği³³ gibi bir ceza verilmemiştir. Bu örnek sanki bir eğilimi sunmaktadır. Aslında geçenlerde, 2004 yılındaki olayları çözmek konusunda yapılan analizler, Kosova yargıç ve savcılarının etnik içerikli saldırıları

²⁵ UNMIK'in 2003/25 Yönetmeliğiyle ilan edilen Kosova Geçici Ceza Kanunu'nun 115 maddesi, 6 Temmuz 2003 değişiklikleri yapılmıştır.

²⁶ Madde. 64, 115, 147 ve 260, Ceza Kanunu.

²⁷ Adalet Bakanlığı Genelgesi Ref. A-062/MD.

²⁸ Şu rapora bakınız 'Dört Yıl Sonra. Mart 2004 yılındaki İsyanları Kosova'nın Suçlarla ilgili Adalet Sisteminin önüne çıkartmak,' AGİT Kosova Misyonu, Temmuz 2008.

²⁹ Madde. 328(1), Ceza Kanunu.

³⁰ Mahkemenin kararında şöyle vurgulandı "özellikle durumu kötüleştirecek bulgulara rastlanmamıştır".

³¹ Davalı Ruhsatsız Silah kullanmaktan dolayı Ceza Kanunu'nun 328(1) maddesine göre cezalı suçlu bulunmuştur ve 10.000 EUR ya da on yıllık hapis cezasına çarptırılmıştır.

³² Mesela madde. 29(1), Genel tehlikeye sebebiyet veren ve Ruhsatsız Silah Kullanmaya dair 328. madde. Bunun dışında hedeflenen grup tarafından yanlarından geçen mermileri işitmeleri Öldürmeye Teşebbüs etmek hakkında 20 ve 146. maddeyi desteklemektedir.

³³ Madde. 64(1), Ceza Kanunu.

işleyen kişilere gereken cezaları vermediğini ve etnik içerikli saldırıların durumu kötüleştiren³⁴ bir suç olarak görmediklerini ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, Kosovalı bazı yargıç ve savcılar etnik yapılarına bakmaksızın kanun karşısında herkesin eşit olduğunu düşünerek etnik içerikli suçların cezayı artırıcı olmadığını düşünmektedirler. Ancak, etnik içerikli saldırıları cezayı artırıcı saldırıları olarak muamele etmek uluslararası standartlarını eşitlik ilkelerine uyumludur.³⁵

Mitroviça bölgesindeki³⁶ kuzey belediyelerde mahkemeler ve savcılık ofisleri hakkında cezalardan muaf olma ve polise yönelik güven hakkında endişe mevcuttur. Kuzeydeki belediyelerde hukuki ve savcı kurumlarının tam olarak işlevsel olmaması işlenen suçlar hakkındaki davaları engellemektedir ve cezadan muaf olma hakkındaki algılamalar için sebebiyet vermektedir. Aynı zamanda bölgede yaşayan Kosova Arnavutları ve çoğunluk konumunda olmayan topluluklar etnik içerikli olaylar³⁷ hakkında polise haber vermek konusunda kendileri güvenli hissetmiyorlar. Kuzey Mitroviça'da Kosova Sırpları ve Kosova Arnavutları arasındaki tansiyonlar Brdcani³⁸ köyündeki geri dönüşü projesi hakkında rapor edildiği gibi, etnik içerikli saldırıların meydana gelmesine vesile olmaktadır. Ocak 2009 tarihinde Kosova polisi Mitroviça'nın etnik yapıdan karışık semtlerinde 17 çok etnikli topluluklar polis birimini kurdu. Amaç, topluluklar arası şiddet olaylarında etkilenen kişiler için güveni yaratma önlemlerini alarak koordinasyonu ve iletişimi sağlamaktır.

Genel Değerlendirme

Yasal çerçeve ve politikaları oluşturan diğer belgeler, etnik içerikli suçlar hakkında davalara ve araştırmalara bayağı yüksek önceliği vermesine rağmen, birkaç konuda suç işleyenler tespit edilemiyor ve gerekli olan cezaya çarptırılmıyorlar. Bunun dışında daha önce de belirtildiği gibi, yargıç ve savcılar tarafından yasanın sınırlı yorumlarından dolayı, çoğunluk konumunda olmayan topluluklara yönelik suçlardan muaf olma (cezalandırılmama) duygusunun artmasına katkıda bulunmaktadır. Diğer

³⁴ Şu rapora bakınız 'Dört Yıl Sonra. Mart 2004 yılındaki İsyancıları Kosova'nın Suçlarla ilgili Adalet Sisteminin önüne çıkartmak,' AGİT Kosova Misyonu, Temmuz 2008.

³⁵ Avrupa İnsan Hakları mahkemesi yargılamalarına bakınız, *Nachova ve Diğerleri Bulgaria*, 24 Şubat 2004, bölüm 158; *Šečić Hırvatistan*, 31 Mayıs 2007; *Cobzaru Romania*, 26 Temmuz 2007, bölüm 101; EYSM vakası no'su. IT-96-23-T& IT-96-23/1-T, 22 Şubat 2001 yargılanması, bölüm 867; ve BM'nin İnsan Haklarına dair Yüksek Komisyoneri ve Genel Önerileri No. 30: Her Çeşit İrsal Ayrımcılığa Karşı Anlaşma ve Vatandaş Olmayan Kişiler yönelik Ayrımcılık, Ekim 2004.

³⁶ 17 Şubat 2008 tarihinden sonra Zubin Potok ve Leposaviçte belediye ya da hafif suçlar mahkemeleri çalışmamaktadır. Mitroviça İl Mahkemesi ve Belediye Mahkemesi (Zveçani da kapsayan) sınırlı kapasiteleriyle Vuçiturn Belediye Mahkemesinde çalışmalarını sürdürmektedir ve Skenderay ve Vuçiturn belediyelerini kapsamaktadır. İl Savcılığı dairesi de sınırlı kapasitesiyle Vuçiturn mahkeme binasından çalışmalarını sürdürmektedir; dolayısıyla 21 Şubat 2008 öncesine kadar kuzey Mitroviça'daki mahkeme binasında buldukları için davalarla ilgili belgeler orada kalarak birçok konuları işleyemez durumdadır. Aralık 2008 tarihinde EULEX yargıç ve savcılarının Kuzey Mitroviça'daki mahkemelere yerleşmeleri durumu değiştirmemiştir. Haziran 2008'den itibaren EULEX sadece iki ceza davasını sonuçlandırdı, oysa pratik ve yasal sorunlar EULEX'in tamamen ile ait adli sistem yerine çalışmalarını sürdürmesini önlemektedir.

³⁷ Şu rapora bakınız: 'Güven, Güvenlik ve Kamu Güvenliği Algılamalarını Ölçmek,' AGİT Kosova Misyonu, Haziran 2008.

³⁸ Brdžani kuzey Mitroviça'da etnik açıdan karışık bir yerleşim yerini oluşturmaktadır. Yerlerinden edinmiş Kosovalı Arnavutların dönüşleri için görüşmeler Ekim 2008 tarihinde başlamıştır; 2009 ilkbaharında bu kişilere ait evlerin onarılmasına başlandı ama yine aralarında çatışmalara vesile oldu. Mevcut durumda evlerin inşaatına devam edilirken ara sıra aralarında çatışmalar da meydana gelmektedir.

yandan da, kurumlar cezadan muaf olma algılamalarını değiştirmek için somut önlemleri almamıştır.

2.3. Mahkemeler tarafından azınlık topluluklarına ait kişilerin işe alınmaları ve mahkemelerde temsil edilmeleri

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 6: Azınlık topluluklarına ait kişileri işe alarak ve davaların çözülmesini hızlatarak azınlık toplulukların hukuki sistemlere ve mahkemelere yönelik güvenlerini artırmak için çabaları artırınız.

Normatif Çerçeve

Hukuk Sistemi için Düzenleyici Çerçeve³⁹, Kosova Hukuki Konseyi vasıtasıyla uygulanacak olan önlemlerle, hukuki ve savcılık sistemlerinde Kosova Sırpı için en azından yüzde 8 ve Kosova Arnavut topluluğu dışında diğer topluluklar için de yüzde 15 olarak temsil edilmelerine dair kontenjanın sağlanmasını tanıtmaktadır. Ancak anayasa sadece temyiz mahkemeleri⁴⁰ için Arnavut olmayan yargıçlara yüzde 15 kontenjanı gereksinim kılmaktadır. Oysa anayasa, çoğunluk konumunda olmayan topluluk savcılarının atanmalarına dair ilgili bölgelerin⁴¹ etnik yapısını yansıtması gerektiğini vurgulamaktadır.

Uygulama/Alandaki durum

Mevcut durumda çoğunluk konumunda olmayan toplulukların Kosova hukuki (yüzde 11,4) ve savcılık sistemlerindeki (yüzde 7,7) temsili gerektiğinden daha düşüktür. 298 Yargıçtan 264'ü (yüzde 88.6) Kosovalı Arnavut, 15'i Kosovalı Sırp, 11'i Kosovalı Boşnak, 5'i Kosovalı Türk ve 3'ü Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklarına aittir. 91 Savcıdan 84 Kosovalı Arnavut (yüzde 92.3), 2 Kosovalı Sırp, 2 Kosovalı Boşnak, 2 Kosovalı Türk ve 1 Aşkali⁴² savcı görev yapmaktadır. 17 Şubat 2008⁴³ tarihinden sonra Mitroviçadaki mahkemelerin işlevsel olmaları önemli bir şekilde etkilenmiştir. 13 Şubat 2009 yılında atama süreci başlamıştır ve çoğunluk konumunda olmayan toplulukların temsili konusunda yüzdeleriği değiştirebilir. 26 Haziran 2009 tarihinde bir Kosovalı Türk ve bir Kosovalı Sırp savcı dahil, altı anayasa mahkemesi yargıcı görevlerine atanmıştır.

Genel Değerlendirme

Kosova Hukuki Sistemi'nin çoğunluk konumunda olmayan topluluklar adaylarını işe almak için yapmış olduğu çabalar, başvuruların olmaması ya da vasıflı adayların olmamasından dolayı engellenmiştir. Çoğunluk konumundaki toplulukların kontenjan altındaki temsili çok yüksektir. Halkın daha az memnun olduğu⁴⁴ kurum olarak değerlendirilen hukuki kurumlarına yönelik güveni artırmak için daha fazla çabaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, geçenlerde AGİT tarafından yapılan karşılaştırmalı analizler, Kosova hukuki sistemleri⁴⁵ tarafından farklı topluluklara ait olan davalı kişiler ya da sanıklara farklı bir muamele gösterilmediğini göstermektedir.

³⁹ Madde. 2(4) UNMIK'in Kosova'da Adalet Sistemi hakkında Düzenleyici Çerçeve'ye dair 2006/25 No'lu Yönetmeliği, 27 Nisan 2006.

⁴⁰ Madde. 103(3),(6) ve madde. 108(2), anayasa.

⁴¹ Madde. 110(2),(3), anayasa.

⁴² Şu rapora bakınız 'Kosova'da Adalet Sistemine Kadınların ve Azınlık Temsilcilerin Katılımı', Kosova Yargıçları Derneği, 2009.

⁴³ Bu raporun 36. dip notuna bakınız.

⁴⁴ Erken Uyarı Raporuna bakınız – Hızlı Deliller #24, UNDP, Mayıs 2009, madde 2 ve 5.

⁴⁵ Şu rapora bakınız 'Kosova Hukuki Sistemi önünde Fraklı Topluluklar. Belediye, İl ve Hafif Suçlar mahkemelerinde cezalar ve yargılamalar hakkında ön istatistiklere genel bakış görüş', AGİT Kosova Misyonu, Aralık 2008.

2.4. Ombudsperson Kurumunun yerel bir kuruma transferi

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 7: Kurumun etkililiğine zarar vermeyecek şekilde Ombudsperson kurumunun yerel bir kuruma transferini ve azınlık toplulukları arasında kazanmış olduğu güveni yitirmemesini sağlamaktır.

Normatif Çerçeve

Yasal çerçeveye⁴⁶ göre 2007 yılından itibaren Ombudsperson yerel kurum olarak çalışmaktadır ve UNMİK'e yönelik şikâyetler hakkında yargı yetkisi bulunmamaktadır. Anayasa, Ombudspersonu bağımsız yerel kurumlar⁴⁷ olarak eşit bir şekilde tanımaktadır. Kasım 2009 yılında Kosova Meclisi'nde Halkın Avukatı için yasa tasarısının görüşülmesi planlanmıştır. Haziran 2009 yılında Kosova Meclisi yerel Ombudspersonu⁴⁸ atamıştır.

Uygulama/Alandaki Durum

Ombudsperson Ofislerine erişim Priştinedeki merkezi ofis ve Gilan, İpek, Prizren, Graçanitsa ve Mitroviça il ofisleri vasıtasıyla sağlanmaktadır. Ayrıca Mitroviça'nın kuzey kısmında da ofisi bulunmaktadır. Ancak, bu ofis görünürlük açısından sorun yaşamaktadır, çünkü Kosova kuzeyinde yaşayan halkın büyük bir çoğunluğu bu ofisin var olduğuna dair bilgileri yoktur. 1 Nisan 2008 yılından itibaren İpek bölgesinde Vidanye köyündeki alt ofis, fonların (para) olmadığından dolayı kapatılmıştır ve netice olarak toplulukların Ombudsperson Kurumuna erişimlerini engellemektedir. Aynı sebeplerden dolayı Graçanitsadaki personel sayısı azaltılmıştır. Aynı zamanda azınlık toplulukları davalarıyla ilgilenen kişileri Kosova konsolide bütçesine eklemek için yapılan çabalar başarısız olmuştur.⁴⁹ Ombudsperson Kurumu avukatları sıralı olarak belediyeleri, çoğunluk konumunda olmayan toplulukların yaşamış oldukları alan ve enklavları ziyaret etmektedirler. Kurum, ayrıca açık günleri düzenleyerek şikâyetçilerin Ombudspersonla görüşmeleri için imkânları tanımaktadır. İstatistikler çoğunluk konumunda olmayan topluluklar tarafından sunulan şikâyetlerin sayısı 2007 yılının sonuna kadar yüksek sayıda olduğunu göstermektedir (yüzde 25 civarında), ancak bu sayı 2008 yılında azalmaya başlamıştır. Resmi kayıtlara göre 2007/2008 yılında şikâyetlerin yüzde 17'si (yüzde 12 Kosova Sırları, yüzde 5 diğerleri) ve 2008/2009 yılında yüzde 13'ü (yüzde 9 Kosova Sırları ve yüzde 4 diğerleri) çoğunluk konumunda olmayan topluluklar tarafından sunulmuştur. Bu arada şikâyetlerin genel sayısı 2006/2007 yılında 690'dan 2007/2008 yılında 523'e ve 2008/2009 yılında 411'e düşmüştür. Bununla birlikte Kurum görev icabı birçok araştırmaların yapılmasını başlatmıştır.⁵⁰

Genel Değerlendirme

Şubat 2008 yılındaki olaylar tabii ki sayıları açısından Kosova Sırlarının Kuruma şikâyetinde bulunmalarını etki etmiştir ve bir bakımdan 2006 yılında yerel kurum olarak çalışmalarına devam eden Ombudsperson kurumuna yönelik güvenlerini oluşturmalarına kısmen etki etmiştir. Bundan ziyade Kosova Meclisi üç yıldan fazla bir dönem için Ombudspersonu atamayı başaramaması tüm toplulukları bu kuruma

⁴⁶ UNMİK'in Kosova Ombudsperson Kurumu hakkında 2006/06 No'lu Yönetmeliği düzenleyen UNMİK'in 2007/15 No'lu Yönetmeliği, 19 Mart 2007.

⁴⁷ Bölüm XII, anayasa.

⁴⁸ Uluslararası Ombudspersonun Aralık 2005'te görev süresi sona erdikten sonar Geçici Bir Ombudsperson atandı. Kosova Meclisi beş yıllık bir uğraştan sonar Ombudspersonu atadı.

⁴⁹ Kosova'da Ombudsperson Kurumu hakkında Sekizinci Yıllık Raporu bakınız, Temmuz 2008.

⁵⁰ 2008/2009 yıllarında, görev icabı 62 sorgulama açıldı; 2007/2008 yılında 10 ve 2006/2007 yıllarında sadece iki.

yönelik güvenlerini ve sorunları etkili olarak çözeceğine dair güvenlerini tüketmiştir. Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Programı (UNDP) tarafından her üç ayda yapılan alan değerlendirmesi Kosova Arnavutları ve çoğunluk konumunda olmayan diğer topluluklar Kosova Sırplarına kıyasen Ombudsperson kurumunun yapmış oldukları çalışmalardan daha fazla memnundur. Genel halk, önceki yıllara kıyasen daha az olsa bile, genel olarak memnundur.

3. DÖNÜŞ SÜRECİ VE GÜVENLİK

3.1. Sürdürülebilir dönüş, güvenlik, mülkiyetleri geri alma, gelir sağlayan etkinlikler için şartları yaratmak

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 9: Kosovalı Sırpların ve diğerlerinin ciddi bir şekilde güvenlik endişelerini dile getirerek sürdürülebilir dönüş hakkında engelleri kaldırmak için pratik önlemleri almaz ve geçenlerde onaylanan yasaların uygulanmasını, mülkiyetlerin geri verilmesini, tarım ve diğer mülkiyetleri erişimin sağlanmasını ve iade edecek diğer etkinliklerin hazırlanmasını sağlayınız.

Normatif Çerçeve

Normatif Çerçeve tüm mülteciler ve yerlerinden edinmiş kişilerin güvenlik içinde evlerine dönmelerini ve mülkiyetlerini⁵¹ yeniden geri kazanmaları haklarını yeniden tasdiklamaktadır. Taşınılmaz Özel Mülkiyetler için İddialarla ilgili Karar⁵² hakkında uygulanmakta olan yasa, Kosova Mülkiyet Acentesi (KMA)⁵³ hakkında UNMİK'in yetkisini Uluslararası Sivil Temsilcisine atamıştır. Bunun dışında uluslararası standartlara göre hazırlanan ve 24 Mayıs 2006 yılında Kosova hükümeti tarafından geri dönüşle ilgili güncellenen temel amaçları dahil eden Sürdürülebilir Geri Dönüş hakkında Gözden Geçirilen Kılavuz⁵⁴ onaylanmıştır, ayrıca Sürdürülebilir ve Geri Dönüş hakkında Gönüllülük için Protokol⁵⁵ anlaşması da onaylanmıştır. Geri dönüşle ilgili politikaları basitleştirmek için Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı Ekim 2008 tarihinde Kılavuzu yeniden gözden geçirmek için girişimde bulunmuş ve topluluklar ve geri dönüş⁵⁶ hakkında bakanlıkların stratejisini uygulama hakkında tasarının hazırlanması için angaje olmuştur.

Uygulama/Alandaki durum

⁵¹ Önsöz, Bölümler 9(c), 11(k), 13 ve Eklentiler, BMGK Kararı 1244 (1999), 10 Haziran 1999; madde. 156, anayasa.

⁵² 13 Haziran 2008 tarihinde Kosova Meclisi taşınılmaz özel mülkiyet, tarımsal ve ticari amaçlı mülkiyetlerle ilgili iddiaları çözüme kavuşturmak için karar almıştır. (özel taşınılmaz mülkiyetlerle ilgili iddiaları çözüme kavuşturmak için yasa).

⁵³ Taşınılmaz özel ikametgâh, tarım ve ticari mülkiyetleri çözüme kavuşturmak için UNMİK'in 2006/10 No'lu Yönetmeliği ki daha sonra UNMİK'in 2006/50 No'lu Yönetmeliğiyle bağımsız kurumlar olarak Kosova Mülkiyet Acentesini (KMA), Kosova Mülkiyet İddiaları Komisyonu'nu (KMİK) kurmuştur. Bu kurumlar 2001 yılında UNMİK tarafından kurulan Konuklama ve Mülkiyet Müdürlüğü (KMM) ve Konuklama ve Mülkiyet İddiaları Komisyonu'nun (KMİK) yerini almıştır.

⁵⁴ UNMİK/GÖK'nin Sürdürülebilir Dönüş Hakkında Gözden geçirilen Kılavuzu, Temmuz 2006.

⁵⁵ Protokol anlaşması 6 Haziran 2006 tarihinde UNMİK, Geçici Özyönetim Kurumları ve Sırbistan Hükümeti tarafından imzalanmıştır.

⁵⁶ Haziran 2009 tarihinde Topluluklar ve Geri dönüşle dair 2009–2013 Strateji tasarısı kamuya sunulmuştur. Hem kılavuz hem de stratejini tasarlanması mevcut durumda devam etmektedir.

2008 ve 2009 yılında çoğunluk konumunda olmayan topluluklara⁵⁷ ait olan kabarık sayıda kişiler gönüllü olarak geri dönmeyi reddetmişlerdir. Kosova hükümeti belediye düzeyinde geri dönüşle ilgili projelerin ve stratejilerin geliştirilmesi konusunda belediye yetkililerini teşvik etmeye devam ederken, fonların olmaması ve merkezi ve yerel yönetimlerin idari ve yöneticilik açısından sınırlı kapasiteleri, ilgili proje ve stratejilerin uygulanması konusunda önemli engelleri oluşturmaktadır. Ancak Kosova'ya dönmek konusunda isteklerini talep eden yerlerinden edinmiş kişilerin sayısı giderek artmaktadır. Bu gelişme uluslararası toplum ve Priştine ve Belgrad yetkililerinin 2009 yılının ilk yarısında yerlerinden edinmiş kişilerin Kosova'ya dönmek isteyen kişileri tespit etmek ve kayıt etmek çabalarından dolayı meydana gelmiştir. Kosova polisi çoğunluk konumunda olmayan topluluk üyelerinin geri dönüşleri için ve topluluklar arasında güvenin oluşturulması ve tüm topluluklar için hareket özgürlüğünü sağlamak dahil, güvenliğin sağlanmasında çok önemli bir rolü oynamaktadır. Kosova genelinde görevlerini yapan çok etnikli polis topluluğu birimleri, özellikle çoğunluk konumunda olmayan toplulukların yaşamış oldukları bölgelerde Kosova toplulukları arasında ilişkilerin kurulması ve toplulukların güvenlikleriyle ilgili çeşitli etkinliklerde bulunarak angaje olmayı devam etmişlerdir. Ancak, Şubat 2008 yılından itibaren, Kosova Sırp polislerinin boykotlarından dolayı polis topluluğu birimlerinin çalışmalarını zayıflatmıştır ya da etki etmiştir. Kosovalı Sırp polislerinin büyük bir çoğunluğunun Haziran 2009 yılında görevlerine dönmeleri iyi bir gelişmeyi temsil etmektedir. 2008 Yılı'nın başlarında polis hizmetleri içerisinde Topluluk Sorunları için özel bir Birim (Departman) kurulmuştur ve bu Birimin görevi topluluk polisleri birimlerinin çalışmalarını denetlemektir. Yerel kamu toplulukları komitesi ve belediye topluluklar güvenlik konseyleri, toplulukların güvenlik, asayiş ve meydana gelen suçlarla⁵⁸ ilgili konuları tespit etmek ve dile getirmek konusunda hala etkili bir şekilde katkıda bulunamamaktadır ve işlevsel değildir. Hümaniter otobüs ulaşımı seferleri geri dönenler dâhil, çoğunluk konumunda olmayan topluluklara çok önemli hizmetleri sunmaya devam etmektedir ve bu kişilerin hizmetlere⁵⁹ erişmeleri ve hareket özgürlüklerini artırmaktadır. Bu hizmetlerin sağlanmasına devam edilmektedir, otobüs seferleri ve durakları ve de sunulan hizmetlerin kalitelerinde⁶⁰ dolayı yolcular genellikle memnundur.

⁵⁷ Birleşmiş Milletlerin Mülteciler için Yüksek Komiserinin (UNHCR) bilgilerine göre 2008 yılında Kosova'ya dönen azınlık toplulukların sayısı sadece 679, 2007 yılında dönenlerin sayısı 1,816 ve 2006 yılında dönenlerin sayısı ise 1,669 idi. 2009 yılının Ocak ve Mayıs ayları içerisinde sadece yerlerinden edinmiş ve çoğunluk toplumuna ait olmayan 240 kişi gönüllü olarak Kosova'ya döndü. (UNHCR İstatiksel Bilgiler, Mayıs 2009).

⁵⁸ UNMİK'in Kosova Polis Hizmetleri için Yol Gösteren İlkeler ve Çerçeve hakkında 2005/54 No'lu Yönetmeliğin 7. maddesi ve yapılan düzeltmeleri; 15 Haziran 2008 tarihinde Kosova Meclisi polis hakkında yasayı onayladı. (polis için uygulanmakta olan yasa), Madde. 7; İçişleri Bakanlığı, Belediye Topluluklar Güvenlik Konseyi hakkında 08/2009 No'lu İdari Talimat, 20 Mart 2009.

⁵⁹ Ocak 2007 yılında UNMİK ve GÖK arasında Kosova'daki Azınlıklar için Hümaniter Otobüs Seferleri için Sorumlulukların Devredilmesine dair yapılan İşlevsel Anlaşmaya uyumlu olarak Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanlığı güvenliği, asayiş, bakımını ve de maddi yardım olmak üzere tüm sorumlulukları üstlenmiştir.

⁶⁰ Nisan 2009 tarihinde AGİT tarafından yapılan değerlendirmede yolcular kötü hava şartlarından dolayı yolculuk seferlerinin çoğu kez aksadığını, bir gün içerisinde az sayıda seferler ve otobüslerin yolcularla kabarık sayıda dolu olduğu konularından dolayı şikâyetlerde bulundular. Hümaniter otobüs konusunda sorumlu olan ulaşım danışma komitesi 2009 yılında hara bir araya gelmedi ve ek seferler hakkında ve daha uzun seferlerin yapılması konusunda talepler hakkında hala bir karar alınmamış durumda.

KÖA'nın kurulduğu tarihten, yani 2006 yılından Aralık 2007 yılına kadar ticari ve tarım mülkiyetleri dahil olmak üzere, KÖA taşınılmaz özel mülkiyetleriyle ilgili anlaşmazlık içerikli 40,000 iddia (şikayet) kabul etmiştir. Mayıs 2009 yılından itibaren Kosova Mülkiyet İddiaları Komisyonu (KMİK) 18,794 vaka hakkında karar almıştır ve bunlardan 1,600'nü uygulamıştır. Bunun dışında KÖA, Konut ve Mülkiyet Müdürlüklerinin ikametgâha ait mülkiyetlerin ve özellikle terkedilmiş⁶¹ olan mülkiyetlerin idari edilmesine yönelik sorumluluklarını üzerine almıştır. Nisan 2008 sonundan itibaren KÖA'nın yönetimi altında bulunan ve hak talep eden kişilerin adına 4,457 mülkiyetten 3,848 mülkiyet kiraya verilmiştir. Ekim 2008 yılından itibaren KÖA, Kosova dışında yaşayan hak talep edenlere elektronik ortamda kararları göndermektedir ve Mülkiyet İddialı Komisyonun (MİK) kararlarını uygulamaya başlamıştır. KÖA hakkında yetkilerin UNMİK'ten Uluslararası Sivil Temsilciye devredilmesinden dolayı 19 Haziran 2008 tarihinde, Sırbistan hükümeti bu acentenin Sırp vatandaşların gasp edilen mülkiyetleri konusunda haklarını koruyamadığını iddia ederek KÖA'nın Sırbistan'daki ofislerinin çalışmalarını durdurmuştur. Bu karar, belgeleri doğrulamak, taraflara destekleyici belgeleri vermek dahil, KÖA'nın vakaları araştırmaları konusunda ciddi problemlere vesile olmasını sağlamıştır. Bundan dolayı hak talep eden kişiler davaları hakkında işlemlerin yapılması için Kosova'da mevcut olan KÖA gitmeleri gerekmektedir.

Hükümet destekli mevcut olan geri dönüş programları⁶², geri dönen bireyler ve örgütlenmiş şekilde geri dönenlerin geçimini sağlamak amacıyla konut sağlama dahil olmak üzere, toplulukların kalkınması için sosyal ve ekonomik önlemleri de sağlamaktadır. 2008 Yılında Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı, toplulukların kalkınması ve istikrar sağlama projelerinin uygulanmasında öncülük görevini almıştır, ayrıca Bakanlık tarafından ortaklaşa olarak uygulanmakta olan projelerin gerçekleşmesinde de öncülük rolünü almıştır. Ancak, Kosova'da mevcut olan özellikle yüksek işsizlik oranı geri dönen kişilerin uzun vadede ekonomik açıdan entegre olmaları konusunda hala bir meydan okumaya teşkil etmektedir.

Genel Değerlendirme

Geri dönüş süreci Kosova kurumları için en önemli meydan okumayı oluşturmaya devam etmektedir. Yerlerinden edinmiş kişilerin mülkiyetlerine erişimleri açısından sınırlı imkânları, mülkiyetlerin geri iade edilmesiyle ilgili işlemleri gecikmesi ya da bloke edilmesi, ekonomi imkânlarının olmaması ve güvensizlik hakkında genel his, sürdürülebilir dönüş için en önemli engelleri oluşturmaktadır. Yerlerinden edinmiş binlerce kişi hala yasal olmayan yerleşim yerlerinde ya da toplu (kollektif) merkezlerinde çok kötü şartlar altında yaşamaya devam etmektedirler. Yerlerinden edinmiş Rom, Aşkâli ve Mısırlı topluluğu üyelerinin özellikle sivil kayıtları ve kişisel belgelerinin olmamaları geri dönmelerini engellemektedir. Konuyla ilgili en önemli endişeler şunları içermektedir: geri dönüş projelerini maddi açıdan desteklemek; geri

⁶¹ UNMİK'in İkametgâh Mülkiyetleri hakkında İddialar için 2000/60 No'lu Yönetmelik ve Barınak ve Mülkiyet Müdürlüğü ve Barınak ve Mülkiyet İddiaları Komisyonun Kural Prosedürleri ve Kanıtları, 31 Ekim 2000.

⁶² Britanya hükümeti tarafından finans yardım sağlanarak ve BMKP (UNDP) tarafından yönetilen Kosova'da Azınlık Toplulukların Dönüşlerine Yardımcı Olmak için Sürdürülebilir Partnerlik projesi 2005 yılından itibaren bireysel ve örgütlü olarak dönenlere çok sektörde yardım sınımayı amaçlamaktadır. Kasım 2008 yılında uygulanmaya başlayan Kosova'ya Dönüş ve Re-entegrasyon Projesi sosyal ve ekonomi yardım dahil yerlerinden edinmiş yaklaşık 180 aile için kapsamlı bir dönüş paketini sunmayı amaçlamaktadır. Proje ortaklaşa olarak Avrupa Komisyonu, Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanlığı ve BMKP (UNDP) tarafından finans edilmektedir.

dönüş projelerinde mülkiyet haklarının savunulması; yerlerinden edinmiş kişilerin mevcut durumda yaşadıkları yerlerde konutlarının durumu geliştirmek için önlemlerin alınması; KÖA'nın taşınılmaz özel mülkiyet hakkında anlaşmazlık iddiaları ve KMK'nin kararları konusunda görevinin uygulanması ve yerlerinden edinmiş kişilerin merkezde ve yerel düzeydeki karar alma sürecine etkili bir şekilde katılımı ve kararların uygulanması.

3.2. Dönüş yardımı şemaları ve ikamet yeri hakkında özgürce karar vermek

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 10: Kosova'da azınlık topluluklarına ait olan kişilerin yaşayacakları yeri özgürce seçmeleri hakkındaki garantiyi sağlama için yardım planlarını yapınız.

Normatif Çerçeve

Geri Dönüşle⁶³ ilgili 2006 yılında onaylanan yasal çerçeve ve politika, 1998 yılında Birleşmiş Milletlerin Yerlerini Değiştiren Kişiler hakkında Yol Gösteren İlkeleri⁶⁴ hakkında Karar dahil olmak üzere, uluslararası insan hakları standartlarına dayalıdır. Yasal çerçeve yerlerinden edinmiş kişilerin esas yerlerine dönmeleri hakkını ve uluslararası yasalara uyumlu olarak özgürce yaşayacakları ikametgâhı seçme haklarını vermektedir. Esas yerlerine dönme hakları dışında mevcut olan yasal çerçeve, mevcut durumda yaşadıkları yerlerde entegre olmaları ya da esas yerlerinden başka bölgelerde hayatlarını sürdürme alternatifi dahil, sürekli çözümlerin sağlanmasını sunmaktadır.

Uygulama/Alandaki durum

Mevcut duruma kadar Kosova kurumları ve uluslararası topluluk esas yerlerine (doğdukları yerlere) geri dönüşleri öncelik vermiştir. Yerlerinden edinmiş kişilerin başka bir yere yerleşmeleri ya da özgürce seçilen alternatif yerlere yerleşme ve yerel düzeyde entegre olmaları hakkında destek olmak amacıyla bazı çabalar sarf edilmiştir. Mesela, Eylül 2008 yılında, esas yerleri değil de başka bir bölgede yerlerinden edinmiş ve durumları kötü olan 60 aile için Laple Selo'da (Pristine belediyesi) geri dönüş projesi başlatılmıştır. İnşaat işlemleri ve inşaatlardan faydalanacak kişilerin seçilmesi devam etmektedir. Mayıs 2009 yılında, Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı, yerlerini değiştirerek Ştirptse belediyesinde toplu merkezde yaşayan Kosovalı Sırp aileleri için entegre olmaları vesilesiyle 40 daire inşa edecekleriyle ilgili amaçlarını açıkladı. Ancak fonların (maddi destek) olmamasından dolayı projenin gerçekleşmesi ertelendi. Nihai olarak, Ocak 2008 ve Haziran 2009 tarihleri arasında BMKP (UNDP)'nin Kosova'ya Azınlıkların Dönüşü hakkında Sürdürülebilir Ortaklık programı çerçevesinde uygulanan projeden geri dönen bireyler esas yerlerinden başka bölgelerde inşaatlardan faydalanmıştır.

Pratikte, yerlerinden edinmiş kişilerin esas yerleri dışındaki başka yerlerde konutların inşaatı için belediye tarafından arazilerin verilmesine dair prosedürlerin olmaması bu kişilerin yaşayacakları yerleri seçmeleri konusunda haklarını sınırlamaktadır ve bazen de geri dönüşle ilgili girişimlerin⁶⁵ uygulanmasını tehlikeye atmaktadır. Problemler genellikle inşaat ruhsatlarını almak konusunda karmaşık prosedürler, belediye arazisinin verilmesine dair belirsiz (net olmayan) talimatlar ve özellikle mülkiyete

⁶³ Bu raporun 3.1 bölümüne bakınız.

⁶⁴ Kosova içi Yer değişimi hakkında Yol Gösteren İlkeler, 11 Şubat 1998. (BM Belgesi. E/CN.4/1998/53/2).

⁶⁵ Örnek olarak Ştirptse ve Gračanitsaya yerleşen Kosovalı Sırp ve Kuzey Mitroviça ve Leposaviçte yerleşen Romlar bugüne dek mevcut durumda yaşadıkları yerlere entegre olmaları için yardım almamışlardır.

sahip olduklarını ispatlayamayan ya da mülkiyeti olmayan kişilerle alakalıdır. Ekim 2008 yılında Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı 2006 yılına ait sürdürülebilir Geri Dönüş hakkında Gözden Geçirilen Kılavuz'un yeniden gözden geçirilmesi girişiminde bulunmuştur ve yasal konularda eksiklikleri tespit etmek için çalışma grubunu kurmuştur.

Genel Değerlendirme

Esas yerlere dönüşlerin gerçekleşmesine yönelik kamu çabalarına ek olarak da mevcut yerlerde yaşayan (bilhassa toplu merkezlerde ya da yasal olmayan yerleşim yerlerinde yaşayanlar) yerlerinden edinmiş kişiler, eğer şu anda yaşadıkları yerlere entegre olma ve hayatlarına devam etmeleri konusunda istekli iseler, bu kişiler için sürekli çözüm bulunmalıdır.

3.3. Geri gönderilen kişilerin entegrasyonu

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 11: Kosova'ya zorla geri gönderilen azınlık topluluklarına ait kişilerin entegre olmalarını sağlamak için kurumların sorumluluklarını ve yardımcı önlemleri tanıtmaz.

Normatif Çerçeve

2007 Yılında UNMİK ve Geçici Özyönetim Kurumları, (GÖK) ev sahipliği yapan devletler tarafından zorla Kosova'ya gönderilen kişilerin dönüşlerini desteklemek ve idari etmek için Geri Gönderilen Kişilerin Re-Entegre Olmalarına dair Strateji⁶⁶ ve Yeniden Kabul Edilmeleri⁶⁷ için Politikayı yeniden formüleştirmiştir. Ocak 2008 yılında UNMİK bu kişilerin yeniden kabul edilmeleriyle ilgili olası mevzuları kaydetmek gibi sınırlı yetkileri İçişleri Bakanlığına devretmiştir. 1 Kasım 2008 tarihinde Kosova hükümeti geri gönderilenler hakkında tüm yetkileri UNMİK'ten almıştır ve birkaç Batı Avrupa Devletiyle⁶⁸ yeniden kabul anlaşmaları hakkında iki taraflı müzakereleri başlatmıştır.

Uygulama/Alandaki durum

Ocak – Mayıs 2009 dönemi içerisinde 1,144 kişi zor kullanılarak Kosova'ya gönderilmiştir. Bunlardan 956'sı Kosovalı Arnavut⁶⁹ idi. Oysa bu sayı 2008'de 2,495, 2007'de⁷⁰ 3,745 ve 2006'da 3,598 idi. Nisan 2008 tarihinde Kosova hükümeti Geri Gönderilen Kişilerin Re-Entegre Olmaları için Stratejinin uygulanması konusuna dair bir eylem planını nihailendirdi (sonuçlandırdı). Eylem Planı, ilgili bakanlıklardan gerekli olan bütçelerin ayrılmasını, yerel ve merkezi yetkililerin sorumluluklarını ve uygulanmaları hakkında zaman sürelerini öngörmektedir. Ancak, bugüne kadar ne Stratejinin uygulanması için ne de geri gönderilen kişiler için gerekli olan bütçenin ayrılması için somut adımlar alınmıştır. Belediyeler, zorla geri gönderilen kişilere

⁶⁶ UNMİK-GÖK'nin Geri Gönderilen Kişilerin Re-entegrasyonu hakkında Strateji, Ekim 2007. Strateji zorla geriye gönderilen kişilerin sağlık, eğitim, istihdam, yasal re-entegrasyon, sosyal hizmetler, barınak ve mülkiyet konuları hakkında sürdürülebilir dönüş ve bir çözümü üretmeyi amaçlamaktadır. Özellikle korumasız olan ve çoğunluk konumunda olmayan topluluk üyelerinin ihtiyaçları için özel dikkat verilmiştir.

⁶⁷ UNMİK-GÖK'nin Yeniden Kabul etme Politikası, Ekim/Kasım 2007.

⁶⁸ 15 Ekim 2008 tarihinde Kosova'da bulunan Büyükelçilikler ve İrtibat Ofislerine gönderilen yazıda İçişlerinin Sınır, Sınırları İdari etmek, Göç ve Sığınak İsteme (Azil) Birimi, ev sahipliği yapan ülkelerden geri gönderilen kişilerin yeniden kabulü için 1 Kasım 2008 tarihinden itibaren UNMİK'in Topluluklar, Dönüş ve Azınlık Sorunları Ofisiyle temasa geçmeleri yerine ilgili Bakanlıkla doğrudan doğruya temasa geçmelerini talep etmiştir.

⁶⁹ UNHCR İstatistiksel Görüşü – Mayıs 2009 tarihinden itibaren güncel bilgiler.

⁷⁰ UNMİK Topluluklar, Geri Dönüş, ve Azınlık Sorunları Ofisi.

konut sağlama, sağlık, eğitim ve istihdam konusunda yardımcı olmak için somut önlemleri almamıştır ve de gerekli olan ihtiyaçları⁷¹ karşılamak için maddi kaynakları ayırmamış ve konuyla ilgili prosedürleri tespit etmemiştir.

Genel değerlendirme

Geri gönderilen kişilerin yeniden entegre olmaları meydan okumayı oluşturmaya devam etmektedir. Bu kişilerin konutlar, eğitim, mülkiyet konuları ve istihdam konusunda yardımcı olmak için önlemler alınmamıştır. Stratejinin başarılı bir şekilde uygulanması bu kişilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak için ayrılacak olan bütçeye ve de yerel ve merkezi düzeydeki kurumlar arasından daha fazla geliştirilen koordinasyona bağımlı olacaktır.

3.4. Kosova'nın kuzeyindeki kamplarda yaşayan Romların kömür kirliliğinden dolayı sağlık durumları konusunda sorunları çözmek için önlemler

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 12: Kosova'nın kuzeyinde kömür kirliliği kamplarında yaşayan Romların alarm verici sağlık durumunu dile getirilmesi için önlemleri alın ve Romların sağlığına dikkat ederek bu tür sağlık krizlerini önleyiniz ve geri dönen Romların ihtiyaçlarını karşılamak için gereken önlemleri alın.

Normatif Çerçeve

Kosova'da mevcut olan yasama ve geri dönüşle ilgili politikalar usular arası standartlara⁷² uyumlu olarak yerlerinden edinmiş kişilerin geri dönmeleri ve mülkiyetlerine sahip olma hakkını sağlamaktadır. İlgili yasamalar, hiçbir ayırım⁷³ yapmadan sağlık hizmetlerinin herkese eşit olarak sunulması için merkez ve yerel belediyelerin sorumluluklarını belli etmektedir. Yerel Özyönetimler hakkında uygulanmakta olan Yasa, Kosova Sırlarının çoğunluğu oluşturduğu belediyeler için ve özellikle Kuzey Mitroviça⁷⁴ için sağlık alanında ek yetkileri vermektedir. Bunun dışında da, Topluluklar Hakları hakkında uygulanmakta olan yasa, sosyal ve ekonomi açısından durumları kötü olan toplulukların⁷⁵ eşit bir şekilde sağlık hizmetlerine erişmelerini sağlamaktadır.

Uygulama/Alandaki durum

Mevcut durumda yerlerinden edinmiş 700 kadar Rom hala Leposaviç ve kuzey Mitroviçadaki kamplarında yaşamaktadır. Nisan 2008 yılında Sırbistan Sağlık Hizmetleri Kurumu tarafından yapılan kan testi bu bölgede yaşayan Romların⁷⁶ kömür kirliliğinin yüksek seviyede olduğunu göstermiştir. Mayıs 2008 yılında UNMIK Sivil Yönetimi Departmanı (Birimi) kamplarla ilgili sorumlulukları Topluluklar ve Geri Dönüş⁷⁷ Bakanlığına devretmiştir. Ocak 2009 yılında Dünya

⁷¹ Daha fazla bilgiler için şu rapora bakınız 'Kosova'ya geri gönderilen kişilere dair Entegrasyon Stratejisinin Kosova belediyeleri tarafından uygulanması,' Kosova AGİT Misyonu, Kasım 2009.

⁷² Normatif Çerçeveye bakınız, bu raporun 3,1 bölümü.

⁷³ Kosova Sağlık Yasası'nı ilan eden UNMIK'in 2004/31 No'lu Yönetmeliği, 20 Ağustos 2004; Sağlık Bakımı Sisteminde Kosovalı Sakinlerin Hakları ve Sorumluluklarına dair Yasa'yı ilan eden UNMIK'in 2004/47 No'lu Yönetmeliği, 19 Kasım 2004; Ayrımcılığa Karşı Yasa'yı ilan eden UNMIK'in 2004/32 No'lu Yönetmeliği, 20 Ağustos 2004.

⁷⁴ Yerel özyönetim hakkında uygulanmakta olan yasanın 20. maddesi.

⁷⁵ Topluluklar haklarına dair uygulanmakta olan yasanın 10(2) maddesi.

⁷⁶ Konuyla ilgili Özgeçmiş Raporuna bakınız 'Mitroviça'da Rom topluluğunu etkileyen Kömür Kirliliği', AGİT Kosova Misyonu, Şubat 2009.

⁷⁷ 2008 yılın sonuna kadar UNMIK Sivil Yönetimi Birimi kampın idari edilmesi hakkını Norveç Yardımlaşma Kilisesine verdi. Ocak 2009 yılında Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanlığı bu iki kampı yönetmeleri için Kosova Kalkınma ve Avukatlık (Savunma yapmak) Acentesi ile anlaşma yapmıştır.

Sağlık Örgütü (DSÖ) acilen bu kişilerin başka yerlere taşınması ve gerekli sağlık muamelelerin⁷⁸ sunulması için çağrıda bulunmuştur. Mayıs 2009 yılında Kosova hükümeti kampların kapatılması ve yerlerinden edinmiş Romların esas yerlerine ya da kuzey Mitroviçadaki Rom mahallesine dönmeleri konusunda istekliliğini ifade etmiştir. Mayıs 2009 yılında Mitroviça belediye meclisi Rom mahallesinde 184 evin inşa edilmesi için araziyi tahsis eden şehrsel düzenleyici planı onaylamıştır.

Genel değerlendirme

Çatışmaların bitiminden on yıl sonra bile sürdürülebilir geri dönüş ve de Kosova'nın kuzeyinde yüksek seviyede kömür kirliliğinde yaşayan yerlerinden edinmiş 700 Rom için hala çözüm bulunamamıştır. Ocak 2007 yılından itibaren yerlerinden dinmiş Romlar özel sağlık muamelelerinden maruz bırakılmıştır. Merkezi ve yerel yetkililerin 2009 yılında kampları kapatmak ve arazi tahsisleri konusunda istekli olmalarına rağmen, şu ana kadar sürdürülebilir çözüm bulunmamış ve uygulanmamıştır.

4. KÜLTÜR VE MEDYA KONULARI

4.1. Kültür miraslarının korunması ve yeniden yapılanması: bölgelere ayırma önlemleri; kültürel miras listesine dahil edilmeleri

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 13: Zarar verilen Sırp Ortodoks binalarının yeniden yapılandırılma sürecini devam ettiren dini binaların farklı saldırılardan korunması için önlemleri genişletiniz..

Normatif Çerçeve

Kültür mirası⁷⁹ ve dini özgürlük⁸⁰ hakkındaki yasamalar dini ve kültürel miraslara erişimi ve mirasların korunmasını sağlamaktadır. Kültürel mirasın tanıtımı ve korunmasına dair hüküm ve ilkeler anayasada⁸¹ ve de Topluluklar Hakları⁸² için uygulanmakta olan yasa da bulunmaktadır. Özel Koruma altında Olan Bölgeler hakkında uygulanmakta olan Yasa, 45 bina⁸³ etrafındaki bölgeleri koruma altına almaktadır, özellikle Sırp Ortodoks binalarını⁸⁴, ve bu binalar etrafında⁸⁵ büyük etkinliklerin yapılmasına izin vermemektedir. Yasa, Sırp Ortodoks binalarının korunması için ve etraf bölgelerde yaşayan toplulukların kalkınması ve uyumlu olarak yaşamaları hakkında şartları yaratmak için belediyeler ve Sırp Ortodoks Kilisesi arasında işbirliğin yapılmasını gerektirmektedir. Uygulamayı İzleme Konsey'in (UİK) kurulması dini içerikli olmayan binaların⁸⁶ korunması hakkında görüşmelerin

⁷⁸ DSÖ Priştinedeki Basın Konferansı, 31 Ocak 2009. Bunun dışında 27 Mart 2009 tarihinde Avrupa Konseyi İnsan Hakları Yüksek Komiseri yerlerinde edinmiş Romlar için acilen önlemlerin alınması için çağrıda bulunmuştur. 1 Nisan 2009 tarihinde Kosova Ombudsperson Ofisi görev icabı kömür kirliliği hakkında araştırmaları için bir rapor yayınladı ve kamplarda yaşayan Romların başka ve sürdürülebilir bir yerde yaşamaları için taşınmaları konusunda çağrıda bulundu.

⁷⁹ Kültür Mirası Yasası'nı ilan eden UNMİK'in 2006/52 No'lu Yönetmeliği (Kültür Mirası Yasası), 6 Kasım 2006.

⁸⁰ Kosova'da Dini Özgürlüğü ilan eden UNMİK'in 2006/48 No'lu Yönetmeliği (Dini Özgürlüğü Yasası), 24 Ağustos 2006.

⁸¹ Madde 9, anayasa.

⁸² Madde 5, topluluklar hakkında uygulanmakta olan yasa.

⁸³ Madde 7 e ve Eklenti, özel koruma bölgeleri hakkında uygulanmakta olan yasa

⁸⁴ Örnek olarak Prizrenin tarihi merkezi, Zveçanda bulunan Isa Boletini Anma Töreni Kompleksi ve Priştinede bulunan Gazimestan Anıtı, Vuçitirn'da orta çağa özgü köprüsü ve Novobırdo kalesi.

⁸⁵ Örnek olarak: koruma altına alınan binalardan daha yüksek binaların inşa edilmesi, restoranların, kafeteryaların açılışları, rekreasyon etkinlikleri, kamu toplantılarının açılışı ve doğal kaynakların istismar edilmesi vs.

⁸⁶ 15 Haziran 2008 tarihinde Kosova Meclisi koruma altına alınan bölgeler hakkında yasayı onayladı. 4. Maddeye göre UİK Kültür, Spor ve Gençlik Bakanlığı, Anıtları Korunmasına dair Priştinedeki

yapılmasını öngörmektedir. Alan Planlaması hakkında uygulanmakta olan Yasa⁸⁷, ilgili belediyelerin alan planlamalarına özel koruma bölgelerinin dahil edilmesini öngörmektedir.

Uygulama/Alandaki durum

Kosova Anıtları Koruma Kurumu (bunda sonra Kurum) bölge ofisleri vasıtasıyla kültürel ve dini mirasların korunmasını izlemektedir (denetlemektedir). Belediyeler sadece Kurum'un⁸⁸ vermiş olduğu yazılı onayıyla koruma altında olan bölgelerde inşaatların gerçekleşmesine izin verebilir. Ancak Kurumun, koruma altında olan kültürel ve dini binaları etkili bir şekilde korumak için sınırlı yetkileri vardır ve koruma altındaki yakın bölgelerde belediye tarafından inşaat ruhsatlarının verilmesini engelleyememektedir. AGİT'in izlenimlerine göre çoğunluk konumunda olmayan toplulukları⁸⁹ için büyük önem taşıyan kültürel mirasları etki edecek inşaat ruhsatlarını 13 belediye vermiştir. Bunun dışında Kurum, bölge ofisleri uzmanlar sayısını, görev tanımlamalarını ve koruma görevlerini azaltmıştır. Ayrıca, Şubat 2008 yılından itibaren Kurum Kosova Sırp topluluğuyla ilişkilerini devam ettirememiştir ve Kosova Türkleri (Prizren belediyesinde) Goralı, Rom, Aşkallı ve Mısırlı topluluklarıyla sınırlı işbirlikleri vardır. Ayrıca, Kurumlara ait bölge ofisleri kültürel ve dini miraslara ait binalar listesini göndermediği için Kosova Kültürel Miras Komisyonu hala konuyla ilgili listeyi tamamlayamamıştır.

Şubat 2009 yılından itibaren daha önce özel güvenlik şirketleri tarafından korunan dini ve kültürel binaları Kosova polisi korumaya başlamıştır. Ortodoks binaları hala KFOR⁹⁰ tarafından korunmaktadır. 2008 ve 2009 yıllarında özellikle Sırp Ortodoks binalarını etkileyen vakalar (saldırıları) meydana gelmiştir. Meydana gelen hasar pencere, duvarları, kilise zillerini, bakır kaplı çatıları ve mezar taşlarındaki metal yazılara yapılan hasarları içermektedir. Aynı zamanda suçları 2008⁹¹ işleyenlerin savcılık tarafından suçlu bulunmaları, pozitif örnekleri teşkil etmektedir. Mart 2004 olaylarından sonra Sırp Ortodoks Dini Binaları için Yeniden Yapılanmayı Uygulama Komisyonu⁹² (Yeniden Yapılanma Komisyonu) kurulmuştur ve 11 Sırp Ortodoks Kilisesi'nin onarılmasını sağlamıştır. Ancak, Şubat 2008'den itibaren Sırp Ortodoks Kilisesi Kosova kurumlarıyla işbirliğinde bulunmamaktadır ve ancak geçenlerde Kültür, Spor ve Gençlik Bakanlığıyla teknik işbirliğini yeniden başlatmıştır. Netice olarak da Komisyon 8 Haziran 2009 yılında inşaat etme ihalesini yayınlamıştır.

Kurum, Sırp Ortodoks Kilisesi, Anıtların Korunmasına dair Leposaviçteki Kurum, AGİT, Avrupa Konseyi ve UNESCO dahil olmak üzere 7 temsilciden ibaret olmalıdır.

⁸⁷ 17 Kasım 2008 tarihinde Kosova Meclisi UNMIK'in 2003/30 No'lu Yönetmeliğiyle ilan edilen Alan Planlaması hakkında Yasası onaylamıştır., 10 Eylül 2003 (alan planlaması hakkında uygulanmakta olan yasa).

⁸⁸ Madde. 3(8), kültür mirası yasası.

⁸⁹ Kamenitsa, Novobirido, Vitina, Kaçanik, Elezhan, Şturptse, Ferzovik, Ştimlye, Glogovac, Vuçitirn, Skenderay, Mamuşa, ve Dragaş.

⁹⁰ KFOR Yüksek Deçan Manastırı, İpe Patrikhanesi, İstoktaki Gorioç Manastırı, Klinikadaki Budisavci Manastırı, Priştinedeki Graçanitsa Manastırı, Obiliçteki Gazimestan Anıt Merkezi, Prizrendeki Aziz Arhangel ve Aziz Ciriak dini mekanına, Skenderaydaki Deviç Manastırı ve Mitroviça'daki Sokolitsa Manastırının güvenliğini sağlamaktadır.

⁹¹ İpek II Mahkemesi 2007 yılında Deçan Manastırına el bombasıyla saldırıda bulunulduğu için 42 aylık bir ceza vermiştir. Prizrende bulunan Ortodoks kilisesinden inşaat malzemesi çaldıkları için şüpheli bir kişi için dava açmıştır.

⁹² Bu Komisyon Haziran 2004 yılında Geçici Özyönetim Kurumları ve Ortodoks Kilisesi arasında yapılan bir anlaşmayla kurulmuştur ve Mart 2004 yılı olaylarında zarar gören ve tahrip edilen dini binaların onarımı sürecini izlemektedir.

1 Temmuz 2008 yılında Yakova belediyesi Aziz Üçlü Katedralinin temellerini kamu parkına dönüştürerek Kosova Sırp topluluğunun kültürel ve dini haklarını ihlal etmiştir. Katedral (piskoposluk binası) Mart 2008 yılı olaylarında yerle bir edilmiş ve resmi olarak Yeniden Yapılanma Komisyonu listesine alınmıştır. Sırp Ortodoks Kilisesi'nin resmi olarak gönderilen şikâyeti vesilesiyle 18 Temmuz 2008 yılında GSÖT (UNMİK Yöneticisi) Kosova Başbakanını “kilisenin mülkiyet haklarını ve tahrip dilen Sırp Ortodoks Kilisesinin⁹³ yeniden yapılanma programı içerisinde olmasından dolayı korunmasını sağlaması” için çağrıda bulunmuştur. Ancak bugüne kadar belediye imha edilmiş kilisenin restore edilmesi için herhangi bir adım atmamıştır.

26 Haziran 2009 tarihinde koruma altında olan ve orta çağa ait Vojinoviç köprüsü etrafında Vuçitırna belediyesi tarafından restoranın inşa edilmesi projesine Kurum tarafından onayın verilmesi endişe edicidir. Koruma altında olan bir bölgede bu tür bir etkinliğin yapılması yasaktır ve sadece Uygulamayı İzleme Konseyi (UIK) tarafından onaylanabilir. Ancak UIK hala kurulmuş değil ve ilgili belediyeler tarafından alan planlamasına dair planlar onaylanana kadar alan planlamasıyla ilgili alınacak önlemler beklenmemektedir. Şu ana kadar sadece yedi belediye tarafından özel koruma alanlarını⁹⁴ içeren alan planlama planları kabul edilmiş ve Çevre ve Alan Planlaması Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Çeşitli topluluklar için özel anlamı taşıyan kültürel ve dini mirasları içerecek olan Prizren'in tarihi merkezi hakkında özel koruma yasa tasarısının hazırlanması için Bakanlıklar arası bir grup kurulmuştur. Belediye mevcut durumda UN Habitat ile işbirliği içerisinde Prizren tarihi merkezi için koruma yada muhafaza etme planını hazırlamaktadır.

Genel değerlendirme

Tüm topluluklara ait olan kültürel ve dini mirasların korunması bir meydan okumaya oluşturmaya devam etmektedir. Yasal çerçevelerin yeterlice uygulanmaması dini ve kültürel miraslara yönelik hasarların verilmesine, bozulmasına, vandalizm vakalarına ve de bu alanlarda yasal olmayan binaların inşaat edilmesine sebebiyet vermektedir. Belediye yetkilileri, Kurum ve Kosova Kültürel Mirası Komisyonu arasında yeterli düzeyde işbirliğinin olmamasında dolayı, kültürel ve dini miras binalarına dair kapsamlı listenin hazırlanmasında çok küçük bir ilerleme kaydedilmiştir. Farklı topluluklara ait kültürel ve dini binaları, bu mekânları korunmaları için vatandaşlık görevi hakkında ve bu mekânların Kosova toplumunun bir değerini oluşturduğuna dair yeterince kamu bilinçlendirme etkinlikleri mevcut değildir.

4.2. Sayıları bakımında küçük sayılan toplulukların kültürlerini desteklemek

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önersi No. 14: Sayıları az olan topluluklar dahil azınlık toplulukların kültürlerini desteklemek için önlemleri artırınız ve karar alma sürecine azınlık toplulukların katılımını sağlayınız.

Normatif Çerçeve

⁹³ Piskopos Teodosije'nin GSÖT'ye 12 Temmuz 2008 tarihinde göndermiş olduğu mektup; ve Sırp Ortodoks Kilisesi Temsilcisinin GSÖT'ye 5 Eylül 2008 tarihinde göndermiş olduğu mektup.

⁹⁴ Alan Planlaması Yasasını düzenleyen UNMİK'in 2003/30 No'lu Yönetmeliğine belediyelerin alan planlamalarıyla ilgili planlarını yapmaları için zaman süreleri uzatıldı, 10 Eylül 2003. Şu belediyeler alan planlaması planlarını onaylamıştır: Yakova, Gilan, İpek, Istog, Mitroviça, Glogovça, Deçan.

Topluluklar Hakları hakkında uygulanmakta olan Yasa, çoğunluk konumunda olmayan toplulukların kültürlerini geliştirmeleri için dernekleri kurma hakkını tanımaktadır. Bu dernekler Kosova Konsolide Bütçesi⁹⁵ tarafından finans edilebilir. Anayasa, toplulukların kimliklerini geliştirmeleri ve korumalarını⁹⁶ ve de kültürel etkinlikleri için Kosova kurumları tarafından maddi yardımların yapılmasını davet etmektedir. Kültür Kurumları hakkında Yasa⁹⁷, kamu ve özel kültür kurumlarının kurulması için şartlar, kriterler ve prosedürleri düzenlemektedir.

Uygulama/Alandaki durum

2009 Yılında Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığının (Kültür Bakanlığı), Kültürlerin Tanıtımına dair Birimi vesilesiyle kültür mirasının kurulması için TV programları, film, festivaller, konser, tiyatro ve diğer kültürel projeler için 325,000 avro ayırmıştır. Çoğunluk konumunda olmayan topluluklardan teslim edilen 39 projeden 15'i gerekli olan kriterleri yerine getirmiş ve uyumlu olarak finans edilmiştir⁹⁸.

Yerel düzeyde belediyeler kültür kurumlarını hala kurmuş değiller. Konuyla ilgili pozitif örneği Prizren bölgesi teşkil etmektedir ki bu bölgede merkezi hükümetin desteği olmadan çoğunluk konumunda olmayan toplulukların kültürel etkinliklerine destekler sunulmaktadır. Prizren belediyesini 2009 yılı için kültür bütçesini 103,000 avrodan 260,000 avroya yükseltme talebi merkezi yetkililer tarafından reddedilmiştir. Belediyenin kültürle ilgili girişimleri genellikle Kosova Türklerini, Romları, Aşkali ve Mısırlıları hedeflemektedir. Kosova Sırpların kültürünü tanıtmak için birkaç belediye tarafından girişimler düzenlenmiştir, oysa çoğunluk konumunda bulunmayan yerlerde yaşayan Kosovalı Arnavutların kültürünü tanıtmak için herhangi bir etkinlik düzenlenmemiştir. Belediyeler genellikle kamu ve dini bayramları kutlamak için kültürel girişimleri finans etmektedir. Sivil topluma ait kuruluşlar projelerini belediyeye genel olarak topluluklar komitesi ve belediye topluluklar dairesi vesilesiyle gönderilmektedir.

Genel Değerlendirme

Kültür Bakanlığı mevcut olan maddi kaynaklar çerçevesinde çoğunluk konumunda olmayan topluluklar tarafından teslim edilen projeleri desteklemeye çabalamaktadır. Ancak, tepkici yaklaşım ve durumları kötü ve sayıları az olan azınlık topluluklarına yönelik ziyaretlerin olmaması ve onların kültürel açıdan korunmalarına dair ihtiyaçları değerlendirmenin olmamasından dolayı, tahsis edilen fonlar daha örgütlü olan toplulukların derneklerine ayrılacağı eğilimindedir. Kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalan kültür ve dillerin (mesela Yanova'da Türkçe dili ve Kosova'nın kuzey batısındaki Rom dili) tespit edilmesi ve korunmasına dair Eğitim Bakanlığıyla herhangi bir işbirliği veya konuyla ilgili politika bulunmaktadır. Belediye kurumları çoğunluk konumunda olmayan toplulukların kültürlerini desteklemek için yeterlice kaynak ve gayret sarf etmiyor, ayrıca merkezden de gereken desteği talep etmemektedir. İşsizlik, geri dönüş, mülkiyetle ilgili zorlayıcı konulara kültürün tanıtımında daha fazla öncelik verilmektedir. Bunun yanında topluluk girişimlerinin

⁹⁵ Madde. 5, topluluk haklarına dair uygulanmakta olan yasa.

⁹⁶ Madde. 58(1), anayasa.

⁹⁷ Kültür Kurumlarına dair Yasayı ilan eden UNMIK'in 2006/44 No'lu Yönetmeliği, 18 Ağustos 2006.

⁹⁸ Projeler Kosovalı Sırp (4), Kosovalı Türk (3), Rom (2), Kosovalı Arnavut (1), Kosovalı Karadağlı (1) ve Kosova Boşnak (1) toplulukları tarafından sunulmuştur. Diğer iç proje de çok etniklilik için uygun olarak göz önünde bulunduruldu..

olmaması çok etnikli anlamlı girişimlerin gelişmelerine olumsuzca etki etmektedir. Belediyeler kültür, gençlik ve spor için bütçeleri ayırmalarına rağmen çoğunluk konumunda olmayan toplulukların kültürleri için eşit bir şekilde bütçeleri ayrılmasına yönelik normatif hükümler bulunmamaktadır. Çoğunluk konumunda olmayan topluluklar kendi kültürlerini korumak ve ifade etmeleri için genellikle uluslararası kuruluşlar tarafından verilecek olan maddi desteklere güvenmektedirler. Kültür kurumları hakkında oluşturulan yasal gereksinimler sınırlı kaynaklar ve kapasiteler konusunda daha fazla ilgili gösterilmelidir.

4.3. Çoğunluk konumunda olmayan toplulukların yayınlarını desteklemek için önlemler ve kapasiteler

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 15: Azınlık toplulukları hakkında yayınlar genişletiniz ve azınlık toplulukların radyo ve TV ruhsatları kazanmak için gecikmiş olan süreci başvuru sürecini hızlandırınız ve tüm toplulukların kamu yayın hizmetlerine eşit erişimini sağlamak için gereken adımları atınız.

Normatif Çerçeve

Topluluklar Hakları hakkında uygulanmakta olan yasa, çoğunluk konumunda olmayan toplulukların kendi dillerinde yazılı ve elektronik medyaya erişimleri, kendi medyalarını kurmaları, rezerve edilen elektronik medya frekanslarına erişmelerini, kamu medyasında⁹⁹ eşit bir şekilde temsil edilme haklarını vermektedir. Kosova Radyo Televizyonu (RTK) programlarının¹⁰⁰ yüzde 15'ni, bütçesinin en azından yüzde 10'unu diğer toplulukların dillerinde hizmet sunmak konusunda yükümlüdür. Kamu yayınları bölgenin yüzde 90'nı kapsmalı ve çoğunluk konumunda olmayan toplulukların yaşadığı bölgenin¹⁰¹ yüzde 90'nın kapsmalıdır. Kamu yayınları için ayrılan paranın yüzde beşi Azınlıkları, Çok etnikliliği ve Dezavantajlı Medyayı¹⁰² desteklemek için ayrılmalıdır, bu konunun idari edilmesi Aralık 2008¹⁰³ yılında Başbakan tarafından belirlenmiştir. Hükümet, Kosova Sırplarına Kosova genelinde Sırp dilinde bağımsız televizyon kanalına¹⁰⁴ erişimlerini sağlamak için uluslararası frekans sağlamak konusunda yükümlüdür.

Bağımsız Medya Komisyonu (Medya Komisyonu) kamu frekanslarını, kamu ve özel yayıncılara ruhsat verme konuları düzenler ve yayıncılık politikalarını hazırlar. Bu komisyonda bir temsilci Kosova¹⁰⁵ Arnavut ve Sırp toplumunun dışından olmalıdır. Kosova Basın Konseyi (Basın Konseyi)¹⁰⁶ Kosova yazılı basınının bir derneği olarak kayıt olmuştur, ve nefret edici demeçler ve hakaretlerle ilgili şikayetleri gözden geçirme ve ceza verme dahil olmak üzere Kosova Basın Kodunu¹⁰⁷ tanıtır ve ilgili Koda saygı gösterilip gösterilmemesini denetler.

Uygulama/Alandaki durum

- ⁹⁹ Madde. 59(10) ve (11), anayasa; madde. 6(1) ve (2), topluluk haklarına dair uygulanmakta olan yasa.
- ¹⁰⁰ Madde. 6(6), UNMIK'in 2006/14 No'lu Yönetmeliğiyle Kosova Radyo ve Televizyonunda dair ilan edilen Yasa, 11 Nisan 2006.
- ¹⁰¹ Madde. 8, Bağımsız medya ve Yayın Komisyonu hakkında Yasa.
- ¹⁰² Madde. 20(11), Kosova Radyo ve Televizyonu hakkında Yasa.
- ¹⁰³ Başbakanın Azınlık, Çok etnikli ve Dezavantajlı durumda olan Medyalara destek için Oluşturulan Fon hakkında 01/2008 No'lu Yönetmeliği.
- ¹⁰⁴ Madde 59(11), anayasa; Madde. 6(5), topluluk hakları için uygulanmakta olan yasa.
- ¹⁰⁵ Madde. 2, ve 4(1), (4), (8), UNMIK'in 2005/34 No'lu Yönetmeliğiyle Bağımsız Medya ve Yayın Komisyonu hakkında Yasa, 8 Temmuz 2005; Madde 141, anayasa.
- ¹⁰⁶ Kosova Basın Konseyi Tüzüğü, Priştine, 10 Ağustos 2005. Arnavut dilinde sekiz ve Arnavut olmayan dillerde dört gazete abone olmuştur.
- ¹⁰⁷ Kosova için Basın Kodu, Priştine, 18 Mart 2005.

Kamu yayın hizmetleri signali sadece iskan edilmiş yerlerin tahminen yüzde 75'ten¹⁰⁸ yüzde 78'ini¹⁰⁹ kapsamaktadır, oysa Kosova'nın kuzeyinde mevcut olan Kosova Sırp belediyelerinde (Kosova Arnavutların yaşadığı yerler dahil), Prizren ve Dragaş belediyelerinde Boşnak ve Goralıların yaşadıkları yerlerde mevcut değildir, bu durum topluluklar arasında¹¹⁰ memnuniyetsizliklere ve şikayette bulunmalarına vesile olmaktadır. Medya Komisyonu'nun kamu yayın hizmetleri¹¹¹ hakkındaki raporuna göre, RTK Radyo ve Televizyon programlarının günde yüzde 12'den daha az bir zamanı Arnavut dillerinde olmayan programlara ayrılmaktadır. Yasaya karşı olarak¹¹² Kosova Radyosu Arnavut dilindeki yayınlar için kullanılan frekansta diğer dillerde programları yayınlamıyor.¹¹³ Arnavutlar dışında diğer topluluklara ait programlar kullanılan frekanslarda yayınlanmıyor ve ses kalitesi iyi değil ve de genel alanı kapsamamaktadır. Uluslararası frekans planına erişme beklemede iken, Kosova genelinde Sırp dilinde televizyon kanalı sağlanmamış durumda ve Kosova hükümeti konuyla ilgili alternatif çözümleri (kablo TV) değerlendirecektir.

Medya Komisyonunun Kosova'da Ruhsatlı Yayınlar Müdürlüğüne göre, Kosova'da mevcut olan 114 ruhsatlı radyo televizyon yayıncısından (92 radyo ve 22 TV kanalı) 77'si sadece bir dilde yayın yapmaktadır (50'si Arnavut dilinde, 22'si Sırp dilinde, 3'ü Boşnak dilinde, 1'i Türkçe ve 1'i Goralı dillerinde); 35'i bir dilden fazla dillerde yayın yapmaktadır ve sadece 2 yayıncı iki dilde yani hem Arnavutça hem de Sırpça dillerinde (ek olarak Rom dilinde de yayın) yayın yapmaktadırlar. Temmuz 2009 tarihinde Medya Komisyonu uzun vadelerde ruhsat vermek için konusunu nihaleştirdi. Uzun vadeli ruhsatlar aktif olan tüm geçici ruhsatlı yayıncıları değiştirirken, maddi kaynakların olmamasından dolayı Sırp dilinde üç yayıncı¹¹⁴ ruhsat için başvuruda bulunmamıştır. Bundan dolayı Medya Komisyonu bu yayıncıların¹¹⁵ ruhsatlarını devam ettirmemiştir.

23 Haziran 2009 tarihinde Basın Konseyi, şiddeti teşvik ettiği için, gazetecinin ifade özgürlüğünü tehlikeye attığı için, hiçbir kanıtı olmadan gazeteciyi "Gizli Sırp polisinin hizmetçisi" olarak tanımlaması ve yazılı olarak "uzun hayat yaşamayı seçmediğini"¹¹⁶ yazılı olarak tehdit etmesinden dolayı Kosova Arnavut 'InfoPress' Gazetesini cezalandırmıştır. Belirtilen basın yazıları ayrıca Kosova Sırp topluluğuna yönelik hakaret edici duyguları iletmektedir ve topluluklar arası barış ruhuna karşıdır. 10 Haziran 2009 tarihinde Medya Komisyonu basın bildirisinde bu tür tehditlerin kabul edilebilir olmadığını ve demokratik bir toplumda kınanması gerektiğini

¹⁰⁸ UNMIK İlerleme Raporu, 21 Temmuz 2008, sayfa. 27.

¹⁰⁹ Avrupa Yardımı, Azınlık Hakları hakkında El Kitabı, Nisan 2009, sayfa.16.

¹¹⁰ 6 Mart 2009 tarihinde Jupa bölgesinde (Prizren) ve Gora bölgesinde Dragaşta düzenlenen yuvarlak masa toplantılarında Boşnak Entelektüeller Konseyi konuyla ilgili endişelerini ifade ettiler.

¹¹¹ Şu rapora bakınız 'Kosova Kamu Yayını Bir Aylık Programlarını İzleme – Program Şeması – KRT hakkında yasa ve Yönetmelik ve Reklâmlarla Uyumluluğu ' Bağımsız Medya Komisyonu, Haziran 2009, sayfa 3.

¹¹² Madde 8, Kosova Radyo Televizyonu hakkında Yasa.

¹¹³ Arnavutça Programlar Uzun Frekanslı FM yayınlanmaktadır ve Arnavut dilinde olmayan programlar ise 549,0 KHz./AM orta frekansta yayınlanmaktadır.

¹¹⁴ Radyo Index (Kamenica), Radio M (Babin Most, Priştine), TV 3K (Mitroviça).

¹¹⁵ Şu adrese bakınız <http://www.imc-ko.org/index.php?id=624&l=a&p=7>.

¹¹⁶ Sn. Jeta Xhara'nın 23 Haziran 2009 tarihinde İnfoprese göndermiş olduğu şikayet üzerine Kosova Basın Konseyi'nin Kararı. Şu siteye bakınız <http://www.presscouncil-ks.org/?cid=2,15,216>. Karar İnfopresten şu haberle ilgilidir: "Lushtaku: Jeta Xhara Sırp Gizli Servisinin hizmetçisidir" – Skenderay Başkanı'nın ifadesi, (2 Haziran 2009) ve "Jeta'nın Dört İhaneti" (4 Haziran 2009).

vurgulayarak Kosova kurumlarını bu olaylarla ciddi bir şekilde ilgilenmesi için çağrıda bulunmuştur.

Haziran 2009'da Azınlık Medyası, Çok etnikli ve Diğer Özel Grupların¹¹⁷ Medyalarını Destekleme Fonu, kamu yayıncısı tarafından kapsanmayan alanlar için 15 projenin seçilmesini bir öncelik olduğunu beyan etmiştir. Sırp medyasından (7), Boşnak medyasından (3), ve Rom dili medyasından (1), çok etnikli girişimlerden (1), ve özel ihtiyaçlı kişileri temsil eden medya temsilcisinden (1) proje Başbakan'ın nihai onayını beklemektedir.

Genel değerlendirme

Çok etnikli kamu yayın hizmetlerini desteklemek ve normatif çerçeveyi uygulamak için somut önlemlerin alınması gerekmektedir. Kosova Enerji Şirketi tarafından RTK hizmetleri için toplanılan aylık ücretler, bu hizmetlere erişemeyen toplulukların da ödemesi empoze edilmektedir. Arnavut dili dışındaki dillerde radyo yayınları yeterli değildir. Topluluklar için kamu yayınlarının olmaması ya da memnun edici düzeyde olmaması ayrımcılık duygusunu artırmaktadır. Basın Konseyi ve Medya Komisyonu gazetecilerin ifade özgürlüğünü tehdit eden basın yazıları konusunda gerektiği şekilde cevap vermiştir.

5. DİLLERİN KULLANIMI

5.1. Yasamanın onaylanması, uygulanması ve izlenmesi

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 16: Hukuki ve ilgileri sektörlerde tomografik işaretleri, kişisel isimlerin kayıt edilmelerini, dil ihtiyaçlarıyla uyumlu olması için yeni dil yasasını onaylayınız.

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 17 Yeni yasamanın elverişli uygulama kapasitesiyle birlikte onaylanmasını sağlayınız ve yerleşim yerlerinin isimlerini yasadışı bir şekilde değiştirmek dahil dil gereksinimleriyle uyumsuzluk için hukuki ve diğer prosedürlerin mevcut olmasını sağlayınız.

Normatif Çerçeve

Arnavut ve Sırp Dilleri Kosova'nın resmi dilleridir.¹¹⁸ Diğer topluluklar dillerinin belediye yetkilileri tarafından tanınması ve kullanılması prosedürleri yasayla belirlenmiştir.¹¹⁹ Anayasa topluluklar için diller hakları¹²⁰ açısından geniş ya da kapsamlı hakları sağlamaktadır. Topluluklar Haklarına¹²¹ dair uygulanmakta olan yasa, resmi konumda olmayan dillerin korunması ve tanıtımına dair olumlu önlemlerin sağlanmasını talep etmektedir. Birkaç belediye dillerin kullanımına¹²² dair belediye yönetmeliklerini onaylamıştır. Belediyelerin Sınırları hakkında uygulanmakta olan yasa, kadastro bölgeleri, belediyeler, şehirler ve köylerin resmi isimlerini belirtmektedir. Kimlik Belgeleri hakkında uygulanmakta olan yasaya göre

¹¹⁷ Fon Komisyonu hükümet temsilcileri, Bağımsız Medya Komisyonu ve Basın Konseyi temsilcileri tarafından oluşturulmaktadır. (dört Kosovalı Arnavut, bir Kosovalı Sırp, ve bir Kosovalı Boşnak komisyon üyesi).

¹¹⁸ Madde. 2(1), Diller Yasası; Madde. 5, anayasa.

¹¹⁹ Madde. 2(3) ve (4), Diller Yasası. Madde 7 ve 9 resmi dil konumunda olan kişilerin dil haklarını belirtmektedir ve Madde 8 resmi kullanımda olan kişilerin dil haklarını belirtmektedir.

¹²⁰ Madde 59(5),(6),(8) ve (9), anayasa.

¹²¹ Madde. 4(9), topluluk haklarıyla ilgili uygulanmakta olan yasa.

¹²² Dil Yasasının 2(4) maddesi tarafından talep edilen Yönetmelik ve Madde 9(2), yerel yönetimle ilgili yasa.

belediyelerin ek resmi dillerinde¹²³ de kimlikler verilmelidir. Kişisel belgeler, ana dilinde ya da seçilmiş dilin¹²⁴ alfabetesi ve yazısına göre kayıt olunmalıdırlar. Mahkeme işlemleri taraflar¹²⁵ tarafından seçilen resmi dillerde¹²⁶ yapılmalıdır, talep edildiği takdirde¹²⁷ ücret istenmeden tercüme sağlanmalıdır. Topluluklara ait olan kişiler belgeleri sundukları ve Kabul ettikleri zaman, mahkeme duruşmalarında ya da mahkemenin diğer ofislerinde ya da savcı ofislerinde¹²⁸ dahil hukuki kurumlarıyla irtibatlarını kendi dillerinde ve kendi alfabeleriyle iletişim kurma haklarına sahiptir. Tüm işaretler, bildiriler, mahkeme bültenleri resmi dillerde olmalıdır ve tercüme masrafları mahkemeler ya da savcı ofisleri¹²⁹ tarafından karşılanmalıdır. Mahkemeler hakkında yasanın onaylanması beklemededir. Kosova Hukuki Konseyi mahkemelerde tercümeyi örgütlemektedir ve tercümanları işe almaktadır¹³⁰ ancak minimum değerde talepleri ve sıralı sınavlar düzenlemek hakkında herhangi bir karar almamıştır. Hükümet, dillerin kullanımını¹³¹ izlemek için üç kurumu kurmuş bulunuyor. Diller Komisyonu yasanın ihlalleri¹³² hakkında idari yaptırımları yayınlama konusunda yetkisi bulunmaktadır ve yasayı uygulamak¹³³ için alınan yasal ve diğer önlemler hakkında Kosova Meclisine ve Kosova hükümetine yıllık raporu sunmak konusunda yükümlüdür.

Uygulamak/Alanda durum

Dillerin Kullanımına dair Yasanın uygulanmasını izlemek ve konuyla ilgili yeterli maddi ve insani kaynakların ayrıldığını izlemek için gerekli olan bir koordinasyon ya da eşgüdüm sistemi kurulmamıştır. Mevcut olan eğitim sistemleri her iki resmi dili öğrenmeyi sağlamamaktadır. Sırp müfredatına göre ders gören Sırp öğrencileri Sırpça dilinde ders görmektedir, oysa Kosova müfredatına göre dersler genellikle Arnavutça dilinde ve de Boşnak ve Türk dilinde de yapılmaktadır, ama Sırp dilinde eğitim yapılması hakkında hükümler bulunmamaktadır.

¹²³ 13 Ekim 2008 tarihinde Kosova Meclisi Kimlik Belgeler hakkında Yasayı onayladı (kimlik belgelerle ilgili uygulanmakta olan yasa). madde. 9, kimlik belgelerle ilgili uygulanmakta olan yasa.

¹²⁴ Madde 27, Dil Yasası; Madde 6, UNMIK'in 2008/11 No'lu Yönetmeliğiyle ilan edilen Kişiler İsimleri hakkında Yasa, 22 Şubat 2008.

¹²⁵ Madde 13, Dil Yasası.

¹²⁶ Arnavutça, Sırpça ve İngilizce ve Türk topluluğunun yaşamış olduğu yerlerde Türkçe dili. Bölüm 5, UNMIK'in Kosova'da Hukuki Sistem için Düzenleyici Çerçeve hakkında 2006/25 No'lu Yönetmelik, 27 Nisan 2006; 2 ve 12 maddeler, Diller Yasası; madde 5, anayasa.

¹²⁷ **Diller Yasası** 13, 15 ve 16. maddeleri.; UNMIK'in Kosova Suçlarla ilgili Geçici Prosedürleri hakkında 2003/26 No'lu Yönetmeliği'nin 15. Maddesi ve madde 30(1) ve (4), anayasa.

¹²⁸ Bölüm 5, Kosova'da Hukuki Sistem için Düzenleyici Çerçeve hakkında UNMIK'in 2006/25 No'lu Yönetmeliği; Diller Yasası'nın 14. maddesi; Madde 15, CPCK, cezai soruşturmalar, 6 Temmuz 2003; madde sivil soruşturmalar için 29 Temmuz 2008 yılında Kosova Meclisi tarafından itirazlar prosedürleriyle ilgili uygulanmakta olan Yasa'nın 6. maddesi.

¹²⁹ Bölüm 5, UNMIK'in Kosova Hukuki Sistemi için Düzenleyici Çerçeve hakkında 2006/25 No'lu Yönetmeliği, 27 Nisan 2006.

¹³⁰ Bölüm 1(4), UNMIK'in Kosova Hukuki Konseyinin kurulmasına dair 2005/52 No'lu Yönetmeliği, 20 Aralık 2005

¹³¹ Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığının Topluluklar ve Resmi Dillerin Kullanımına dair Bölümün eklenilmesi; Kamu Hizmetleri Bakanlığı, Kosova Merkezi Kurumlarında Resmi Dillerin Kullanımını İzlemek için Çalışma ve Kurallar Prosedürüne dair 2006/10 No'lu Talimat; Diller Komisyonunun Yetkileri ve Yapısına dair Başbakanlık Ofisi'nin 03/2007 No'lu İdari Talimatı. Komisyon ilk defa Mayıs 2007 yılında toplanmıştır.

¹³² Kamu Hizmetleri Bakanlığı Diller Yasasının İhlali için İdari Yaptırımları belirleyen 2007/01 No'lu İdari Talimatı.

¹³³ Madde. 32(11), Diller Yasası.

Belli bir sayıda dil asistanlarını (tercümanlar) azaltmak endişesi Dillerin Kullanımına dair Yasa'nın¹³⁴ uygulanmasını tehlikeye atmaktadır. On belediyenin dil asistanları bulunmamaktadır, yeterli sayıda dil asistanları olan belediyelerin sayısı 11'den (2008 yılında) 4'e (2009) düşmüştür, nedeni de iş yerlerinden uzaklaşan kişilerin yerlerine yeni işçilerin alınmaması ya da mukavelelerin uzatılmamasıdır. Kamu yönetimin dil asistanları için sıralı ve sistematik seminerlerin düzenlenmemesi, sunulan hizmetlerin kalitesini etkilemektedir.

Dil Komisyonunun kendi bütçesi, kaynakları ve ofis yeri bulunmamaktadır ve diğer yandan da görevlerinin uygulanmasını sağlamalıdır. Komisyonun yapısı tüm dil topluluklarının¹³⁵ etkili bir şekilde katılımını sağlamadığını görebiliriz. Haziran 2009 tarihinden itibaren hükümet Dillerin Kullanımına dair Yasa'nın¹³⁶ ilan edilmesinden sonra kamuyu bilgilendirme kampanyalarını düzenlemek için hiçbir şey yapmamıştır.

Haziran 2008 tarihine kadar sadece bir belediye (Klina) yasanın gerektirdiği gibi belediyenin dillerin kullanımına dair yönetmeliği Kabul etmişti. Uygulanmakta olan Yerel Özyönetim Yasası'nın ilan edilmesinden sonra, Temmuz 2009 tarihinden itibaren 16 belediye dillerin kullanımına dair belediye yönetmeliklerini Kabul etti ve diğer altı belediye de yönetmelikleri hazırlama aşamalarındaydı. Ancak, belediye yönetmeliklerinin birçoğu dillerin tanınması ve kullanılması, yönetmeliğin uygulanması, izlenmesi ve rapor verme ve çözüm üretme¹³⁷ mekanizmaları hakkında somut prosedürleri içermemektedir.

Bununla beraber çeşitli belediyeler¹³⁸ 2007 ve 2008 yıllarında yeni belediye tüzükleriyle ya da belediye kararlarıyla diğer dilleri resmi dil olarak kabul etmişlerdir. Gilan, Mitroviça, Priştine ve Vuçitirna belediyeleri Türk dilini resmi kullanımdaki dil olarak Kabul etmişlerdir ve Lipyan'da¹³⁹ Türk dilinin resmi kullanımda dil olarak tanınmasına dair talep hala beklemedir.

İçişleri Bakanlığı Prizren ve Mamuşa belediyelerinde kimlik belgelerine ek olarak resmi konumda olan Türk dilini eklememektedir. Kişisel belgeler otomatik olarak Latin alfabesiyle kayıtlara geçirilmelidir, kimlik belgelerinde, sivil belgelerde ve yolculuk belgelerinde kişiler tarafından seçilen topluluklar dilinde ya da resmi dil konumunda olan dilin alfabe ve yazı sistemine saygı gösterilmemektedir.

¹³⁴ 33 Belediye Haziran 2009 tarihideki kayıtlara göre 40 tercümen işe almış, Eylül 2007 yılında ise bu sayı 54 idi. Oysa bakanlıklarda çalışan tercümanların sayısı yeni bakanlıkların açılmasıyla 40'tan 37 tercümene düşür. 63 mahkeme ve savcı dairelerinde Arnavutça Sırpça dilleri için 58 tercüman bulunmaktadır.

¹³⁵ Diller Yasası'nın 32(10). Maddesi Komisyon yapısı hakkında şunu belirtmektedir "Kosova'daki tüm toplulukların dil hakları ve çıkarlarını göz önünde bulundurarak ve Kosova'da dil açısından çeşitliliği yansıtmaya ihtiyacını göz önünde bulundurarak," Başbakanın 2003/07 No'lu İdari Talimatıyla diğer topluluklar danışmalar yapılmadan Kosova Meclisi ve altı bakanlıkta temsil edilmeyi ve aday gösterilme hakkını rezerve etmektedir.

¹³⁶ Madde. 36(2), Diller Yasası.

¹³⁷ Tüm yönetmelikler Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığı tarafından belirtildiği gibi resmi kullanımda olan dillerin resmi dil olarak tanınması hakkında prosedürleri kapsamayı başaramamıştır.

¹³⁸ Boşnak dili İpek'te (2003 yılına ait belediye kararı), Prizrende (2008 Belediye Tüzüğü), Dragashta (belediye tüzüğü) resmi dil olarak tanınmıştır ve İstok'da (Belediye Tüzüğü) resmi kullanımda olan dil olarak tanınmıştır. Türk dili Prizren (Madde 2.(3). Diller Yasası ve Belediye Tüzüğü) ve Mamuşa belediyelerinde resmi dil olarak tanınmıştır (Belediye Tüzüğü).

¹³⁹ 14 Temmuz 2009 tarihinde Türk toplumunun geleneksel olarak yaşadığı Yanova'da (Lipyan) Türkler Türk dilinin belediye tarafından resmi kullanımda olan dil olarak Kabul edilmesi konusunda talepte bulunmuştur.

Çeşitli belediyeler merkezi kurumlardan belgeleri sadece Arnavut dilinde ya da çok kötü bir Sırpça tercümesinde¹⁴⁰ almayı devam ettirmektedirler. Belli bir sayıda belediyeler¹⁴¹ yönetmeliklerin ya da kararların tümünü ya da çoğunu Sırpça diline tercüme etmemiş durumda bulunuyor. Prizren, Dragaş, İpek ve Mamuşa belediyeleri pozitif gelişmeler hakkında örnek belediyeleri teşkil etmektedirler çünkü bu belediyeler belediye kararlarını resmi konumda olan ek dillere de tercüme etmiş bulunmaktadır. İpek ve Dragaş belediyeleri dışında, belediyelerin kararları caddeler ve kamu alanlarının yerlerini sadece bir resmi dilde belirtmektedir. Ulaşım ve İletişim Bakanlığı genellikle bölgesel yolların üzerinde tomografik işaretlerin her iki resmi dilde sergilemektedir, ancak silinen ya da tahrip edilen işaretleri temizlemek ya da değiştirmek konusunda pek fazla aktif olmadığı görülmektedir. Bakanlıkları ve hükümetin bazı sitelerindeki raporlarda bazı resmi olmayan Arnavut isimlerinin¹⁴² kullanılmasına dair alışkanlık mevcuttur.

Mahkeme duruşmaları genellikle Arnavut dilinde yürütülmektedir ve taraflar istediği takdirde tercüme sağlanmaktadır. Tercümenler normal olarak taraflara en önemli belgelerin ya da dosyaların tercümesini sağlamaktadır. Daha fazla belgelerin tercüme edilmesi konusunda kapasitenin olmaması prosedürler açısından gecikmelere sebep olabilir.

Kosova'da işlevsel olan 63 mahkeme ve savcılık ofislerinde Arnavutça-Sırpça dilleri için 58 tercümanlık iş yeri mevcuttur. Mahkemelerin ve savcılıkların çoğunda Arnavutça - Sırpça dilleri için sadece bir tercüman bulunmaktadır. Prizren İl Mahkemesinde Arnavutça – Türkçe dilleri için sadece bir tercümenin ihtiyacı bütçeye aktarılmıştır. Arnavutça – Sırpça dilleri için dil asistanı (tercümanı) olmayan mahkeme ve savcılıklar diğer mahkemelerden anında anlaşarak dil asistanlarını almaktadırlar ya da gerektiği zaman mahkeme memurları ya da sekreterleri tercümeleri sağlamaktadırlar. Bu tür önlemler tabii ki yeterli değildir, bilhassa kabarcık sayıda azınlık topluluklarının yaşamış olduğu belediyeler için bu önlemler yeterli değildir.

Genel Değerlendirme

Arnavut olmayan toplulukların uluslararası düzeydeki dil hakları konusundaki ihtiyaçları, düzenleyici çerçeve vasıtasıyla yerlerine getirilmektedir. Ancak, Kosova kurumları bu yasaları yeterince uygulanmasını sağlamamaktadır. Eğer mahkemelerde, yerel ve merkezi düzeyde daha kaliteli tercümanların sağlanması için gereken maddi ve insani kaynaklar sağlanmaz ise, dillerin kullanımı, çok dilli kamu hizmetlerine erişim, ve çoğunluk dilini konuşmayan topluluk üyelerinin daha etkili katılımını sağlamak açısından minimum standartların uygulanması bile tehlikeye atılabilir. Devam etmekte olan bütçe kısıtlamaları Dillerin Kullanımına dair Yasa'nın uygulanmasını etki etmektedir. Yasama ve icra kurumları tarafından koordinasyon, maddi ve lojistik desteğin olmaması Dil Komisyonunun daha etkili bir izleme ve politika tasarlama mekanizma olmasını engellemektedir. Kamu yönetiminde ve

¹⁴⁰ Şu rapora bakınız 'Kosova Belediyeleri tarafından Diller Yasasının uygulanması', AGİT Kosova Misyonu, Haziran 2008, sayfa. 8.

¹⁴¹ Elezhan, Kaçanik, Novobırdo, Mitroviça, Vuçitrn, Yunik, Glogovça, Ştimle, Malişova, Suhareka.

¹⁴² Haziran 2009 tarihinden itibaren Başbakanlık Dairesinin 2008 yılında dair raporu (http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/raporti_vjetor_i_punes_se_qeverise_2008.pdf), hükümet sitesi (<http://www.rks-gov.net/sq-AL/Pages/InstitucioneteKosoves.aspx#>) ve Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığı siteleri (<http://www.ks-gov.net/mapl/Komunat.aspx>) resmi olmayan isimleri içermektedir, örnek olarak Dardana/Kameniça, Artana/Novobırdo, Kastriot/Obiliç, Drenas/Glogovça, Istog/Burim, Podujevo/Besiana ve Theranda/Suhareka.

mahkemelerde çalışan tercümanlara seminer, sınav ve profesyonel standartları sağlamak için yasal çerçeve ve mezun olma müfredatına ihtiyaç duyulmaktadır.

5.2. Çoğunluk dili olmayan dillerin kamu alanlarında kullanımı

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 18: Yeni yasamanın elverişli uygulama kapasitesiyle birlikte onaylanmasını sağlayınız ve yerleşim yerlerinin isimlerini yasadışı bir şekilde değiştirmek dahil dil gereksinimleriyle uyumsuzluk için hukuki ve diğer prosedürlerin mevcut olmasını sağlayınız.

Normatif Çerçeve

Diller Yasası ve Toplulukların haklarını korumak ve tanıtımına dair uygulanmakta olan yasa, tüm toplulukların özgürce kendilerini ifade etme haklarını ve dili kimliklerini ve kendi dillerinde¹⁴³ ifadelerde bulunabilecekleri bir ortamı yaratmaktadır.

Uygulama/Alandaki durum

2008 yılında ya da 2008 yılından hemen önce ve 2009 yılında çoğunluk konumunda olmayan dillerin kamu alanlarda kullanımına dair birkaç vaka (saldırı) hakkında rapor edilmiştir. Ancak, bu vakalar Kosova Sırp toplumunu (ve geçenlerde Rom topluluğu) hedef almaya devam etmektedir ve Kosova Sırpı arasında güvenlik sorunlarına vesile olmaktadır. Aynı zamanda Kosova Arnavutları da bu vakalarda¹⁴⁴ hedef haline gelmeye başlamıştır. Priştine¹⁴⁵, Prizren ve Gilan bölgesindeki tüm ya da hemen hemen tüm çok etnikli belediyelerde çoğunluk konumunda diller kamu alanlarında özgürce kullanılırken derece derece olarak meydana gelen gelişmeler her topluluk olarak eşit değildir. Gilan'da kamu alanlarda Rom dili dâhil Sırp ve Türk dilini kullanımına dair gelişmeler gözükmemektedir, ancak bazı Kosovalı Sırpı bazı bölgelere gidemiyorlar ve bu bölgelerdeki kamu alanlarda kendi dillerinin kullanmalarına dair endişeleri vardır ve de Sırpça konuşmayan gençler Arnavutlarla iletişim kurma konusunda zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bazı belediyeler iki dilde olan ve Yüksek Deçan Manastırının (Deçan) silinen tomografik işaretlerinin yeniden yazılması konusunda girişimlerde bulunmuşlardır ve çoğunluk konumunda bulunmayan toplulukların ve özellikle Kosovalı Sırpı (Deçan ve Klina) saygı göstermeleri konusunda kamu bildirimlerini yayınlamışlardır.

Rapor edilen vakalara rağmen bazı konularda çoğunluk konumunda olmayan topluluk üyeleri, kamu alanlarında kendi dillerini kullanmak açısından çekinmektedirler. Örnek olarak Vitina'da Kosovalı Sırpı, Kosovalı Hırvatlar ve Romlar çoğunluk toplumunun yaşamış olduğu bölgelerde kendi dillerini sadece ihtiyaç olduğu zaman

¹⁴³ Madde 4(2), topluluk hakları yasası; madde 1(1) (iii), 3(1), 29(1) Diller Yasası.

¹⁴⁴ 18 Ağustos 2009 tarihinde iddialara göre iki Kosovalı Arnavut Mitroviça'nın güneyinden kuzeyine geçmek için ana köprüyü geçerken iki polis tarafından durduruluyor ve kuzey bölgesinin Sırp toprağı olduğunu denilmiş ve sadece Sırpça ve İngilizce dillerinin konuşulması müsaade edildiği denilmiş. Haftalık güvenlik raporu, AGİT Kosova Misyonu durum merkezi, 12–18 Ağustos 2009.

¹⁴⁵ Lipyan merkezinde haftalık pazar gününde her topluluk kendi dillerini kullanmaktadır. Obiliç özellikle şehir merkezindeki dükkânların içinde Kosovalı Sırpı, Kosovalı Boşnaklar ve Romlar kendi dillerini kullanarak alışveriş yapmaktadırlar. Çok etnikli Bresye köyünün Pazar yeri Kosova Ovasına taşındıktan sonra Kosovalı Sırpı ve Romlar bu Pazar yerini ziyaret etmeye devam ediyor ve kendi dillerini kullanmaktadırlar.

kullanılmaktadırlar. Sembol ve yazıların sergilenmesine gelince ise durum daha da endişe vericidir ve bu topluluklar çoğunluğun yaşamış olduğu bölgelerde bu yazıların ve sembollerini kullanmaktan tamamen kaçınılmaktadır. Geçmişteki negatif örnekler hala güvensizliği artırmaktadır. Malişova ve Suhareka belediyelerinde Sırp ve Boşnak dillerini kullanmak konusunda tereddüt görülebiliyor.

Mono etnik yerleşim yerlerinde ayrı olarak yaşayan Kosova Sırpı ve Kosova Arnavutları çok seyrek olarak çoğunluğun yaşadığı şehir ve köyleri ziyaret etmektedirler. Banya ve Suvo Gırlo (Skenderay) gibi şehirden uzakta bulunan köylerde ve Vuçitirn'da yaşayan Kosovalı Sırp izole edilmiş olarak yaşamaktadırlar ve Kosovalı Arnavutların yaşamış oldukları kasabalara çok seyrek gitmektedirler. Komşu olan Kosovalı Sırp köylerinden Ferzovike yapılan ziyaretler sınırlıdır ve bu ziyaretler sadece belediye binası ve yakın yörelere seyrek bir şekilde gerçekleşen ziyaretlerdir. İddialara göre (genellikle rapor edilmeyen) sözlü tehditler Sırp dilinin kamu yerlerinde kullanımını ya da eski halinde Arnavutça yazılmasını engellemektedir. Kosovalı Sırpın çoğunlukta yaşadığı Zubin Potok ve Zvečan belediyelerinde Arnavut halkının yaşamış olduğu köylerde Arnavutlar kamu hayatına katılmamaktadırlar ve çoğunluk konumunda olan Kosovalı Sırp ile sınırlı etkileşimleri vardır. Belediyenin topluluklar ofisinde çalışan Kosovalı Arnavut görevlisi Kosovalı Arnavutların Zvečan belediyesine yaptıkları ziyaretler esnasında Kosovalı Arnavutlara eşlik etmektedir.

Ştirptse belediyesinde ise daha iyi bir etkileşim görülmektedir, çünkü iş günlerinde Kosovalı Arnavut işçileri serbestçe kendi dillerini kullanmaktadırlar ve hareket etmektedirler, olsun ki yerel Kosovalı Sırp ile Sırp dilinde iletişim kurmaktadırlar. Etnik bakımında karışık olan Novobirido belediyesinde Kosovalı Sırp belediye genelinde kendi dillerinde iletişim kurabilmektedirler. Kosovalı Sırp ve Romlar Hümaniter otobüs seferlerini kullanmaya devam etmektedirler olsun ki yeni yolculuk seferleri genellikle Kosova Arnavutların Priştineye gidebilmeleri için kullanılmaktadır. Bununla birlikte Kosovalı Sırp ve öğrenciler bu seferler esnasında şoförlerle kendi dillerini serbestçe kullanmaktadırlar ve güvensizlik duymadıkları görülmektedir.

Mitroviça'nın güneyinde birkaç Kosovalı Boşnak Arnavut dilini kullanmaktadır. Kosovalı Türkler kamu alanlarda Türkçe dilini serbestçe kullanmaktadır, ancak genellikle Kosovalı Arnavut çoğunluğuyla etkileşimde bulunmaktadırlar. Kuzey Mitroviça'da Kosova Türkleri ise kendi dillerini etnik açıdan karışık olan yerleşim yerlerinde kullanmakla sınırlanmaktadır.

Kosovalı Sırp Prizren ve Rahovça'da kendi dillerini serbestçe kullanmaktadırlar, ayrıca Kosova Türkleri ve Kosovalı Boşnaklar da kendi dillerini Prizrende serbestçe kullanmaktadır, Kosova Boşnakları ve Goralılar da Dragaşta kendi dillerini serbestçe kullanmaktadırlar. Rom dili Prizrende sadece özel hayat ve rom topluluğu içerisinde kullanılmaktadır, ayrıca Suhareka ve Mamuşa'da da kullanıldığı görülmektedir.

Genel Değerlendirme

Raporun hazırlandığı dönemde dil hakkında az sayıda vakaların meydana geldiği sınıflandırılırken düşük seviyede rapor edilmeyen tehditler azınlık dillerinin özel bölgelerde kullanılmasını kısıtlamaktadır. Olaylar Kosova Sırp ve bazı durumlarda Romları hedeflemeye devam etmektedir. Bu tür olayları kınamaları için belediye daha aktif olmalıdır ve özellikle çok etnikli belediyelerde ve dönüşlerin sınırlı olduğu bölgelerde hoşgörü ve güveninin tanıtımına ihtiyaç duyulmaktadır. Kosova polisinin

çoğunluk konumunda olmayan topluluklara daha fazla erişimleri kamuda azınlık dillerinin kullanımını tehdit eden düşük seviyede vakalar hakkında rapor edilmesini destekleyebilir. Dillerin kullanımına dair tehditlerin sınıflandırılması, araştırılması ve kapsamlı suçlar yerine etnik içerikli muhtemel vakalar olarak takip edilmelidir.

6. EĞİTİM

6.1. Kosovalı Arnavut ve Kosovalı Sırp öğrenciler arasında iletişim kurma olanakları ve dil engellerinin ortadan kaldırılması (eliminasyonu)

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önersi No. 19: Arnavut ve Sırp öğrencileri arasında etkileşim olanaklarını yaratmayı göz önünde bulundurunuz ve farklı topluluklara ait öğrenciler arasında dili ve diğer engelleri yavaşça ortadan kaldıracak olan kapsamlı planları hazırlayınız.

Normatif Çerçeve

Çok dilli eğitim ve her iki resmi dilde eğitim görme olanakları normatif çerçeve tarafından sağlanmamaktadır. Öğrenciler seçtikleri dillerde her seviyede¹⁴⁶ eğitim görebilirler, ancak diğer resmi dili öğrenmeleri konusunda olanakları ya da sorumlulukları yoktur, dolayısıyla bu konu Kosovalı Arnavut ve Kosovalı Sırp öğrenciler arasındaki iletişimin kurulmasını da azaltmaktadır. Resmi dillerden biri ana dili olmayan öğrenciler, kendi dillerinde ilkökul ve ortaokul eğitim görme haklarına sahiptir ve seçecekleri resmi dillerden¹⁴⁷ birinde eğitim görmeleri mecburidir.

Uygulama/Alandaki durum

Pratikte Kosova’da iki ayrı eğitim sistemi işlevsel olmaktadır, biri Kosova Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığına (EBTB) rapor vermektedir diğeri de Sırbistan Eğitim Bakanlığına rapor vermektedir. Fiziksel ve dili ayrılıkları (ayır okullar) vesilesiyle ayrı ayrı olan her iki eğitim sistemi Kosova Sırp ve Kosova Arnavutları arasındaki ayrılıkları daha fazla güçlendirmektedir. Diğer öğrenciler ise, yaşamış oldukları coğrafi alan, konuştukları diller ve kimlik faktörlerine bağımlı olarak ya Kosova, ya da Sırp sisteminde eğitim görmektedirler. Kosova Arnavutları ve Kosova Sırp bir kaç aynı okulda ders görmektedirler ancak ayrı devirlerde ders görüyorlar ve aralarında etkileşim¹⁴⁸ de pek seyrek.

Genel Değerlendirme

Kosova ve Sırp müfredatına uyumlu olarak çalışan öğretmenler ve ders gören öğrenciler arasında entegrasyonu ve etkileşimi önleyen engellerden kurtulmak için devamlı olarak girişimlerde bulunulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sırp ve Kosova müfredatı her iki resmi dili¹⁴⁹ öğretmeyi sunmamaktadır. Dolayısıyla gelecekteki nesiller aralarında iletişim kurulamayacaktır, Kosova sivil hizmetlerinde iki dilli hizmetleri sunacak memurlar olmayacaktır ve Dillerin Kullanımına dair Yasa’nın uygulanması riske atılacaktır.

¹⁴⁶ Madde. 4(4b), Anayasal çerçevesi; madde. 19(1) Diller Yasası; madde. 8(1) topluk haklarına dair uygulanmakta olan yasa; madde. 59(2), anayasa.

¹⁴⁷ Madde. 21(1), Diller Yasası; madde. 8(10), topluluk haklarında dair uygulanmakta olan yasa; Eğitim, Bilim ve teknoloji Bakanlığı (EBTB), Seçmeli Resmi Dilde Eğitim Görmeye dair 10/2007 No’lu İdari Talimat.

¹⁴⁸ Şu rapora bakınız ‘İlkokul ve Ortaokul Eğitim Sisteminde Çoğunluk Konumunda Olmayan Topluluklar’ AGİT Kosova Misyonu, Nisan 2009, 15 ve 17 sayfaları.

¹⁴⁹ Dragaş Belediyesinde istisnai durum mevcuttur çünkü Sırp müfredatına göre ders gören 3-8 sınıflardaki Goralı öğrenciler haftada iki ders Arnavutça eğitimi görmektedirler.

6.2. Çoğunluk toplumu konumunda olmayan kişilerin eğitim konusunda endişelerini karşılamak için önlemler

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 20: Azınlık topluluklarına ait kişilerin endişelerini dikkate alınız ve paralel eğitim sistem hakkında talepleri azaltacak önlemleri tanıtmaz.

Normatif Çerçeve

2008 yılında¹⁵⁰ onaylanan yasama Sırp müfredatına göre Sırp dilinde eğitim yapılan okullarda Eğitim, Bitim ve Teknoloji Bakanlığı (EBTB) ders kitaplarının kullanılmasını onaylar. Sırp Dilinde Kullanılan Eğitim Malzemelerini Denetlemek için Bağımsız Komisyon¹⁵¹ Nisan 2009 yılında kurulmuştur. Bağımsız Komisyon vesilesiyle EBTB 2010/11 yılına kadar Kosova müfredatına uyumlu olarak Sırp dilinde derslerin yapılması için müfredatı hazırlamayı amaçlamaktadır. Uygulanmakta olan çerçeve¹⁵² Sırp dilinde kamu yüksek eğitimi sağlandığı kuzey Mitroviça için eğitim hakkında daha fazla yetkileri vermektedir.

Uygulama/Alandaki durum

Bağımsız Komisyon, Temmuz 2009 yılına kadar işlevsel olmaya başaramamıştır ve konuyla ilgili referanslar ve prosedürler hakkında herhangi bir idari talimat yayınlanmamıştır. Her iki Bakanlığa atanan kişiler Eğitim Bakanlığı kabinesi üyeleri olduklarında dolayı bu organın bağımsız olarak çalışması için şartlar sağlanamamıştır. Bunun dışında, bir Kosovalı Sırp üyesini değiştirmek için atanın bir kişi anayasala mahkeme yargıç gibi atanması gereklidir. Kosova müfredatına uyumlu olarak Sırp dilindeki müfredatı hazırlamak konusundaki amaçlar Kosovalı Sırp uzmanların Kosova Kurumlarını tanımamalarından dolayı müfredatı hazırlamaya katılmamalarından dolayı gerçekleşmemiştir. Şubat 2008'den sonra kuzey Mitroviçadaki üniversite Kosova eğitim bakanlığı tarafından kazınılan diplomaları tanımamaya başlamıştır ve Kosova müfredatına göre eğitim gören öğrencilerin Sırp dilindeki yüksek eğitime erişimlerini zorlaştırmıştır.

Genel Değerlendirme

Bağımsız Komisyonun etkili ve işlevsel olması için daha yoğun bir şekilde çabaların harcanmasına ihtiyaç duyulmaktadır, ayrıca Kosova müfredatına uyumlu olarak Sırp dilindeki eğitim müfredatının hazırlanmasında Kosova Sırp eğitim uzmanlarıyla danışmaların yapılması ve onların da su sürece katılması gereklidir. Bu süreç içerisinde kamu danışmalarına da yer verilmelidir ve tüm sınıflar için müfredata uyumlu olarak ders kitaplarının yayınlanması gerekmektedir. Bu arada Sırp müfredatına göre kullanılan eğitim malzemelerin kullanılmasının devamı sağlanmalıdır. Kosova müfredatına uyumlu olarak eğitim gören öğrencilerin Sırp dilindeki yüksek eğitime erişimleri için Priştine ve Belgrat kurumları arasında teknik düzeyde işbirliğinin sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

¹⁵⁰ Eğer Bakanlık tarafından Sırp müfredatına göre yapılan eğitimde kitaplar onaylamaz ise, Bağımsız Komisyon gerekli olan düzeltmeleri yapar. 15 Haziran 2008 tarihinde Kosova Meclisi tarafından onaylanan Kosova Belediyelerindeki Eğitim Yasası'nın 12 ve 13 maddelerine bakınız (Kosova belediyelerinde uygulanmakta olan eğitim yasası); madde. 8(5), topluluk haklarına dair uygulanmakta olan yasa.

¹⁵¹ Komisyonunda yedi üye bulunmaktadır bunlardan 3'ü EBTB tarafından atanmış, 3'ü Kosova Meclisinde Kosovalı Sırp temsil eden temsilciler ve 1'i de Kosova'nın Uluslararası Sivil Temsilcisi tarafından atanmıştır.

¹⁵² Madde. 21, yerel özyönetim hakkında uygulanmakta olan yasa; madde. 14, belediye eğitim hakkında uygulanmakta olan yasa; madde. 8(6), topluluk haklarına dair uygulanmakta olan yasa.

6.3. Çoğunluk konumunda olmayan topluluklara ait öğrencilerin için ulaşım

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 21: Azınlık topluluklarına ait öğrencilerin güvenli şekilde ulaşımını sağlamak acil olarak çözülmesi gereken konu olarak muamele ediniz..

Normatif Çerçeve

İlkokul ve Ortaokul Eğitimi Yasası mecburi eğitimde (1-9sınıf öğrencileri) eğitim gören öğrencilerin güvenli, etkili bir şekilde ve ücretsiz olarak ulaşımını sağlamaları konusunda belediyeleri yükümlü kılmaktadır. Belediyelerin ortaokullarda ders gören öğrenciler (10–13 sınıfları)¹⁵³ için ulaşımı sağlamaları konusunda yükümlülükleri bulunmamaktadır. Seçilen resmi dillerde¹⁵⁴ ya da ana dillerinde¹⁵⁵ eğitim olmayan yerlerdeki öğrenciler için Hükümet ana dillerinde mevcut olan okullara ulaşımını sağlamak dahil, bu öğrenciler için alternatif çözümleri sunmak konusunda sorumludur.

Uygulama/Alandaki durum

Raporun hazırlanması sürecinde çoğunluk toplumuna ait olmayan öğrencilerin ulaşımı konusunda güvenlik açısından endişeler azalmıştır. Kuzey Mitroviçadaki üniversiteye giden öğrencilerin ulaşımı Ulaşım ve İletişim Bakanlığını¹⁵⁶ tarafında idari edilen Hümaniter otobüs seferlerinin vermiş olduğu hizmetler vasıtasıyla güvenli bir şekilde sağlanmaktadır. Kosova Arnavut çoğunluğunun yaşamış olduğu bazı belediyelerin¹⁵⁷ Sırp müfredatına uyumlu olarak eğitim gören Kosovalı Sırp ve Rom öğrenciler için ulaşımını sağlamaları pozitif örnekleri teşkil etmektedir. Diğer taraftan da, Kosovalı Sırp'ların çoğunluk konumunda buldukları Sırp belediyeleri¹⁵⁸ Mitroviça'nın güneyinde eğitim gören Kosovalı Arnavut öğrencileri için ulaşımını desteklememektedir; Kuzey Mitroviça'da yaşayan Kosovalı Arnavut öğrencileri Mitroviça'nın güneyinde bulunan okullarına özel araçlar ile ya da güvenli olmayan bölgelerden yürüyerek okullarına ulaşmaktadırlar. Ortaokul eğitiminde ders gören Kosovalı Boşnak öğrenciler yolculuk yapmaktadırlar ve yolculuk masrafları belediyeler tarafından karşılanmamaktadır. Podujevo'da okuldan uzak bölgelerde yaşayan Rom ve Aşkalıların okula erişimleri için ulaşım sağlanmamaktadır.

Genel Değerlendirme

Mevcut durumda güvenlik konusundaki endişeler azalmıştır ve Kosova müfredatı çerçevesi içerisinde işlevsel olan belediye yetkilileri, genellikle Sırp müfredatına uyumlu olarak ders gören öğrenciler için de ulaşımını sağlamaktadır. Hümaniter otobüs seferlerinin devamlı olarak mevcut olması, Kosova'nın güneyinde Sırp dilini konuşan öğrenciler için kuzey Mitroviça'ya erişimleri için çok önemli bir unsuru teşkil etmektedir. Diğer taraftan da, Kosova Sırp'larının çoğunluk konumunda buldukları belediyeler, Kosova müfredatına uyumlu olarak eğitim gören Kosovalı Arnavut öğrenciler için ulaşımını sağlamamaktadırlar.

¹⁵³ UNMIK'in 2002/19 No'lu Yönetmeliğiyle ilan edilen Kosova'da İlkokul ve Ortaokul Eğitimi Yasası'nın 22 maddesi, 31 Ekim 2002, (İlkokul ve Ortaokul Eğitimi Yasası).

¹⁵⁴ Madde 19(4), Diller Yasası; Madde. 8.2, topluluk hakları için uygulanmakta olan yasa

¹⁵⁵ Madde. 8(2), topluluk hakları hakkında uygulanmakta olan yasa.

¹⁵⁶ Kosova'da Azınlık Hümaniter Otobüsle Ulaşımı hakkında raporlara bakınız (Kasım-Aralık 2006; Ocak-Mart 2007; Nisan-Haziran 2007 ve Haziran 2008), AGİT Kosova Misyonu. Kamenitsa, Ranilug, Şilovo, Giilan ve Mitroviça'yı bağlayan Hümaniter otobüs seferleri. .

¹⁵⁷ Vuçiturn, Kosova Ovası, Lipyan ve Gilan.

¹⁵⁸ Bu durum Zveçan, Zubin Potok ve Leposaviçe görülmektedir.

6.4. Sayıları bakımında küçük olan topluluklar için müfredat, ders kitapları ve kalifiyeli öğretmenlerin sağlanması

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 22: Sayıları az olan azınlık toplulukların ihtiyaçlarını karşılamak için sınıfların açılması için baraj sayısını açıklayarak azınlık toplulukların dilinde eğitim yapılması için mevcut olan gereksinimleri karşılayınız ve ana dilindeki eğitim için ders kitaplarını ve kalifiyeli öğretmenleri sağlamak için gereken önlemleri alınız.

Normatif Çerçeve

Yasal Çerçeve resmi olmayan topluluk dillerinde ya da anadillerinde ilkökul eğitimi öncesinden başlayarak ortaokul eğitimine¹⁵⁹ kadar eğitim görmelerini sağlamaktadır. Kosova müfredatına uyumlu olarak ilkökul ve ortaokul müfredatları Türkçe ve Boşnak dillerinde de mevcuttur. Azınlık dillerindeki ilkökul ve ortaokul eğitimleri için öğretmen başına en az (minimum) 15 öğrenci olmalıdır (Arnavut dilindeki eğitim için en az 21 öğrenci gerekmektedir).¹⁶⁰ EBTB, mecburi eğitimin¹⁶¹ tüm sınıfları için ücretsiz olarak tüm kitapları sağlamalıdır, ayrıca öğrencilerin anadillerindeki¹⁶² gereken ders kitaplarını da sağlamalıdır. 'Milli dersler' için topluluklara özel müfredat ve özel ders kitapları öngörülmektedir. Topluluklar¹⁶³ için milli dersler, dil, tarih, sanat ve müziği teşkil etmektedir. Ayrıca, uygulanmakta olan yasa¹⁶⁴ azınlık dilindeki eğitimin topluluk dilini konuşan ya da kalifiyeli öğretmenler tarafından verilmesini; topluluk dilinde eğitim veren öğretmenlere eğitim sunacak yeterli sayıda kalifiyeli öğretmenlerin olmasını ve maddi olanaklar ve beyan edilen ihtiyaçlara uyumlu olarak azınlık dilinde yüksek eğitimi ve profesyonel eğitimi seminerleri mevcut olmasını sağlamalıdır. Kamu eğitim kurumlarında çoğunluğun olmayan dilinde (azınlık dilinde) çalışan öğretmen ve müdürler topluluk temsilcileri olmalıdır ya da sözdeki topluluklar hakkında bilgileri olmalıdır.

Uygulama/Alandaki durum

Kosova eğitimi sistemi içerisinde Arnavut, Türk ve Boşnak dillerinde müfredatlar hazırlanmıştır. Kosova Boşnak ve Kosova Türk¹⁶⁵ öğrencilerinin ana dillerinde eğitime erişme hakları mevcuttur, ancak ortaokul ve bazı konularda ilkökul sınıfları için müfredata uyumlu olan ders kitapları hala bulunmamaktadır. 2008/2009 Eğitim yılında EBTB, Boşnak ve Türk öğrencileri 1–5 sınıfları için ücretsiz ama tam komple olmayan kitapları dağıtmış bulunuyor. Kosovalı Boşnak ve Kosovalı Türk öğrencileri için milli derslere dair kitaplar mevcuttur, bu kitaplar Bosna Hersek ve Türkiye'de getirilmektedir ve bu ders kitaplarının içeriği Kosova müfredatını ve de topluluk ihtiyaçlarını ve kimliklerini yansıtmamaktadır. Bu kitaplar çoğu defa eski kitaplardır, ya da daha önce kullanan öğrenciler tarafından yıpratılmış veya üzerinde kalemlerle çizilmiş yazılar bulunan kitaplardır.

¹⁵⁹ Madde. 4(4b), Anayasal Çerçeve; madde. 3(2c), İlkokul ve Ortaokul Eğitimi Yasası; madde. 20(1), Diller Yasası; madde. 8(1), topluluklar haklarıyla ilgili uygulanan yasa, madde. 59(3), anayasa.

¹⁶⁰ EBTB'nin Öğrenci ve Öğretmeler arasındaki İlişkileri Belirleyen 16/2002 No'lu İdari Talimatın 2.maddesi, 17 Ekim 2002.

¹⁶¹ Bölüm 3(2b), İlkokul ve Ortaokul Eğitimi Yasası.

¹⁶² Bölüm 7(6), İlkokul ve Ortaokul Eğitimi Yasası.

¹⁶³ Madde. 8(12), topluluk haklarıyla ilgili uygulanmakta olan yasa.

¹⁶⁴ Madde. 8, topluluk haklarıyla ilgili uygulanmakta olan yasa.

¹⁶⁵ Kosova Türkleri Mitroviça, Vuçitirn ve Yanova'da Kosova müfredatına uyumlu olarak Arnavut dilinde eğitim görmektedirler ve anadillerinde eğitimlerinin olması konusunda talepte bulunmamaktadırlar. Ancak, onlardan bazıları ortaokul eğitimlerine Priştinede Türk dilinde devam etmektedirler.

Rom topluluğuna ait öğrencilerin ana dillerindeki eğitime erişimleri sadece Sırp müfredatına uyumlu olarak birkaç okulda eğitim görmekle sınırlı kalmaktadır, oysa Rom dilinde kullanılan ders kitapları Kosova’da Rom topluluğunun kültürel ve dili özelliklerini yansıtmamaktadır. EBTB, 2009 yılında Kosova müfredatına uygun olarak Rom dili dersleri için bir projeyi hazırlamayı başlattı. Kosova’nın kuzeyindeki belediyelerde Kosovalı Arnavut öğrencilerin kendi anadillerinde eğitimlerine erişimleri mevcuttur, ancak yaşamış oldukları belediyeler bu tür bir eğitime destek sunmamaktadırlar. Sırp müfredatına uyumlu olarak Kosovalı Boşnaklara sağlanan eğitim kültürel farklılığa adaptasyonu içermemektedir.

Kosova, azınlık dillerinde¹⁶⁶ (çoğunluk tarafından kullanılmayan dil) yüksek eğitim için sınırlı imkânları sunmaktadır. Çoğu defa çoğunluk konumunda olmayan topluluklara ait öğrenciler, yüksek eğitim için imkânlarını genişletmek için göç¹⁶⁷ ediyorlar. 2009 yılında EBTB, Kosova dışında¹⁶⁸ kazanılan diplomaların tanınması hakkında prosedürleri ve masrafları azalttı. Bu mevzuat genellikle Türkiye’de yüksek öğretimlerini tamamlayan ve diplomaları kazanan Türk öğrencilerini etkilemişti. Priştine Üniversitesi özel toplulukların¹⁶⁹ Arnavut dilindeki eğitim için tahsis edilen (rezerve edilen) kontenjanı sunmaktadır. 2008/2009 Yılından itibaren, Sırp yönetimi altında işlevsel olan üniversiteler Kosova müfredatına uyumlu çalışan ortaokul diplomalarını Kabul etmemeye başlamış ve bu konu Sırp dilinde¹⁷⁰ yüksek eğitimlerine devam etmek isteyen Boşnak topluluğunu etkilemektedir. Üniversitede çalışan yeterli sayıda ve kalifiyeli Boşnak ve Türk dili hocalarına eğitim seminerlerinin düzenlenmesi konusuna ihtiyaç duyulmaktadır. İlkokul ve ortaokullarda Boşnak ve Türk dilinde ders veren öğretmenlerin sayısı yeterli değildir ve çoğu kez gereken kalifiyelere ya da vasıflara sahip değildirler. Vasıflı hocaları buralara getirmek Kosova için bayağı masraflı olmaktadır. Türk hükümeti, Prizren Eğitim Fakültesinde mevcut olan branşların sayısının sınırlı olmasına rağmen, eğitim fakültesinde ders vermeleri için belli sayıda hocaları getirtmektedir. Mayıs 2009 tarihinde Priştine Üniversitesi Saraybosna, Tuzla, Zenitsa ve Mostar Üniversiteleriyle işbirliği anlaşmalarını imzalamıştır. Aynı zamanda Prizren Eğitim Fakültesi matematik ve enformasyon teknoloji bölümleri dahil olmak üzere ortaokulda çalışacak Boşnak öğretmenleri için yeni bölümleri açmayı planlamaktadır. Mevcut durumda üniversitede Boşnak dilindeki eğitim sağlanan branşlar Boşnak müfredatına göre ortaokulda çalışan öğretmenler için herhangi bir eğitim semineri sunmamaktadır.

¹⁶⁶ Priştine Üniversitesi Türk ve Boşnak dillerinde eğitim sunmaktadır mesela, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (50 kontenjan), Türk’e ve Boşnak dillerinde eğitim fakültesi (35 her iki topluluk için 35 kontenjan) teknoloji bilgileri (Boşnak dilinde, 35 kontenjan) ve bisnis yönetimi (Boşnak dilinde, 80 kontenjan).

¹⁶⁷ Kosova Türk, Kosova Boşnak, Gorali, Rom, Kosova Hırvatları, ve Kosovalı Arnavut ve Kosovalı Sırp öğrencileri. Kosovalı Türk öğrencilere Türkiye devleti tarafından da eğitim bursları verilmektedir.

¹⁶⁸ EBTB’nın Kosova Dışındaki Yüksek Okullarda Kazınılan Diplomaların Tanınmasına dair Prosedürler ve İlkelere dair 8/2009 No’lu İdari Talimatı.

¹⁶⁹ Priştine Üniversitesi 2008/2009 eğitim yılı için Kosovalı Türk, Kosovalı Boşnak, Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluğunun üniversite adayı öğrencileri için Arnavut dilinde farklı branşlarda eğitim görmeleri için 134 kontenjan ayırmıştır. Bu kontenjan için Kosova dışından ve Kosovalı Arnavut toplumuna ait olmayan öğrenciler müracaat edebilir ve bu adayların belli bir azınlık toplumuna ait olduklarına dair sadece topluluk temsilcilerin verecekleri bildiriyle kanıtlanmalıdır.

¹⁷⁰ 2008/2009 eğitim yılında EBTB Kosovalı Boşnak öğrencilerin kuzey Mitroviça’da ve Sırbistan’da eğitim görebilmeleri için kazandıkları diplomalara UNMİK mühürlüyle ek diplomaların verilmesini yetkilendirmiştir. Ancak, 2009/2010 yılında bakanlık buna izin vermemektedir ve UNMİK mühürlerinin artık geçerli olmadığını iddia etmektedir.

Türk ve Boşnak dilinde eğitim veren öğretmenler için profesyonel açıdan kendilerini geliştirmeleri için sağlanan eğitim seminerleri Arnavutça dilinde düzenlenmektedir, bazen sağlanan anında tercüme tereli kaliteli değildir. Profesyonel açıdan kendilerini geliştirmeleri için sağlanan eğitim seminerleri, Sırp müfredatına uyumlu olarak çalışan öğretmenler için de sınırlı kalmaktadır, çünkü bu tür seminerler Kosova dışında sunulmaktadır, oysa Rom dilinde eğitim veren öğretmenler için bu tür özel eğitim seminerleri düzenlenmemektedir.

Genel Değerlendirme

Türk dilinde ve Boşnak dilinde ilkökul ve ortaokulda tüm sınıflar için kitapların yayınlanması ve dağıtımı için, milli ders konumunda olmayan ders kitaplarının tercüme konusunda kaliteyi artırmak için ve genel ders kitaplarının daha profesyonelce tercüme edilmesi için gerekli olan maddi imkânlar tahsis edilmelidir. Korumasız toplulukların dillerinde milli ders kitaplarının yani dil, tarih, resim ve müzik ders kitaplarının hazırlaması için müfredatın hazırlanması konusunda süreklile öncelik tanınmalıdır. Yüksek eğitimde resmi olmayan dillerde branşların genişletilmesi topluluk dillerinde öğretmen sayısının artmasına vesile olacaktır ve bu öğretmenler için kendilerini profesyonelce geliştirmeleri konusunda eğitim seminerlerin yapılması sağlanmalıdır. Topluluklar ve topluluklar hakları ve kültürler arası eğitimi ve anlayışın tanıtılması için kültürler arası eğitim için müfredatın hazırlanması önerilebilir.

6.5. Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklara ait çocukların eğitime erişimlerini artırmak ve eğitimlerini tamamlamaları için önlemler

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 23: Öğrenciler için tasarlanan sürdürülebilir programları desteklemek ve öğrencilerin eğitim sistemine entegre olmalarını sağlamak için Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için sonuca götüren kararların alınmasını sağlayınız.

Normatif Çerçeve

Rom, Aşkali Mısırlıların eğitim sistemine entegre olmaları için EBTB ve hükümet tarafından 2007 ve 2009 yılında onaylanan stratejiler¹⁷¹ şu somut önlemlerin alınmasını gerektirmektedir: eğitimden ayrılma konularına odaklanmak ve bunu engellemek; bu topluluklara ait öğretmenlere her düzeyde eğitim seminerlerini sağlamak; durumu kötü olan aileler için ücretsiz olarak ders kitaplarını ve ulaşımı sağlamak; genel müfredatta bu toplulukların kültürleri ve tarihleri dahil olmak üzere Rom dilindeki müfredatı hazırlamak; öğrenim konusunda güçlüklerle karşı karşıya gelen öğrencilere destek sunmak; ve yasal eğitimin önemi konusunda ebeveynlerin bilinçlerini artırmak.

Uygulama/Alandaki durum

Rom, Aşkali ve Mısırlıların entegre olmaları için hükümet stratejisi, eylem planının olmamasından ve gereken bütçesinin olmamasından dolayı uygulanmamaktadır, oysa EBTB stratejinin uygulanması için bağışların verileceğine güvenmektedir. Her iki müfredat sistemlerine¹⁷² Rom, Aşkali ve Mısırlılar yeterlice entegre olmamışlardır.

¹⁷¹ EBTB'nin Kosova'da Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyon Stratejisi – Eğitim Bölümü (unsuru) 2007-2017, Temmuz 2007; Kosova'da Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegrasyon Stratejisi 2009-2015, sayfa. 34–44, Priştine, Şubat 2009.

¹⁷² Kosovalı Sırp'ların yaşamış oldukları yerlerden Romlar genellikle Sırp müfredatına göre eğitim görmekteyler, oysa Arnavutların yaşadığı yerlerde Romlar ve Aşkali ve Mısırlılar Kosova Müfredatına göre eğitimlerini sürdürmektedirler.

Bu topluluklara ait çocuklar ve özellikle kız öğrenciler okullara kayıt olmak konusunda savunmasız durumdadır ve bundan dolayı okullardan ayrılma konusunda yüzdeler kabardır. Fakirliği önlemek ve eğitimden ayrılmaları önlemek konusunda etkili sistematik önlemler bulunmamaktadır. Eğitim bursları¹⁷³ dahil olmak üzere alınan önlemler¹⁷⁴ genellikle anında alınan önlemlerdir ayrıca okullara ücretsiz olarak kitapların dağıtımı kesintili olarak yapılmaktadır. EBTB'nin Rom dili için projeyi hazırlamak konusunda çalışmaları 2009 yılında devam ederken, bu toplulukların kimliklerini ve kültürlerini koruyacak olan toplulukların özelliklerine dayalı eğitim dersleri hala Kosova müfredatında tanıtılmamıştır. Rom öğrencilerin Sırp müfredatına uyumlu olarak eğitim sunan sadece birkaç okulda kendi ana dillerinde eğitimlerine erişebiliyorlar. Rom dilindeki kalifiyeli öğretmenlere eğitim semineri sağlamak için herhangi bir üniversitenin müfredatı bulunmuyor. Bu topluluklardan birkaç öğrenci ortaokul eğitimlerini tamamlamaktadır ve Priştine Üniversitesi tarafından bu topluluklara ayrılan kayıt olma kontenjanından¹⁷⁵ faydalanma imkânlarına sahiptirler.

Genel Değerlendirme

Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklara ait çocukların eğitime erişimleri için çok az bir ilerleme yapılmıştır. Konuya ilgili onaylanan strateji ve politikalar hayata uygulanmamış durumda ve Kosova Konsolide Bütçesinden maddi destekte bulunamamış ve genellikle donörlerden (bağışçılardan) yapılacak olan desteğe güvenilmektedir. Çoğu defa sivil toplum kuruluşlarından anında alınmış olan önlemler ilgili kurumların daha sorumlu bir şekilde yaklaşımlarıyla entegre olmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

6.6. Goralı topluluğunun eğitime erişimlerini sağlamak için önlemleri almak

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 24: Yeni eğitim sistemine entegre olmayan Goralı topluluğuna ait öğrencilerle alakalı eğitim sisteminin reformlarının uygulanması konusunda esnekliği müsaade ediniz.

Normatif Çerçeve

Yasal çerçeve Kosova'da¹⁷⁶ tüm topluluklar için her düzeyde seçecekleri dilde eğitimlerine erişmelerini korumaktadır.

Uygulama/Alandaki durum

Müsait olan müfredat içerisinde Goralı topluluğuna ait olan öğrenciler kendi kimliklerini korumak ve topluluk özelliklerine ait derse erişimleri bulunmamaktadır. Dragaşta topluluğun büyük bir kısmı Sırp dilindeki müfredata uyumlu olarak eğitim görmeyi karar vermiştir. 2006 Yılından itibaren Goralı öğretmenler, Sırbistan Eğitim Bakanlığıyla mukaveleleri olduğundan dolayı, Dragaş belediyesiyle mukavele imzalamayı reddetmektedirler. Bundan dolayı Eylül 2008'de belediye tarafından

¹⁷³ Prizren ve Ferzovikte 2009 yılında 60 öğrenciye Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanlığı tarafından ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 39 öğrenciye yıllık 50 avro eğitim burs verilmiştir.

¹⁷⁴ Şu rapora bakınız 'İlkokul ve Ortaokul Eğitimi Sisteminde Çoğunluk konumunda Olmayan Topluluklar,' AGİT Kosova Misyonu, Nisan, s.14. Ek dersler, okuldan ayrılan öğrenciler için destekleyici etkinlikler, ya da bazı belediyeler, okullar ya da STK'lar tarafından organize edilen bilinçlendirme kampanyaları ve Kosova ya da Sırbistan Eğitim Bakanlığı, uluslararası kuruluşlar ya da STK'lar tarafından ders kitapları donasyonları.

¹⁷⁵ 2008/9 rezerve edilmiş 38 yer ve 2009/10 yılında rezerve edilmiş 58 yer. 2008/9 ve 2009/10 yılında dair Priştine Üniversitesi tarafından birinci yıla kayıtların yapılmasında dair yapılan bildirimler.

¹⁷⁶ Bu raporun normatif çerçevelerine bakınız, bölümler 6.1, 6.2, 6.3, 6.4.

yönetilen ilkokullara Goralı öğretmenlerin girmesi Dragaşta engellenmiştir. Netice olarak da Eylül'den Aralık ayına kadar 135 Goralı öğretmen okullara girememiş ve Sırp dilinde eğitimi devam ettirememiştir. Ocak 2009 yılında Goralı öğretmen ve öğrenciler komşu köylerdeki mobil okullara yerleşerek Kosova müfredatına uyumlu olarak çalışan eğitim personeli ve öğrencilerle ilişkileri kesilmiştir. Ancak, yeterli sayıda dersliklerin olmaması ve köyler arasında uzak mesafeden dolayı sıralı eğitim düzenlenmesi ciddi bir şekilde kesilmişti. 3 Mart 2009 yılında AGİT Milli Azınlıklar için Yüksek Komisyonu ve AGİT Kosova Misyonu tarafından kolaylaştırıp imzalan anlaşmadan sonra, Goralı öğretmen ve öğrencilerin¹⁷⁷ çoğu geçici olarak okullara döndü. 17 Mart 2009 tarihinde okulda belirlenen ev kuralları ve Kosova müfredatına uyumlu olarak çalışan okul müdürünün Sırp müfredatınca yapılan eğitime müdahale etmesi sonucu Goralı öğretmenler yine okuldan ayrıldı. Belediye, tartışılan ev kurallarını iptal etmesine rağmen, Sırp müfredatına uyumlu olarak çalışan öğretmen ve öğrencilerin okula geri getirilmeleri için yapılan görüşmeler sonuç vermedi. AGİT tarafından yapılan devamlı görüşmelere rağmen Sırp eğitim yetkilileri, öğretmenleri kendi maaş listelerine geri almak için herhangi bir önlemleri almadılar. Mukavele anlaşmaları ve Sırp müfredatında okuyan öğrencilerin fiziki açıdan ayrılma konusunda yapılan yeni öneriler Goralı öğrencileri 2009/2010 yılında Sırp diline uyumlu olan müfredatta eğitim görmelerini biraz da korkutmaktadır.

Genel Değerlendirme

2009/2010 eğitim yılında Kosova ve Sırp müfredatlarını destekleyen kurumlar, Goralı öğrencilerin ortak çok müfredatlı okul binalarına geri döndürmelerini ve seçilen resmi dilde eğitim görmeleri için haklarını tanımalarını sağlamakla yükümlüdürler. Kosova ve Sırp müfredatları kurumları arasındaki çatışma, Goralı öğrencilerin eğitim görme haklarını tehlikeye atmamalıdır. Polarize edilmiş (politikalaşmış) durumlar Dragaş belediye temsilcilerini, Goralı öğretmenleri ve Sırbistan Eğitim Bakanlığını bölmüştür; bunun dışında Goralı öğrenciler mevcut durumda Kosovalı Arnavut ve Kosovalı Boşnak arkadaşlarından ayırmaktadır. Goralı öğretmenler ve Sırp müfredatınca müdür, geçenlerde fiziki ayırım, ayrı okul binaları, farklı devreler konusunda önerileri vermeye durmuş durumdadır, ayrıca Goralı çocukların çok etnikli okullara re-entegre olmaları konusunda herhangi bir somut hazırlık yapılmamış durumdadır.

7. KATILIM

7.1. Nüfus sayımı ve çoğunluk konumunda olmayan toplulukların katılımı

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 3: Toplulukların katılımının maksimum düzeyde olmasının sağlanmasına kadar ve sayımların uluslararası standartlara uyumlu olarak gerçekleşmesine kadar nüfus ve konutlarının sayımının örgütlenmesini geciktiriniz.

Normatif Çerçeve

Kosova Nüfusu ve Konut Sayımı Yasası¹⁷⁸, Kosova İstatiksel Ofisi (Dairesi) ve Nüfus Sayımına dair Merkezi Komisyon gibi kurumları sayımları¹⁷⁹ gerçekleştirmeleri için

¹⁷⁷ 5 – 8 sınıfları öğrenci ve öğretmenleri 3 Mart - 16 Mart 2009 tarihlerinde okullarına geri döndüler. 1- 4 sınıfı öğrencileri okullara dönemdi çünkü Kosova müfredatına göre çalışan müdür bazı öğretmenlerin geri dönmesini engelledi ve Sırp müfredatına göre yapılan eğitim sürecine hükmetmeyi denedi.

¹⁷⁸ UNMİK'in 2004/53 No'lu Yönetmeliğiyle ilan edilen Kosova'da Nüfus ve Konut Sayımı Yasası, 9 Aralık 2004.

¹⁷⁹ Madde. 5 ve 12, Kosova'da Nüfus ve Konut Sayımı Yasası.

görevlendirmektedir. Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve UNMIK (Kamu Hizmetleri Bakanlığı adına) sayımların yapılmasına dair hazırlıkları ve sayım sürecini izlemesi konusunda görevlendirilen Uluslararası İzleme Operasyonlarının (UIO) kurulması için İyi Niyet Anlaşmasını¹⁸⁰ imzalamışlardır.

Uygulama/Alandaki durum

2006 yılında uygulanan pilot projeden sonra, 27 Ekim ve 10 Kasım 2008 tarihleri arasında sormacalar, sayım kılavuzları, ve farklı etnik toplulukları gösterilen özel odak hakkında prosedürler dahil olmak üzere, nüfus sayımı malzemeleri denemek için sayılı ve belirli alanlarda¹⁸¹ bir denemenin yapılmasını amaçlamaktaydı. İstatistikler Dairesi teknik kapasitelerini artırdığını ispat ederken, belli alanlarda yapılan deneme testi sonucu hala ilerlemelerin kaydedilmesine gerek duyulduğu gözükmiştir. İstatistikler Dairesi (Ofisi) 2006 yılındaki deneme testini Kosova Sırp ve Romların neden boykot ettiklerine dair derin analizler bulunması gereklidir ve hala tüm toplulukların nüfus sayımına katılmaları için herhangi bir somut teşvik planını ya da stratejiyi hazırlamamış¹⁸² bulunuyor. Yapılan denem testine çoğunluk konumunda olmayan toplulukların başarılı bir şekilde katılımı ve “örnek belediyelerin temsil edilmeme karakteri ve dostça yaklaşımı”¹⁸³ örnekleri Kosova Sırp ve Romların nüfus sayımına katılmaları için şartların yaratıldığına dair tanıtımın yapılması için göstergeleri oluşturmamaktadır. Olası nüfus sayımı hakkında tarih belirleme ve nüfus sayımı yapılmadan önce tüm şartların yerine getirilmesini görüşmek için Avrupa Komisyonu 24 Mart 2009 tarihinde bir yuvarlak masa toplantısını düzenleyerek tüm kurumlardan¹⁸⁴ konularla ilgili düşüncelerini aktarmalarını istedi. Nihayet, 25 Haziran 2009 tarihinde Kosova hükümeti 30 Mart ve 11 Nisan 2009 tarihleri arasında Konut ve Nüfus Sayımının yapılacağı konusunda beyannamede bulundu.

Genel Değerlendirme

Çoğunluk konumunda olmayan toplulukların¹⁸⁵, özellikle yasamalar ve politikaların belirlendiğinde etnik yapıları sayıları¹⁸⁶ (yasamalarla ilgili baraj sayısı) göze alınacağı için ve etkili eşitliliği teşvik etmek için en önemli ön şart bu topluluklar hakkında güvenilir bilgilerin olmasıdır. Ancak, Kosova kurumları uluslararası standartlara uyumlu olarak nüfus sayımının gerçekleştirilmesi için şartları hala yerine getirmemiştir. İlk olarak, mevcut olan siyasi durum¹⁸⁷, belirlenen bölge¹⁸⁸ (alan) içerisinde tam kapsamlılığı ve genelliliğiyle ilgili ilkeleri elde etmek için müsaade vermiyor. İkincisi

¹⁸⁰ İyi Niyet Anlaşması 24 Mart 2006 yılında yürürlüğe girmiştir..

¹⁸¹ Dragaş, Lipyan, Mamuşa, Priştine, Prizren ve Vuçiturn belediyeleri.

¹⁸² Ekim 27-10 Kasım 2008 Raporu Alan Testi, İdari Gurubu Başkanı tarafından sunulmuş Rapor, IMO, Yönlendiren Komite, 11 Aralık 2008, bölüm 67.

¹⁸³ Ibid, bölüm 11.

¹⁸⁴ Bu kurumları içermektedir: UNMIK, Avrupa Konseyi, BM İstatistikler Bölümü, BM'nin Avrupa için Ekonomi Komisyonu, BM Nüfus Fonu, Uluslararası Sivil Ofis.

¹⁸⁵ Milli Azınlıklara ait olan Kişilerin Kamu İşlerine ve Kültürel, Sosyal ve Ekonomik hayata etkili olarak Katılmalarına dair Açıklamalar (Katılım hakkında Açıklamalar), Anlaşma Çerçevesi hakkında Danışma Komitesi, 27 Şubat2008, s. 4.

¹⁸⁶ Madde. 64(2), anayasa; Madde. 12(6), topluluk haklarına dair uygulanmakta olan yasa; Madde. 54 ve 61, yerel öz yönetime dair uygulanmakta olan yasa; Madde 2(3), 2(4), Diller Yasası.

¹⁸⁷ Kosova kurumlarının çoğunlukta Kosovalı Sırpların yaşamış oldukları İbar nehrinin kuzeyinde bulunan üç belediye hakkında (Leposaviç, Zveçan ve Zubin Potok) fiilen yetkileri bulunmamaktadır ve 2008 yılında yaşanan olaylardan sonra Kosova Sırpı ve Romlar Kosova kurumlarını boykot etmektedirler.

¹⁸⁸ BM'nin Nüfus ve Barınak Sayımı hakkında İlkeleri ve Önerileri, Revizyon 2, 2008, Önemli vasıflar, s. 8.

de, mültecilerin, ve yerlerinden edinmiş kişiler dahil olmak üzere, tüm toplulukların sayım sürecine katılmaları hala soru işareti altında bulunmaktadır ve yasal açıdan bir problem¹⁸⁹ olarak devam etmektedir. Üçüncüsü de, mesela dil ve belgelerin korunması¹⁹⁰ ve kendi etnik yapılarını belirtmeleri konusundaki diğer şartlar hakkında sorunlara çözüm üretilmelidir.

7.2. Topluluk bağlantıları hakkında kişisel bilgiler

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 5: Toplulukların etnik yapılarına dair kişisel bilgilerin korunması için etkili önlemleri alınız.

Normatif Çerçeve

Anayasa, ilgili yasa¹⁹¹ vesilesiyle kişisel bilgilerin korunmasına dair garanti vermektedir ve ilgili yetkililere bilgilerin korunmasını, bilgilerin toplanması, bilgilere erişmek, düzeltilmesi usullerini belirlemesi için hak vermektedir. Ancak, bu tür bir yasanın hazırlanması hala beklemededir. Hazırlanması gereken yasa, topluluklarla ilgili bilgileri (etnik yapıları bilgileri) “hassas kişisel bilgiler” olarak tanımlamalıdır ve İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına dair Avrupa Sözleşmesine ve hukuk bilimine¹⁹² bağımlı olarak bu bilgilerin işlemlerde¹⁹³ kullanılmasında yasal açıdan korunma önlemlerin alınmasını ve özel dikkatin gösterilmesini talep etmektedir.

Uygulama/Alandaki durum

Temmuz 2007 yılında yasamanın hazırlanmasına başlanması ve 19 Şubat 2009 tarihinde devamlıca ertelenmesine rağmen, İçişleri Bakanlığı, Avrupa Komisyonu’nun yardımıyla bilgilerin korunmasına dair yasayı hazırlamaları için bir çalışma grubunu kurmuştur. Bakanlıklar arasında kurulan çalışma grubu yerel ve uluslararası kurum temsilcileri ve sivil toplum temsilcileri tarafından oluşturulmuştur ve görevleri yakında yeni yasa tasarısını görüşmektir. Mevcut olan yasa tasarısı Slovenya’da Bilgilerin Korunmasına dair Karara dayanarak hazırlanmıştır.¹⁹⁴

Genel Değerlendirme

Kişisel bilgilerin korunması ve gönüllü olarak kendi öz kimliğini belirtmek işlevsel bir demokratik toplumda en önemli gereksinimleri oluşturmaktadır. Bu konu özellikle Kosova’yla alakalıdır, çünkü Kosova’da çoğunluk konumunda olmayan toplulukların sosyal ve ekonomi açısından korumasızdır ya da durumları çok kötüdür. Anlaşma Çerçevesi hakkında Danışma Konseyi, uluslararası standartlara¹⁹⁵ saygı gösterilerek çoğunluk konumunda olmayan topluluk üyeleri hakkında sosyal – ekonomi ve eğitim durumu konusuyla ilgili karşılaştırmacı bilgilerin toplanmasına hak vermektedir. Aynı zamanda, azınlık toplumuna ait olan bir kişi olarak muamele edilmesi de eşit olarak

¹⁸⁹ 3.(a) Maddeye göre ‘Ahali Halk’ definisyonu yerlerinden edinmiş kişilerin ve mültecilerin de dahil edilmesi için yer bırakmaktadır.

¹⁹⁰ BU raporun 7.2 bölümüne bakınız.

¹⁹¹ Madde. 36(4), anayasa.

¹⁹² Madde. 22(2) ve 53, anayasa. Anlaşma doğrudan doğruya Kosova’da uygulanabilir ve çakışan yerel hükümler ve kamu kurumların kararlarının üstesinden gelmektedir. 2008 Anayasası tarafından garanti altına alınan haklar devamlı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’yle hukuk ilmi yorumlanmalıdır..

¹⁹³ Kişisel bilgiler konusundaki işlemler esnasında bireyleri korumak ve bu bilgileri özgürce bir yerden başka bir yere taşımaya dair 95/46 No’lu İdari Talimatın 8. Maddesi, 23 Kasım 1995.

¹⁹⁴ Kişisel Bilgileri Korumak (ZVOP-1), No. 001-22-148/04, Slovenya Cumhuriyeti, 15 Temmuz 2004.

¹⁹⁵ Katılım ve Anlaşma Çerçevesinin Danışma Konseyi hakkında Açıklamalar, 27 Şubat 2008, s. 4.

korunmalıdır (azınlık olarak muamele edilmemesi), ve ilgili kişilere sürekli bir şekilde kimlik yapılarına dair verecekleri ifadeler gönüllü¹⁹⁶ olarak yapılması gerektiğini bildirmelidirler. Genellikle Kosova kurumları ve özellikle yerel düzeydeki belediye kurumları ilgili kişilerden onayını almadan eğitim ve istihdam konularını göz önünde bulundurarak bireylerin etnik yapıları hakkında bilgileri toplamaktadır. Kosova kurumları, kişisel bilgilerin korunmasıyla alakalı mevcut olan yasal boşluğu doldurmak için özverili oldukları gözükmemektedir. Ancak, kişisel bilgilerin korunması için çok yönlü teknoloji, yasal çerçeve hakkında kapsamlı anlayış ve uygun olan politikaların altını çizmeyi gerektiren bir sistemin kamu yönetimleri tarafından uygulanması bir meydan okumayı teşkil etmektedir.

7.3. Toplulukların Kosova sivil hizmetlerine katılımı

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 26: GÖK strüktürü ve sürecine azınlık topluluklarına ait kişilerin daha fazla katılımını sağlamak için daha fazla çabalarda bulununuz.

Normatif Çerçeve

Yasal Çerçeve, Kosova'nın çok etnikli özelliğini, Kosova sivil hizmetlerinde tüm toplulukların eşit bir şekilde temsil edilmesini ve cinsiyet açısından eşitliğin¹⁹⁷ korunmasını garanti etmektedir. Aynı zamanda toplulukların hukuki ve savcı hizmetlerine¹⁹⁸ de katılımlarını garanti etmektedir. Kosova polislerinin yapısı belediyelerin etnik yapısını olabildiği kadar en iyi bir şekilde¹⁹⁹ yansıtmalıdır.

Uygulama/Alandaki durum

Kosova belediyeleri genellikle kurumlarda çalışan kişilerin etnik yapıları ve erkek bayan olmak üzere az bilgilerine sahiptir, bazen de belli toplulukların²⁰⁰ etnik yapı özelliklerinde devamlılık yoktur. Cinsiyet ve etnik konusunda toplanılan bilgiler kıdemli görevleri yansıtmamaktadır dolayısıyla kıdemli ya da yönetici görevlerde toplulukların değerlendirilmesinin yapılmasını da önlemektedir. AGİT'in Şubat 2009 yılında yapmış olduğu araştırmalara göre, 35,188 sivil memurdan yüzde 0.69'u (242) Rom, Aşkale ve Mısırlı toplumuna ait; yüzde 0.05 (19) Kosovalı Hırvat; yüzde 1.45'I (525) Kosovalı Boşnak; yüzde 0.85 (299) Kosova Türkü, yüzde 0.66 (232) Goralı olduğu görülmüştür. Toplulukların kıdemli görevlere erişimi sınırlıdır.²⁰¹ Belediyelerin 2009 yılı bütçelerinde herhangi bir azalma öngörülmemesine rağmen,

¹⁹⁶ Danışma Konseyinin Düşüncesi, 02 Mart 2006, s. 13-14.

¹⁹⁷ Madde. 61 ve 101, anayasa; Madde 9(5) ve (6), topluluklar haklarına dair uygulanmakta olan yasa; Bölüm 2, Kosova Sivil Hizmetleri hakkında UNMIK 2001/36 No'lu Yönetmeliği, 22 Aralık 2001; İşe Alama Prosedürleri hakkında 2003/01 No'lu İdari Talimat, Bölüm 2a.; 2001/36 No'lu Kosova Sivil Hizmetleri Yasasını uygulayan 2003/02 NO'lu İdari Talimatın 3. bölümü; madde 2(b), Ayrımcılığa Karşı Yasa; Bölüm 3, UNMIK'in 2004/18 No'lu Yönetmeliğiyle ilan edilen Cinsiyet Eşitliği Yasası, 7 Temmuz 2004.

¹⁹⁸ Bu raporun 2.3 bölümüne bakınız.

¹⁹⁹ Maddeler. 128(2) ve (4), anayasa; Madde 2(1) ve 34(4), polis hakkına uygulanan olan yasa; Kosova Polis Hizmetleri Politikaları ve Prosedürlere dair Kılavuz, Güvenliği sağlama P -1.13, Bölüm IV A (4), Güvelliği sağlama ve Örgütlenme Unsurları, Kosova Polis Hizmetlerinin Politikaları Geliştirme Bölümü, Şubat 2007.

²⁰⁰ Karşılaştırılan bilgiler belediye idarisini, sağlık sektörünü, ilkokul ve ortaokul eğitimi kurumlarını içermektedir. Kosova Ovasında Rom, Aşkale ve Mısırlı topluluğuna ait memurlar RAE olarak kayıtlara geçirilmiş, oysa Dragas belediyesi Goralı ve Boşnaklar arasında etnik yapıları açısından ayırım yapmamış. Kosova Karadağlılar ise ayrı olarak kayıtlara geçirilmemiş.

²⁰¹ 242 kişiden dört (erkek) Rom, Aşkale ve Mısırlı; 19 Kosovalı erkekten 1 (bayan); 525 kişiden 18 (12 erkek ve 6 bayan) Boşnak; 299 kişiden 10 (9 erkek ve 1 bayan) Kosovalı Türk ve 232 kişiden 11 (erkek) Goralı.

gelecekte yapılacak olan işçi azalmaları belediye sivil hizmetlerinde toplulukların katılımını negatif yönde etkileyebilir ve riske atabilir. Çoğunluk konumunda olmayan toplulukların hukuki ve savcılık hizmetlerinde²⁰² temsiliyetleri hayli yüksektir. Merkezi düzeydeki sivil hizmetlerinde 2006 yılında mevcut olan yüzde 12'lik oran, 2009²⁰³ yılında yüzde 9'a düştü ve özellikle yerel düzeyde de kıdemli görevlerde²⁰⁴ hala düşük düzeyde olmaya devam etmektedir. Haziran 2009 yılından itibaren, Kosova polis hizmetlerinde personelin yüzde 85'i (6,109) Kosovalı Arnavut, yüzde 9,7'i (700) Kosova Sırpı ve yüzde 5,3'ü diğer topluluk²⁰⁵ temsilcilerinden oluşmaktadır. Özellikle Rom, Aşkali ve Mısırlıların kıdemli görevlerdeki sayısı çok azdır. 2008 yılındaki siyasi gelişmelerden sonra Kosova Sırpıları iş yerlerine gitmemeye başlamalarına rağmen²⁰⁶, ki bu vesileyle onlara ödemelerin yapılması durdurulmuştur, Kosovalı Sırp polislerin çoğu (325 polisten 318'i) 2009 yılının Haziran²⁰⁷ ayı sonunda iş yerlerine dönmüşlerdir.

Genel Değerlendirme

Toplulukların belediye düzeyindeki hizmetlerinde eşit şekilde temsil edilmeleri hala meydan okumayı oluşturmaktadır. Bunlar hem merkezi sivil hizmetleri hem de hukuki ve savcılık hizmetleri için geçerlidir. Çoğunluk konumunda olmayan toplulukların ve özellikle düşük seviyede temsil edilen Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların daha fazla temsil edilmeleri için hedeflenen eğitim ve profesyonel eğitim seminerleri, öncülük etme programları dahil olmak üzere daha fazla somut önlemlerin alınması gerekmektedir. Kosova kurumları, özellikle devam etmekte olan iş alma süreci ve inceleme süreci bağlamında hukuki ve savcılıklardaki Kosova Sırpıların ve çoğunluk konumunda olmayan diğer toplulukların üyelerine ziyaretlerini daha fazla artırmaktadır.

7.4. Kosova Meclisinde Topluluk Hakları ve Çıkarları Komitesi be Bakanlıklar arasında diyalog

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 27: Kosova Meclisinin Topluluklar Hakları ve Çıkarları Komitesi ile ilgili Bakanlıklar arasındaki sıralı ve anlamlı diyalogu tanıtınız.

Normatif Çerçeve

Anayasal Çerçeve ve anayasa, Geri Dönüş ve Topluluk Hakları ve Çıkarlarının Korunmasına dair Komiteyi (Komite), Kosova Meclisi'ne topluluk çıkarları ve hakları hakkında öneri vermeleriyle görevlendirmiştir. Komite, yasa tasarılarını gözden

²⁰² Bu raporun 2.3 bölümüne bakınız.

²⁰³ 'Azınlık Haklarına dair El Kitabına,' bakınız, Kosova Hukuki Kurumlarına Ek Destek, İnsanoğlu Dinamikler, Nisan 2009, s. 11.

²⁰⁴ Mart 2008 yılında çoğunluk toplumun ait olmayan ve kıdemli görevlerde bulunan sivil memurlar yüzde 4'ü oluşturdu, oysa orta idari seviyesinde bulunan memurların yüzdeliği 3.16 idi. Kaynak: Kamu Hizmetleri Bakanlığı, Sivil İdari Departmanı.

²⁰⁵ Total olarak, 208 Kosova Boşnak, 84 Kosova Türkü, 38 Goralı, 20 Romen, 20 Aşkali, 7 Mısırlı, 5 Çerkez, 3 Kosovalı Hırvat ve 1 Makedon.

²⁰⁶ Sadece Mitroviça polis bölgesinde, UNMİK Polisi Kumandası atlıda olduğu zamanda, Kosovalı Sırp Polisler görevlerine devam etti.

²⁰⁷ Ayrıca bu konu İçişleri Bakanlığının Nisan 2009 tarihinde yayınlanan kararının neticesidir, ki bu karar vasıtasıyla işlerine dönmeyen polislerin 15 Mayıs'tan sonra kendilerine ödeme yapılmadan görevlerinin askıya alınacağını yada 30 Hazirandan sonra mukaveleleri fesih edileceğini tahmin etmiştir.

geçirmektedir, yasaları önerebilir, öneri ve düşüncelerini²⁰⁸ yayımlayabilir. Anayasa Komitenin yapısını²⁰⁹ değiştirmiştir.

Uygulama/Alandaki Durum

Komitenin Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı²¹⁰ dışında diğer bakanlıklarla sıralı ya da düzenli bir diyalogu bulunmamaktadır. Yasa tasarıları ve politikaların hazırlanması konusunda referanslar hakkında yasal bir işbirliği bulunmamaktadır. Konuya ilgili bilgi alışverişi genellikle Komite'nin alan ziyaretlerinde ortaya atılan konularla alakalıdır. Komite ara sıra ilgili bakanlıkları konularla ilgili danışmalar²¹¹ için ya da bilgilendirme açısından yasal bilgileri vermeleri için ve de bakanlıklardaki değişiklikler²¹² hakkında bilgi vermeleri için toplantılara davet edilmektedir. Ancak, icra ve politika neticeleri hakkında somut önlemler hakkında devamlılık genellikle görülmemektedir.

Genel Değerlendirme

Komite ve bakanlıklar arasında ortaklaşa işbirlik açısında anlamlı ve sabit ilerleme kaydedilmiş durumda, ancak hala bir meydan okumaya teşkil etmektedir. Komite başkanının hükümette ortak koalisyon²¹³ temsilcisi olması, yasa tasarılarının/politika tasarılarının hazırlanması ve yasaların uygulanması safhalarında sabit işbirliği hakkında prosedürlerin tanıtılması için fırsatları sunmaktadır. Ancak Komite şu ana kadar icra organlarıyla ilişkilerini sistematikleştirmek için atılması gereken adımları hala atmamıştır. Aynı zamanda Kosova Sırp topluluğunun Kosova kurumlarını boykot etmeye devam etmeleri ve Komiteye üye olan Kosovalı Sırp'ların kendi toplulukları tarafından sınırlı desteklerinin olmaması Komitenin etkinliklerini etki etmektedir. Komite genellikle mevcut olan siyasi durumdan dolayı Kosova Sırp'larının çoğunlukta yaşadığı yerlere ziyaret düzenlemekte (yerel halka erişmek konusunda) güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Rakip parti²¹⁴ temsilcilerini oluşturan Kosova Boşnak temsilcileri ve diğer toplulukların temsilcilerinin etkin olmadıkları gözükmektedir.

²⁰⁸ Madde 9(1)(12)'den (17)'ye kadar, Anayasal Çerçeve; Madde. 78, anayasa.

²⁰⁹ Anayasa Çerçevenin 9(1)(12) maddesine göre tüm toplulukların eşit temsiliyeti bulunmaktadır. Anayasanın 78(1) maddesi tescil edilme konusunda Kosovalı Arnavut ve Kosovalı Sırlara 1/3'ni veriyor oysa geriye kalan sandalyeler ise diğer topluluk üyeleri arasında paylaşılmaktadır. Ancak, Temmuz 2009'dan itibaren Komitenin önceki yapısı devam etmektedir: iki Kosovalı Arnavut, iki Kosovalı Sırp, iki Kosovalı Türk, iki Aşkali, iki Boşnak, bir Rom, bir Mısırlı ve bir Gorali..

²¹⁰ Komite Başkanı ve Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanı aynı siyasi partiyi desteklemektedir.

²¹¹ Örnek olarak Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığı, Kamu Hizmetleri Bakanlığı ve Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı temsilcileri kamu hizmetlerinde toplulukların temsiliyetleri hakkında Komitenin 29 Haziran 2009 tarihinde düzenlemiş olduğu yuvarlak masa toplantısına katılmıştır. 17 Haziran 2009 tarihinde Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanı talep üzerine Komite toplantısına katılma gerisi dönüş süreci hakkında gelişmelere dair bilgiler verdi.

²¹² Temmuz 2007 yılında Yakovada yasal olmayan yerleşim yeri Kolonyadaki Mısırlıların kötü yaşama şartları hakkında Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanlığına gönderilen mektuba cevap verilmemiştir. Bunun dışında Mayıs 2009 yılında İçişleri Bakanına Diller Yasasının tam olarak uygulanmadığına dair (kimlik belgelerinde Türk dilinin kullanılmaması) gönderilen mektuba (yazıya) Bakan fonların mevcut olmamasını gerekçe gösterdi.

²¹³ Komitenin Başkanı, Geri Dönüş ve Topluluklar Bakanı ve Çalışma ve Sosyal Hizmetleri Bakanı Bağımsız Liberal Parti temsilcileridir. Komite Başkanı aynı zamanda Topluluklar Danışma Konseyi'nin Başkanlığını yapmaktadır.

²¹⁴ Demokratik Vakıf Partisi ve 7+ parlamenter grubu bir tarafta diğer tarafta da Demokratik Eylem Partisi (SDA).

7.5. Toplulukların katılımına dair mekanizmalar

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 28: Belediyelerdeki topluluklar komitelerinde daha kapsamlı ve etkili olması için alınması gereken önlemleri göz önünde bulundurunuz.

Normatif çerçeve

Yerel düzeyde toplulukların temsil edilmelerini mümkün kılmak için, Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığı hakkında uygulanmakta olan yasa, her bir belediyede topluluklar komitesinin kurulmasını gerektiğini vurgulamaktadır. Belediye nüfusunun yüzde 10'u çoğunluk konumunda olmayan topluluklar tarafından oluşturulduğu takdirde belediye meclisi asbaşkanları ve topluluklar için belediye asbaşkanları görevleri kurulmalıdır. 2005 yılından itibaren topluluklar güvenlik konseyi ve yerel kamu güvenlik komiteleri kurulmuştur²¹⁵. Belediye topluluklar ofisleri ve belediyelerin geri dönüş görevlilerinin görevleri herhangi bir yasayla düzenlenmemiştir, ancak bazı belediyelerde belediye tüzükleriyle düzenlenmiştir. Belediyelerin geri dönüşle ilgili çalışma gurupları sürdürülebilir Geri Dönüş hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuza²¹⁶ uyumlu olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Merkezi düzeyde anayasa gereği Topluluklar Danışma Konseyi²¹⁷ (Danışma Konseyi) kurulmuştur ve Toplukların Hakları ve Çıkarlarının Korunmasına dair Komitenin²¹⁸ görevini doğrulamaktadır ve bakanlıklar içerisinde²¹⁹ toplulukların eşit olarak temsil edilmesini sağlamaktadır. Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı UNMİK Yönetmeliğiyle²²⁰ kurulmuştur, oysa Topluluklar Sorunları Dairesi (Ofisi) Başbakanın²²¹ bir İcra Kararı'yla kurulmuştur.

Uygulama/Alandaki durum

Yerel düzeyde genel olarak topluluklar komiteleri Kosova genelinde²²² kurulmuştur; komitenin çok etnikli yapıları mevcut olurken komitelerin göstermiş oldukları performans çok genellikle zayıftır. Yüzde 10'luk baraj gereksinimlerini gözetmeksizin, belediye nüfusunun temsil eden anlamlı bir sayıda çoğunluk konumunda olmayan toplulukların yaşamış olduğu 12 belediyede, belediye meclisi asbaşkanları ve topluluklar için 14 belediye başkanı atanmıştır. 33 Belediyeden 23'ünde Belediye topluluklar güvenlik konseyleri kurulmuştur. Ama bu konseylerde toplulukların temsiliyeti her zaman adaletli bir şekilde yapılmadığı görülmektedir.

²¹⁵ Belediye topluluklar güvenlik konseyi ve az sayıda azınlıkların yaşadığı yerlerde yerel kamu güvenlik komiteleri topluluklar arasında güveni inşa etmek, yerel düzeyde güvenlik hakkında bilinçlerini artırmak ve mevcut olan endişeleri tespit etmek ve bu sorunları çözmek için eylem planını önermek konusunda sorumlulukları vardır. Kosova Polis Hizmetleri hakkında Çerçeve ve Yol Gösteren İlkeler hakkında UNMİK'in 2005/54 No'lu Yönetmeliğinin 7. maddesi, 20 Aralık 2005; 7(2)'den (5). Maddeye kadar, polis hakkında uygulanan yasa.

²¹⁶ Sürdürülebilir Dönüş hakkında Gözden Geçirilen Kılavuz 2006, UNMIK-GÖK, Temmuz 2006, s. 13.

²¹⁷ Topluluklar Danışma Konseyinin kurulmasında dair. TDK-001-2008 No'lu Başkanlık Kararı, 15 Eylül 2008. Danışma Konseyi Başkan Ofisi içerisinde danışma içerikli bir kurumu teşkil etmektedir.

²¹⁸ Bu raporun 8,4 bölümüne bakınız.

²¹⁹ Madde 60, 78 ve 96, anayasa.

²²⁰ UNMİK'in Kosova'da Geçici Özyönetim Kurumlarının İcra Birimlerine dair 2001/19 No'lu Yönetmeliğini düzenleyen 2005/15 No'lu Yönetmeliği'nin XII Bölümü, 16 Mart 2005. Görevi topluluk haklarının korunması ve tanıtılması dahil olmak üzere, geri dönüş hakkı, topluluklar arasında uzlaşma ve diyalog kurmak için şartları sağlamaktır.

²²¹ Başbakan Dairesi, 030 No'lu Karar, 15 Temmuz 2008.

²²² Rom, Aşkali ve Mısırlıların yeterli olarak temsil edilmemektedirler ayrıca farklı nedenlerden dolayı Kosovalı Karadağlılar ve Kosovalı Hırvatlar da temsil edilmemektedirler.

Belediye asbaşkanları toplulukların katılımını²²³ artırmak konusunda belli bir dereceye kadar etkili oldukları görünürken, aynı düşünce belediye meclisinin asbaşkanları için söylenemez. Yerel Özyönetim hakkında uygulanmakta olan yasada açık ve net hükümlerin olmamasına rağmen, belediyelerin birçoğunda mecburi olmayan mekanizmalar (belediye topluluklar ofisi, belediye geri dönüş yetkilisi ve geri dönüş hakkında belediye çalışma grubu) kurulmuştur ve toplulukların kamu hayatına katılmalarını sağlamaktadırlar. Ancak, bu kurumlarda topluluklar her zaman temsil edilmiyor ve Rom, Aşkale ve Mısırlıların temsil edilmeleri çok düşük düzeydedir.

Merkezi düzeyde 23 Aralık 2008 tarihinde Danışma Konseyi'nin temsilcileri görevlerine atanmıştır. Görev ve yapısı²²⁴ Danışma Konseyi toplulukların katılımını ve danışmasını artırabilir. Ancak, Danışma Konseyi toplantılarına halkın erişimi sağlanmamıştır²²⁵ ve en baştaki atama süreci belli toplulukların²²⁶ özgün bir şekilde temsiliyeti konusunda eleştirilerde bulunulmuştur. Yasal talepte bulunduktan sonra Kosova Karadağlı temsilcisi de Konseye atanmıştır. Avrupa Azınlık Sorunları Ofisinin yardımıyla Danışma Konseyi 2009 yılı için strateji ve işlevsel planını tespit etmiş durumda ve mevcut durumda kurallar prosedürünü hazırlamaktalar. Bunun dışında eğitim konusunda ve Kosovalı Karadağlıların yasayla tanınması için çalışma gruplarını kurmuş bulunmaktadırlar. Bundan ziyade, Danışma Konseyi toplulukların endişe²²⁷ ettikleri alanlar hakkında da çalışmalarını yürütmüştür. Nisan 2009 tarihinden itibaren Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı, Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığı, Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı, İskân ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kendi temsilcilerini Danışma Konseyi'ne atamışlardır, Temmuz 2008 yılında Kosova Başbakanı Topluluklar Sorunları Dairesini²²⁸ (Ofisini) kurdu. Bu ofisinin çok geniş ya da kapsamlı görevleri²²⁹ vardır ve personelinin kapasiteleri artırılmalıdır. Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığının yardımıyla Topluluklar Sorunları Dairesi sivil hizmetlerinde toplulukların temsil edilmesine ve de hizmetlere erişimleri hakkında bir araştırma yapmıştır. Ancak, neticeler hala yayınlanmamış durumda. Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı Sürdürülebilir Geri Dönüş hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuzu ve 2009 yılında dair Bakanlıkların Topluluklar²³⁰ hakkında Stratejisi'nin yeniden gözden geçirmektedir.

²²³ Mesela Gilan bölgesinde Kosovalı Sırlara yardımcı olmak vesilesiyle bayağı çabalar sarf edilmiştir.

²²⁴ Madde 12(6), yerel özyönetim hakkında uygulanmakta olan yasa.

²²⁵ Tüzüğün 7,3 maddesine göre Konsey farklı bir karar almadıkça Konseyin toplantıları kamu açık olduğunu belirtmektedir. Ancak pratikte bu toplantılar halka açık değildir ve Konseyin işlemleri hakkında prosedürlerle çatışma içerisindedir çünkü prosedürlerde şöyle bir ifadeye yer verilmektedir "Farklı bir karar alınmadıkça Konsey ve Konsey tarafından kurulan diğer komitelerin toplantıları özel ortamda yapılacaktır, eğer kamuya açık ortamda tutulması gerekir ise halka açık olarak toplantı tutulur" (Kural 32).

²²⁶ Boşnak toplumunun bazı temsilcilerine göre Topluluklar Danışma Konseyine gerçekleşen atamalar esnasında şeffaflık olmadığı ve kişilerin rast gele atandığı düşüncesindedirler. Bunun dışında az sayıdaki toplulukların temsil edilmesi sağlanmamıştır. (mesela Kosovalı Hırvatlar temsil edilememektedir)

²²⁷ 27 Nisan 2009 tarihinde görüşülen gündem sırasındaki konular 1991–1998 yılları arasında Priştine Üniversitesi tarafından yayınlan diplomaların tanınmamasını içerdi; diller yasasıyla uyumsuzluklar; topluluklar haklarına dair yasanın tamamen uygulanmaması; Kosovalı Karadağlıların Kosova Anayasasına dahil edilmesi; Rom, Aşkale ve Mısırlılara dair Stratejinin tam olarak Mısırlıların çıkarlarını yansıtmaması.

²²⁸ Başbakanın 030 No'lu Kararı, 15 Haziran 2008.

²²⁹ Başbakanın Topluluklar Sorunları Dairesinin Raporuna bakınız, Brifing Belgeleri, Ağustos 2008.

²³⁰ Bu raporun 3.1 bölümüne bakınız.

Genel Değerlendirme

Yerel düzeyde toplulukların katılımı için önemli olan mekanizmalar için baraj meselesi şu ana kadar fleksibil (esnek) bir şekilde yorumlanmıştır, ancak baraj daha düşük düzeyde olmalıdır. Olsun ki yasal çerçeve, toplulukların etkili bir şekilde karar alma sürecine katılımlarını sağlamaktadır, bu mekanizmalar görevlerini yerine getirmeleri konusunda etkili değiller. Yasa tarafından uzun vadede belediye topluluklar ofisi (daresi) gibi mekanizmaların mevcut olması öngörülmediği gerçeği, bu tür mekanizmaların yerel düzeydeki iyi niyete bağlıdır ve bu şekilde çözüm üretilmelidir. Bu konu toplulukların Kosova kurumlarına²³¹ yönelik güvenlerini daha fazla azaltabilir. Tüm toplulukların katılımını sağlamak için belli bir sayıda belediyenin yapmış oldukları çabalara rağmen bazı topluluklar Kosova kurumlarına dahil olma ve onlarla işbirliğinde bulunmayı reddetmeye devam etmektedirler. Merkezi düzeyde ise, Danışma Konseyi, toplulukların kamu hayatına katılımlarını artırabilir ama bunu yapması için kendi etkinlikleri konusunda şeffaflığı, kamuyu bilgilendirme, uygun bir şekilde işlevsel olma ve daha az sayıda toplulukların katılımını sağlamalıdır. Konseyin etkinlikleri hakkında eşgüdüm (koordinasyon) ve uyum sağlanmadıkça toplulukların etkili bir şekilde katılımı olanaklarının azalmasına yol açmış olur. Eşgüdüm (koordinasyon) sorumlulukların net bir şekilde dağıtımı ve karar alma sürecinde şeffaflığa ihtiyaç duyulmaktadır.

7.6. Ekonomik ve sosyal hayata etkili katılım

Avrupa Konseyi, Çerçeve Anlaşması Önerisi No. 29: Azınlıkları kapsayan özelleştirme sürecini izlemeleri dahil olmak üzere tüm topluluklara ait üyelerin Kosova'da sosyal ve ekonomik hayatına etkili bir şekilde katılımlarını sağlamak için gereken önlemleri alınız.

Normatif Çerçeve

Eylül 2008 tarihinden itibaren Kosova Özelleştirme Acentesi (KÖA)²³², Kosova Güven Acentesinde (KGA)²³³ yetkileri ve sorumlulukları devraldı. Toplumsal şirketlerin (TŞ) kaynakları ve ekonomik değerlerinin özelleştirmesini yönetmektedir ve özelleştirilen şirketlerin eski ve ödemeye elverişli olan işçilerine (şirketin kapatılmasından satış fiyatından yüzde 20'yi)²³⁴ ödemenin yapılmasını sağlamaktadır. TŞ işçileri eğer "özelleştirme döneminde" TŞ'nin "en azından 3 yıl maaşlar listesinde bulunmuş iseler"²³⁵ kendilerine ödemelerin yapılmasına uygun kişiler konumundadırlar. İşçiler aşağıdakileri kanıtlayabilirlerse Anayasa Mahkemesini Özel Dairesine şikâyetle bulunabilirler: gerekçe gösterilmeden TŞ listelerinden çıkarıldıkları, ya da onlara yönelik uygulanan ayrımcılıktan dolayı TŞ'lerde en azından üç yıl²³⁶ çalışmalarının mümkün olmadığını kanıtlamaları.

²³¹ Genellikle Kosova Sırp ve daha az sayıda Goran, Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları.

²³² 15 Haziran 2008 tarihinde Kosova Meclisi Kosova Özelleştirme Acentesi hakkındaki Yasayı onayladı.

²³³ KGA kamuya ait mülkiyetleri ve toplumsal şirketleri ve ilgili değerleri UNMİK yetkisi altında idari etmek için kurulmuştur. Kosova Güven Acentesini Kurulmasına dair UNMİK'in 2002/12 Yönetmeliğini düzenleyen UNMİK'in 2008/27 Yönetmeliği, 27 Mayıs 2008.

²³⁴ Taşınılabilir Toplumsal Mülkiyeti Kullanma Hakkının Transferi konusunda UNMİK'in 2003/13 Yönetmeliğini düzenleyen yine UNMİK'in 2004/45 No'lu Yönetmeliğinin 10. Bölümü, 19 Kasım 2004. İşbu Yönetmelik 2005/12 No'lu İdari Talimatla uygulanmıştır..

²³⁵ UNMİK'in Taşınılabilir Toplumsal Mülkiyetini Transfer Etme Hakkında dair 2003/13 No'lu Yönetmeliğinin 10(4). Bölümü, 9 Mayıs 2003.

²³⁶ UNMİK'in KGA ile alakalı konular hakkında Anayasa Mahkemesinin Özel Dairesini kurmakla ilgili 2002/13 NO'lu Yönetmeliğinin 4(1). Bölümü, 13 Haziran 2002.

Kosova, UNMİK vasıtasıyla Güney Doğu Avrupa'daki²³⁷ Yasal Olmayan Yerleşim Yerleri için Viyana Anlaşmasını imzaladı. Normatif çerçevelerin gereksinimlerine göre yerel ve merkezi yetkililer ilgili alan planlaması ve alan planlamasının düzenlenmesine²³⁸ yasal olmayan yerleşim yerlerini dahil etmeleri konusunda yükümlüdürler. Çevre ve Alan Planlaması Bakanlığı (ÇAPB) mevcut durumda yasal olmayan yerleşim yerlerinin artmasını önlemek için ve mevcut olanları düzenlemek için yasal olmayan yerleşim yerleri için yasa tasarısını hazırlamaktadır.

24 Aralık 2008 tarihinde Kosova hükümeti Kosova toplumuna dahil edilmeleri içine ve özellikle eğitim, istihdam, sağlık, konuklama, geri dönüş ve kamu hayata katılım ve hizmetlere erişimlerini artırmak için Rom, Aşkali ve Mısırlı Toplulukların Entegre Olmalarına dair Stratejiyi (2009-2015 yılları için) onaylamıştır.

Uygulama/Alandaki durum

Özelleştirme sürecinin başlamasından bu yana onaylanan ödemelerin sadece beşte birinin ödenmesi bu güne kadar²³⁹ Kosovalı Sırp toplumun ait olan eski işçilere orantısız bir şekilde düşük ödemelerin yapıldığına dair endişeler bulunmaktadır. Sadece özelleştirme esnasında TS'lerde çalışan işçilerin listelerde bulunmaları ve paylaşım parasını almaları çoğunluk konumunda olmayan işçilere özellikle yerlerini değiştiren kişilere yönelik ayrımcılık yapıldığı algılanmaktadır. Sözdeki işçiler güvenlik nedenleri dahil olmak üzere farklı nedenlerden dolayı işlerine gidemediklerini vurgulamaktadırlar. Kosova Özel Acentesinin Kosova dışında ofisi olmadığı için çoğunluk konumunda olmayan topluluklara ait olan işçiler sınırlı hareket özgürlükleri, yaşama yerlerini değiştirdikleri için ve elektronik medya ve medyadaki bilgilere²⁴⁰ erişimlerinin sınırlı olmalarından dolayı paylaşım ödemeleri için kendilerinin de listede olmalarını göstermek konusunda imkanları bulunmamaktadır. Özelleştirme işlemlerinde ödemeler konusunda gecikmeler ödemelerin yapılması gerektiği işçileri negatif yönde etkilemektedir. 1945 yılında beri taşınılmaz mülkiyet hakkında karmaşık tarih ve KGA/KÖA tarafından yapılan özelleştirmeden sonra kabarık sayıda şikâyet ve iddiaların²⁴¹ Anayasa Mahkemesinin Özel Dairesine²⁴² gönderilmesine vesile olmuştur.

Konuyla ilgili haklarını talep edenler arasında 1991 yılı yasasına²⁴³ göre toplumsal şirketlerin özelleştirmesinde mülkiyetlerini kaybeden kişiler de bulunmaktadır. 1991 yılına ait yasa UNMİK tarafından hiçbir zaman feshedilmemesine rağmen, KGA

²³⁷ 17 Mart 2005 tarihinde UNMİK Güney Doğu Avrupa'daki Yasal Olmayan Yerleşim Yerlerine dair Anlaşmayı imzalamıştır.

²³⁸ 17 Kasım 2008 tarihinde Kosova Meclisi Alan Planlamasına dair Yasayı (UNMİK Yönetmeliği 2003/30, 10 Eylül 2003) düzenleyen yeni bir Yasayı onayladı.

²³⁹ KÖA'ya göre 12 Aralık 2008 tarihinden itibaren özelleştirmeden 20% payı alan işçilerin toplam sayısı 10,293, bunlardan 426'sını Kosovalı Sırplar oluşturmaktadır.

²⁴⁰ Bölüm 64, UNMİK İdari Talimat 2006/17, 6 Aralık 2006. KÖA ilkönce uygun olan işçiler listesini hazırlamalıdır. Yapılacak olan listeye yönelik karşı koymalar 20 gün içerisinde KÖA gönderilmelidir. Nihaiyi liste yayımlandıktan sonar şikâyetler Anayasa Mahkemesini Özel Dairesine gönderilebilir.

²⁴¹ 'Kosova Anayasa Mahkemesi'nin Kosova Güven Acentesi tarafından görüşülen konuların Hukuki açıdan Gözeden Geçirilmesi' AGİT Kosova Misyonu, Mayıs 2008.

²⁴² UNMİK'in Kosova Güven Acentesi hakkında Anayasa Mahkemesinin Özel Dairesinin Kurulmasına dair 2002/13 No'lu Yönetmeliğinin 2005/7 No'lu İdari Talimatının 1. Bölümü, 2 Haziran 2005.

²⁴³ Tarımcılık Arazisi Fonu Amacıyla Arazilerin Toplumsal Arazilere Dönüştürülmesi için Hakların Tanınmasına dair Şartlar ve Yöntemler Yasa, ve Tarımsal Malları Satın Alınması konusunda Sorumlulukları Yerine Getirilmemesinde Arazilerin Alınmasına dair Yasa, Sırbistan Cumhuriyetinin Resmi Gazetesi No. 18/90, 27 Mart 1991.

1999 yılında²⁴⁴ sonra daha önceki özelleştirme sürecini önemsememiş ve aynı değerler için yeni bir özelleştirme sürecini başlatmıştır.

Rom, Aşkali ve Mısırlılar genellikle altyapı, elektrik, temiz içme suyu, çöpleri toplama hizmetlerine erişemeyen marjinal ve yasal olmayan yerleşim yerlerinde yaşamaktadırlar. Şehirleşme ya da inşaatlar hakkında ruhsatların olmaması ve mülkiyetlerin kayıtlı olmamaları²⁴⁵ çoğu defa bu yerleşim yerlerde yaşayan kişilerin sahiplik haklarını tehlikeye atmaktadır. Bazı konularda Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklara ait olan yerleşimciler hava kirliliği, yapıları açısından sağlam olmayan konuklama yerleri ve çevrenin negatif etenlerinden²⁴⁶ dolayı sağlıkları konusunda tehlikeli durumdadırlar. Bugüne kadar sadece birkaç belediye belediyelerindeki yasal olmayan yerleşim yerlerini tespit etmiş durumdadır ve bu yerleşim yerlerinin düzenlenmesi sürecini başlatarak belediyelerin kalkınma planlarına dahil etmişlerdir.²⁴⁷ Bunun yerine belediye stratejileri şehirselleştirme planlarıyla²⁴⁸ büyümekte olan yasal olmayan yerleşim yerlerini belediye stratejilerine içermeyi planlamayı ve bu yerleşim yerlerinde yaşayan kişileri sosyal konuklama yerlerine taşımayı amaçlamaktadır. Yasal olmayan birçok yerleşim yerinin toplumsal alanları işgal etmektedir ve bundan dolayı bu yerleşim yerlerini düzenleme sürecini geciktirmektedir ya da engellemektedir. İstok belediyesinin yerlerinden edinmiş Rom, Aşkali ve Mısırlıları geri dönmelerini kolaylaştırmak ve Rudeşte²⁴⁹ tahrip edilmiş olan yasal olmayan yerleşim yerlerini değiş tokuşla düzenleme girişimi Haziran 2008²⁵⁰ yılında durdurulmuştur. Sadece Haziran 2009 yılında yerlerinden edinmiş kişiler Sırbobranda (İstok)²⁵¹ sosyal konuklama programına alternatif olarak yerleşmeleri sunulmuştur. İpek belediyesindeki Kristali²⁵² adında yasal olmayan yerleşim yerinde yaşayan çoğunluk konumunda olmayan topluluk üyelerinin kendi

²⁴⁴ UNMIK'in Mülkiyet ve Barınak Hakları konusunda Ayrımcılık içeren Yasamaları İptal Etmek hakkında 1999/10 No'lu Yönetmeliği, 13 Ekim 1999, özellikle Gayrimenkulleri Değiştirme hakkında Sınırlamalar Yasasını iptal etmiştir. Sırbistan Cumhuriyeti'nin Resmi Gazetesi No. 22/91, 18 Nisan 1991 ve Kosova ve Metohiya Bölgesinde Çalışma ve Yaşamayı isteyen Kişilere Tarımcılık Toprağını vermek için Prosedürler ve Şartlar Yasası, Sırbistan Cumhuriyeti'nin Resmi Gazetesi No. 43/91, 20 Temmuz 1991.

²⁴⁵ ÇAPB, AGİT ve BM Habitat işbirliğiyle yasal olmayan yerleşim yerlerinde yaşayan vatandaşların bilinçlerini artırmak için farklı belediyelerde farklı seminerler, konferanslar düzenlemiştir.

²⁴⁶ Yakova'da Mısırlılar tarafından yerleşim yeri olarak kullanılan Kolonia semti şehir çöplüğüne çok yakında bulunmaktadır.

²⁴⁷ ÇAP Bakanlığı Belediye Kalkınma Planını onaylıyor ve yasal olmayan semtleri belediye planlarına dahil edilmesini sağlıyor.

²⁴⁸ Şehirselleştirme Planları için Çevre ve Alan Planlaması Bakanlığının onayına gerek duyulmamaktadır.

²⁴⁹ 2005 yılında, yaşanan çatışmalardan tahrip edilen Rudeşte'te yaşayan 70 Mısırlı aile için geri dönüş projesini başlattı.

²⁵⁰ GSÖT, KGA ve Belediye arasında toprak değiş tokuşunu onaylamadı çünkü Haziran 2008 yılında Rudeşte yerleşim bölgesi Groiç Manastırının (İstok) Özel Koruma Alanına dahil edilmişti. Bunun dışında da belediye yerleşim yeri içerisinde mezarlığı inşa etti.

²⁵¹ 'Kosova'ya Dönüş ve Re-entegrasyon' Programı Avrupa Komisyonunu İrtibat Ofisi tarafından finans edilmiştir ve BMKP tarafından uygulanmıştır.

²⁵² 1999 yılındaki çatışmalardan hemen sonra 1940 yılından itibaren 100'den fazla Rom ve Mısırlı ailenin yaşamış olduğu Kristali semti imha edilmiştir. Aynı yıl yani 1999 yılında belediye tarafından kalıntılar temizlenmiştir. 2001 yılında belediye bu bölgeyi endüstri bölgesi olarak ilan ederek inşaatların yapılmasını engelledi. Aynı zamanda belediye yasal olmayan binaların inşa edilmesine göz yumdu. 2003 yılında Kristali semti yeniden yaşanılacak bir bölge olarak ilan edildi ve daha önce bu semte yaşayan kişiler bu semte evlerini inşa etmeye başladı ancak bir gece esnasında belirsiz kişiler tarafından inşa edilmeye başlayan evler yıkılmıştır. Şu ana kadar Kristali semtine herhangi bir geri dönüş gerçekleşmemiştir.

özgü yerlerine dönme haklarının uygulanması konusunda karşı karşıya kaldıkları kurumsal ve sosyal engeller bulunmaktadır.

Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukları temsilcilerinin entegrasyon stratejilerinin hazırlanmasına katılmalarına rağmen, ortaya atılmış oldukları önerileri strateji belgesinin nihai versiyonuna dahil edilmemiştir. Eğitim ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yapılan girişimler dışında, Kosova hükümeti stratejiyi uygulamak için hala bütçeyi ayırmamış ve eylem planını hala tamamlamamıştır. Geri dönecekleri kabul edecek olan topluluklarla danışmalarda bulunulmamıştır.

Genel Değerlendirme

Devam etmekte olan özelleştirme süreci yeterlice şeffaflığı, topluluk üyelerine erişimi ve toplumsal şirketlerde çalışan tüm eski işçilerin, özellikle çoğunluk konumunda olmayan işçiler ve yerlerinden edinmiş işçilerin gelirlere (ödemelere) eşit bir şekilde ulaşma olanaklarını sağlamamaktadır. Özelleştirme sürecinde sahiplilikle ilgili olası meydan okumaların ve özellikle 1989–1999 yılındaki özelleştirme sürecinden faydalanan Kosovalı Sırlardan karşı koymaların meydana gelmesi beklenmektedir. Toplumsal alanlarda mevcut olan yasal olmayan yerleşim yerleri ve geri dönüş yerleri²⁵³ gibi konularla ilgilenirken TŞ'lerin özelleştirilmesinde yasal olmayan yerleşim yerlerinin düzenlenmesi, sahiplilik konusunda güven ve bu yerlerde yaşayan kişilerin²⁵⁴ daha iyi hayat şartlarının olması sağlanmalıdır.

Yasal olmayan tüm yerleşim yerlerini değerlendirmek ve düzenlenmeleri için bir stratejini hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sadece birkaç belediyenin kalkınma planlarında yasal olmayan yerlerin düzenlenmesini²⁵⁵ sağladı. Yasal olmayan yerleşim yerlerinin düzenlenmesi sürecine konuyla ilgili etkilenen toplulukların etkili bir şekilde katılmamaları endişe yaratmaktadır. Bunların sonuçlarından biri kurumların yasal olmayan yerleşim yerlerinde yaşayan kişiler için tek çözüm olarak kolektifçe sosyal hizmetlerinin konutlarına taşınmaları çözümünü sunmalarıdır. Çoğu defa belediyeler terk edilmiş ve tahrip edilmiş olan yasal olmayan yerleşim yerlerini belediye kalkınma planlarına dahil etmiyor ve böylece korumasız yada durumları kötü olan toplulukların ve özellikle Rom, Aşkali ve Mısırlı toplulukların olası dönüşlerini önlemektedir. Rom, Aşkali ve Mısırlıların entegrasyonu ile ilgili stratejiye hala bütün ayrılmamış ve hala uygulanmamıştır.

8. KARARLAR

Kosova kurumları topluluklar haklarını korumak ve tanıtmak için yasamaları kapsamlı yasamaları ve politikaları onaylamıştır. Ancak uygulamalar konusunda geri kalmaktadırlar. İstikrarlı, demokratik ve çok etnikli bir toplumu yaratmak için kurumları daha özverili olması ve tüm toplulukların katılımının daha yüksek düzeyde

²⁵³ Ekonomik açıdan özelleştirme rejimi kamu yetkililerin yerlerin edinmiş kişilerin geri dönmeleri için yaratması gereken şartların üstesinden gelememelidir. (örnek olarak İpekte Kristali, İstok'ta Rudeş senti).

²⁵⁴ Mesela Yakova'da Kolonia ve Güney Mitroviça'daki Rom Mahallesi.

²⁵⁵ Mevcut durumda Kolonia yerleşim yerinin düzenleme görüşmeleri dışında Mitroviça'da Rom mahallesinde yer tahsisi ve Sırbobranda Kosova'ya Geri Dönüşle ilgili gerçekleştirilen projeler, geri dönüşle ilgili uygulanmış olan projelerdir.

olmasını gerektirmektedir. Aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin Anlaşma Çerçevesiyle ilgili önerilerini uygulamak için daha fazla ilerleme kaydetmek gereklidir.

Yerel Ombudspersonun atanması konusu birkaç yıllık mücadeleden sonra başarılmıştır ve bu konu kurumlara yeniden güvenmek konusunda destek olabilir. Polis ve hukuksal yaklaşım hakkında eşgüdümün olmaması, etnik içerikli vakalar hakkında sınıflandırma, sorgulama ve takip hakkında bilgilerin olmaması ve Kosova'nın kuzeyinde işlevsel olan mahkemeler hakkında pratik problemler toplulukları hedefleyen suçlarla ilgili cezalardan muaf olma duygusuna dair mesajları iletmektedir.

Sürdürülebilir geri dönüş için şartları yaratmak konusunda devamlıca yapılan çabalara rağmen, Kosova kurumları hala mülkiyetlerin geri iade edilmesi, yasal olmayan yerleşim yerlerini düzenlemek ve yerlerinden edinmiş kişilerin esas yerlerine dönme olanaklarını sağlamak konusunda meydan okumalarla karşı karşıya gelmektedirler. Sayılarında artış olan geriye gönderilen kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için gereken fonlar ve önlemler sağlanmamıştır. İçişleri Bakanlığı ve kabul eden konumunda olan belediyeler arasında iletişim bulunmamaktadır. Kosova'nın kuzeyinde yerlerinden edinen ve kömür kirliliği kamplarında yaşayan Romlar için özel olarak endişe duyulmaktadır. Geçenlerde verilen vaatlere rağmen son on yıl içerisinde bu soruna sürdürülebilir bir çözüm üretilmemiştir.

Toplulukların kültürel miraslarını korumak için özel koruma bölgeleri oluşturulmuştur. Ancak, bölgelerin korunmasıyla ilgili somut önlemler belli yerlerde alınmıştır ve yerel yönetimler hala kültürel miras binaları hakkında kapsamlı listeyi hazırlamış değildir. Daha az sayıda olan toplulukların kültürlerinin korunması maddi desteklere ve kültürel girişimlere dayalıdır, oysa durumları kötü toplulukların ya da korumasız olan toplulukların kültürlerini tanıtmak ve onları ziyaret ederek ulaşmak konusunda herhangi bir etkinlik öngörülmemiştir. Çoğunluk konumunda olmayan topluluk dillerinde kamu yayın hizmetlerini sunulması açısından uyumsuzluğu devam etmektedir.

Kapsamlı dil yasası mevcuttur ancak yeterli maddi kaynakların ayrılması, kamu bilgilendirmenin olmaması ve yeterli denetlemenin olmaması yasanın uygulanmasını etki etmektedir. Tercüme kapasiteleri endişe verici boyutlara düşmüştür ve her iki resmi dilde eğitimin olmaması iki-dilli sivil hizmetlerin mevcut olmasını riskte atmaktadır. Dillerin ihlal edilmesine yönelik vakaların azalmasına rağmen özellikle mono (tek) topluluğun yaşamış olduğu bölgelerde azınlık dillerinin ve hoşgörünün tanıtılmasına yönelik kamu önlemlerinin alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kosova Arnavut ve Kosovalı Sırp öğrenciler ayrı okullarda ve ayrı eğitim sistemlerinde eğitimlerine devam etmektedirler ve Kosova ve Sırp müfredatında eğitim gören ve ders veren öğrenci ve öğretmenler arasında kaynaşmayı tanıtmak için somut önlemler alınmamıştır. Her iki resmi dili öğrenmek için önemlerin olmaması en büyük toplulukları teşkil eden bu iki topluluklar arasında ayrımların daha da fazla büyümesine sebebiyet vermektedir. Topluluk dillerindeki eğitimi tanıtmak ve çoğunluk konumunda olmayan toplulukların kültürlerini korumak için atılması gereken adımların daha fazla yoğunlaşması gerekmektedir.

Kamu kurumlarında çoğunluk konumunda bulunmayan toplulukların temsil edilmesi için pozitif adımlar atılmıştır ve yerel ve merkezi düzeyde toplulukların katılımlarına dair şartlar yaratılmıştır. Ancak bu mekanizmaların etkili bir şekilde işlevsel olmaları için daha fazla eşgüdümüne ihtiyaç duyulmaktadır, ayrıca cinsiyet eşitliğini ve kıdemli görevlerde toplulukların temsil edilmesi gerekmektedir.

9. ÖNERİLER

Yukarıdaki görüşleri göz önünde bulundurarak AGİT Kosova kurumlarına aşağıdaki önerileri göz önlerinde bulundurmalarını tavsiye etmektedir.

Çözümler ve kanunların uygulanması

İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Kosova Polisi ve mahkemeler:

- Sorgulamalar (araştırmalar) ve etnik içerikli vakalar ve suçlar hakkında bilgileri toplamak için daimi bir sistemi yaratmak;
- Etnik içerikli suçlar ve vakaları etkili bir şekilde sorgulayarak tüm toplulukların adli kurumlara güvenini geliştirmek.

Geri Dönüş süreci ve güvenlik

Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı, Eğitim, teknoloji ve Bilim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ekonomi ve Maliye Bakanlığı, Kosova belediyeleri ve de Kosova Güven Acentesi:

- Sürdürülebilir geri dönüş konusunda mevcut olan engelleri ortadan kaldırmak ve olası geri dönüşler için somut örnekler yardımıyla güvenlik, ekonomi, mülkiyet ve eğitim konusunda endişelerine çözüm üretmek;
- Kosova'nın kuzeyinde kömür kirliliğinin mevcut olduğu kamplardan tüm Romlar için sürdürülebilir bir dönüşü sağlamak ya da başa bir yere taşımak ve gereken sağlık muamelelerini sağlamak;
- Gereken fonlar, kurumlar arası koordinasyon ve hedeflenen hizmetler vesilesiyle Geri Gönderilen Kişilerin Re-entegrasyonuna dair Strateji'yi Uygulamak.

Kültür ve medya konuları

Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Ulaşım ve İletişim Bakanlığı, Kosova Anıtları Koruma Kurumu ve Kosova Kültür Miras Konseyi:

- Dini ve kültürel miras binaları hakkında kapsamlı listeyi tamamlamak, korunmuş olan bölgeleri korumak için mekanizmalar oluşturmak ve kültürel miras hakkına vatandaşların bilinçlerini artırmak ve topluluklar arasında ve dinler arasında hoşgörünün tanıtımını yapmak;
- Yasa uyumlu bir şekilde çoğunluk konumunda bulunmayan toplulukların kamu yayın hizmetlerine endi dillerinde ve kültürleriyle eşit olarak erişimlerini sağlamak.

Dillerin Kullanışı

Başbakan Ofisi, Dil Komisyonu, İçişleri Bakanlığı ve Kosova Belediyeleri:

- Dillerin kullanımına dair yasamaları, çok dilli kamu hizmetlerine eşit şekilde erişme ve çoğunluk diline kullanmayan kişilere etkili katılımı için insani ve maddi kaynakları sağlamak;

- Politikalı hazırlama mekanizması ve gelişmeleri etkili olarak izlemesi için Dil Komisyonunu güçlendirmek;
- Kosova genelinde ve özellikle tek topluluğun yaşamış olduğu yerlerde olayları kınamak ve azınlık dillerini kullanımını tanıtmak.

Eğitim

Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, Başbakan Ofisi, İyi Yönetim Ofisi, Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı ve Ekonomi ve Maliye Bakanlığı:

- Tüm resmi diller ve toplulukların diğer dillerinde eğitime erişmeyi sağlamak için müfredatı hazırlamak ve ders kitaplarını sağlamak ve topluluk dillerindeki öğretmenler için mezun olmaları hakkında eğitim görme (seminer) olanaklarını artırmak;
- Her iki resmi dildeki eğitim için herkese olanakları sunmak ve farklı topluluklara ait olan çocuklar ayıran dil ve fiziki engelleri ortadan kaldırmak;
- Gerekli olan kaynaklar ve hedeflenen önlemler yardımıyla Rom, Aşkali ve Mısırlı topluluklara ait çocukların eğitime entegre olmalarını sağlamak;
- Goralı öğrenciler için seçtikleri resmi dilde eğitime erişmelerini öncelleştirmek ve çok-müfredatlı okullara entegre olmalarını sağlamak.

Kamu hayat katılım

Kamu İdari Bakanlığı, Yerel Yönetim ve İdari Bakanlığı, Başbakan Ofisi, İyi Yönetim Ofisi, Topluluklar ve Geri Dönüş Bakanlığı ve Kosova belediyeleri:

- Kendi kimliklerini belli etmek ve özgeçmişlerine (etnik yapıları açısından) ait hassas belgelerin koruması haklarına saygı göstererek sivil hizmetlerine ve karar alma sürecinde Arnavut topluluğu dışındaki toplulukların katılımını ve temsil edilmesini artırmak;
- Özelleştirme sürecine eşit erişim imkanları sağlayarak, yasal olmayan yerleşim yerlerini düzenleyerek ve Rom, Aşkali ve Mısırlıların entegre olmalarıyla ilgili Stratejinin güvenilebilir bir şekilde uygulanması dahil Arnavut topluluğu dışındaki toplulukların ekonomik ve sosyal hayata dahil edilmesini tanıtmak için gerekli olan kaynakları ayırmak ve somut önlemleri almak.

EKLENTİ 1. Kosova'nın etnik kompozisyonu

Not: Yukarıdaki harita resmi harita değildir, sadece referans olarak kullanılmaktadır.